

UNIwersytet Gdański – Wydział Ekonomiczny

Maciej Goniszewski

Kierunek studiów: **EKONOMIA**
Numer albumu: **231938**

**KONKURENCYJNOŚĆ POLSKIEGO SYSTEMU
PODATKOWEGO NA WSPÓLNYM RYNKU PRACY UNII
EUROPEJSKIEJ**

Praca magisterska
wykonana
w Katedrze Mikroekonomii
pod kierunkiem
dr hab. Leszka Czerwonki

Gdańsk 2016

Spis treści

Wstęp.....	5
I. Teoria dobrego systemu podatkowego.....	9
I. 1. Początki opodatkowania	9
I. 2. Podatki w Biblii i średniowieczu.....	10
I. 3. System podatkowy według Adama Smitha	11
I. 4. Teorie podatkowe w XIX i XX wieku.....	15
I. 5. Teoria optymalnego opodatkowania z wykorzystaniem cenowej elastyczności popytu	21
I.6. System podatkowy według Thomasa Piketty'ego.....	24
I.7. Benchmarking i konkurencyjność systemu podatkowego	28
II. Systemy podatkowe wybranych państw UE.....	31
II.1. Polska	31
II.1.1. Priorytety polskiego systemu podatkowego	31
II.1.2 Niestabilność polskiego systemu podatkowego	34
II.1.3. Efektywna skala podatkowa w Polsce	37
II.2. Dania	45
II.3 Niemcy	48
II.4. Słowacja	51
II.5. Wielka Brytania	54
III. Polski system podatkowy a systemy innych krajów UE	57
III.1. Wspólny rynek pracy Unii Europejskiej.....	57
III.2. Zróżnicowanie obciążeń podatkowych w zależności od dochodu	62
III.3. Porównanie struktury wpływów podatkowych.....	65
III.4. Porównanie stopnia skomplikowania procedury podatkowej	68
III.5. Porównanie wielkości klina podatkowego	69
III.6. Porównanie Międzynarodowej Konkurencyjności Podatkowej	70
IV. Warunki podatkowe dla samozatrudnionych w wybranych krajach UE	75
IV.1. Definicja samozatrudnienia w UE.....	75
IV.2. Podatek dochodowy samozatrudnionych w wybranych państwach UE.....	80
IV.3. Składki na ubezpieczenie społeczne samozatrudnionych w wybranych państwach UE	82
IV.4. Opodatkowanie polskich mikroprzedsiębiorstw na tle wybranych państw UE	84

V. Zakończenie	88
Bibliografia.....	90
Literatura.....	90
Analizy i artykuły	91
Bazy danych.....	94
Strony internetowe	95
Spis tabel	95
Spis wykresów	96

Wstęp

Inspiracją do napisania pracy były doniesienia medialne o ponadprzeciętnym, na tle Unii Europejskiej, udziale w polskim rynku pracy osób samozatrudnionych, a jednocześnie o przenoszeniu działalności gospodarczej z Polski, głównie do Wielkiej Brytanii i Słowacji, ze względu na korzystniejsze w tych krajach regulacje podatkowe dla mikroprzedsiębiorstw. Z informacji tych można wyciągnąć zupełnie różne wnioski co do konkurencyjności polskiego systemu podatkowego na wspólnym rynku pracy Unii Europejskiej. Z jednej strony można uznać, że zachęca on do prowadzenia indywidualnej działalności gospodarczej i Polacy masowo korzystają z tej możliwości. Z drugiej strony system podatkowy jest przedstawiany jako zdecydowanie gorszy i niedostosowany do warunków funkcjonowania małego biznesu. Zainteresowanie opodatkowaniem najniższych dochodów wynikało z kolei z toczącej się w Polsce, i sięgającej Trybunału Konstytucyjnego, dyskusji na temat wielkości kwoty wolnej od podatku. Niski poziom tej kwoty może sugerować, że przyjęta w Polsce koncepcja opodatkowania nawet najniższych osiąganych przez jednostkę dochodów stwarza mikroprzedsiębiorcom gorsze warunki rozwoju i sprzyja podejmowaniu decyzji o przenoszeniu działalności do krajów nieopodatkujących lub niżej opodatkujących niskie dochody.

Celem pracy jest porównanie regulacji podatkowych dotyczących osób fizycznych osiągających niskie dochody, w wybranych państwach Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Hipotezą badawczą jest stwierdzenie, że opodatkowanie w Polsce zbyt niskich dochodów zbyt wysokimi stawkami ma negatywny wpływ na rozwój mikroprzedsiębiorstw. Badaniem objęte zostały regulacje dotyczące podatku dochodowego, podatku od wartości dodanej i składek na ubezpieczenie społeczne. Praca powstała w oparciu o dane statystyczne z lat 2011-2015 głównie dla krajów Unii Europejskiej, ale niektóre zestawienia obejmują także inne kraje OECD. Z uwagi na bardzo szybkie zmiany zachodzące w poszczególnych państwach w zakresie systemu podatkowego, w pracy oprócz pozycji książkowych, przytoczonych jest wiele bieżących artykułów naukowych i opracowań prawno-podatkowych.

W celu przeprowadzenia porównania przyjęte zostały dwa podstawowe założenia. Pierwsze dotyczy pojęcia systemu podatkowego. Jest on w tej pracy traktowany jako całość danin publicznych ponoszonych przez osoby fizyczne na rzecz państwa i obejmuje podatki bezpośrednie, podatki pośrednie i składki na ubezpieczenie społeczne. Jest to zgodne z koncepcją opodatkowania przedstawioną przez

P. Samuelsona i W. Nordhaua w podręczniku „Ekonomia”, w rozdziale 16. „Opodatkowanie i wydatki rządowe”¹. Opisując federalny system podatkowy Stanów Zjednoczonych wymienili oni wśród najważniejszych podatków pobieranych przez rząd, stany i samorządy podatek dochodowy, składki na ubezpieczenie społeczne, nazywane też podatkiem od funduszu płac, podatki konsumpcyjne i podatki od nieruchomości. W poniższej pracy szczegółowe uzasadnienie traktowania wszystkich danin publicznych, niezależnie od tego czy są nazywane podatkami, czy składkami, jako jednego systemu podatkowego, znajduje się w rozdziale drugim, części 1.3, gdzie zaprezentowano, że obliczenie realnej stawki opodatkowania jest możliwe tylko przy uwzględnieniu składek ubezpieczeniowych, podatku dochodowego i podatku od wartości dodanej. Słuszności przyjętego założenia dowodzą także przytoczone w rozdziale trzecim oceny systemów podatkowych przygotowywane przez międzynarodowe organizacje – m.in. Eurostat, OECD, PwC i Tax Foundation. Dokonując oceny, uwzględniają one w swojej metodologii zarówno składki jak i podatki. Założenie to okazało się też niezbędne do porównania systemów podatkowych Danii i pozostałych analizowanych państw. Kraj ten ma bardzo wysokie podatki dochodowe, ale wynika to z tego, że finansuje z nich działalność, które inne państwa finansują ze składek na ubezpieczenie społeczne. W Dani składka na ubezpieczenie społeczne, w porównaniu do innych krajów, prawie nie funkcjonuje.

Drugim przyjętym założeniem jest traktowanie rynku pracy jako pojęcia instytucjonalnego, które tworzone jest przez pracowników, pracodawców, wynagrodzenia i regulacje. Dokładny opis tej koncepcji znajduje się w pierwszej części rozdziału trzeciego. Konkurencyjność rynku pracy nie jest więc rozpatrywana z konkretnej perspektywy pracownika czy pracodawcy, a porównywane są jedynie regulacje z zakresu opodatkowania, mające wpływ na chęć podejmowania niskopłatnej pracy, ze szczególnym uwzględnieniem osób samozatrudnionych. Przyjęcie takiego założenia pozwala nie rozstrzygać wątpliwości opisanych w pierwszej części rozdziału czwartego, czy samozatrudnieni to pracownicy, czy przedsiębiorcy. Rozpatrując wpływ systemu podatkowego na konkurencyjność rynku pracy jest to tym bardziej uzasadnione, że w większości analizowanych krajów stawki i regulacje podatkowe dla pracowników i samozatrudnionych nie różnią się w istotny sposób.

Praca rozpoczyna się od przeglądu różnych teorii na temat sprzyjającego rozwojowi gospodarczemu systemu podatkowego. W rozdziale pierwszym stosując analizę opisową zaprezentowano, że wśród ekonomistów nie ma zgodności co do tego, jak powinien być skonstruowany dobry system podatkowy i wskazano, że sposobem

¹ Samuelson P.A., Nordhaus W.D., *Ekonomia*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2014, s. 307-328.

dążenia do jego udoskonalenia może być porównywanie różnych rozwiązań stosowanych na świecie.

W rozdziale drugim opisano systemy podatkowe pięciu wybranych państw – Polski, Dani, Niemiec, Słowacji i Wielkiej Brytanii. W odniesieniu do polskiego systemu podatkowego przedstawiono jego genezę i charakter prawny. Przeprowadzono też kalkulację efektywnej skali podatkowej dla różnej wielkości dochodów, z uwzględnieniem składek na ubezpieczenie społeczne, podatku dochodowego i VAT. W przypadku pozostałych krajów, w oparciu o informacje dostępne na stronach internetowych urzędów skarbowych poszczególnych krajów i materiały przygotowane przez polskie instytucje o zagranicznych rynkach, opisano jedynie aktualnie obowiązujące przepisy i stawki podatkowe.

Rozdział trzeci rozpoczyna się od charakterystyki unijnego rynku pracy i porównania z wykorzystaniem graficznej metody prezentacji progresywności skali podatkowej w wybranych krajach charakteryzujących się wysokim poziomem życia i konkurencyjnym w stosunku do Polski rynkiem pracy. W dalszej części rozdziału trzeciego dokonano porównania polskiego systemu podatkowego z krajami OECD, na podstawie rankingów obejmujących m.in. strukturę wpływów budżetowych, stopień skomplikowania prawa podatkowego, wielkość klina podatkowego i wysokość opodatkowania.

W ostatnim rozdziale poruszono problem z jednolitym zdefiniowaniem na terenie Unii Europejskiej najmniejszych, jednoosobowych przedsiębiorstw. Zwrócono też uwagę wykorzystując metody ekonometryczne, że ich liczebność w poszczególnych krajach jest skorelowana z poziomem bezrobocia. Dokonano też szczegółowego porównania systemu podatkowego w zakresie funkcjonowania samozatrudnionych w wymienionych wcześniej pięciu krajach Unii Europejskiej. Końcowe wnioski zostały wyciągnięte zarówno w oparciu o oceny polskiego systemu podatkowego w rankingach międzynarodowych organizacji, jak i w oparciu o szczegółowe porównanie z rozdziału czwartego.

Zastosowane metody badawcze to metody: indukcyjna i dedukcyjna zastosowana do wyodrębnienia badanego problemu i wyboru sposobu jego zbadania, monograficzna zastosowana przy opisie dostępnych koncepcji opodatkowania, analiza porównawcza dostępnej literatury przedmiotu, artykułów dostępnych w fachowych czasopismach, zasobów internetowych oraz metody statystyczne, wykorzystane do wskazania powiązań pomiędzy przyjmowanymi rozwiązaniami podatkowymi a osiąganymi wynikami ekonomicznymi mikroprzedsiębiorstw i krajów. Jako metodę prezentacji wyników zastosowano wykresy oraz tabele, które następnie zinterpretowano.

I. Teoria dobrego systemu podatkowego

Wraz z pojawieniem się systemu podatkowego, którego reguły stały się częścią prawa określającego funkcjonowanie starożytnych społeczności, pojawić musiały się pytania, jak kształtować ten system, żeby był on możliwie wydajny. Podatki mają dwojaki wpływ na życie mieszkańców danego kraju. Z jednej strony konieczność opłacania podatków obniża dochody, które pozostają do ich dyspozycji. Z drugiej strony późniejsza dystrybucja wpływów z podatków decyduje czy warunki życia w danym państwie są lepsze czy gorsze. Czy dane państwo ma szansę w ogóle przetrwać i ochronić swoich obywateli przed rabunkiem, budując np. mury obronne. Można tu zaobserwować dwie siły, które należy zrównoważyć kształtując system podatkowy. Żeby zapewnić dobry dostęp do usług publicznych (służba zdrowia, infrastruktura, bezpieczeństwo, zabezpieczenie socjalne, edukacja) państwo musi osiągać duże wpływy z podatków. Nie może jednocześnie z tytułu podatków pobierać zbyt dużej części dochodów pojedynczych obywateli, bo tym samym obniży ich jakość życia, a nawet zgodnie z zasadą krzywej Laffera² zacznie pozyskiwać mniej wpływów podatkowych niż w przypadku niższych stawek podatkowych. Rozważania na temat cech dobrego systemu podatkowego, można znaleźć już w Biblii, ale faktyczny rozwój teorii opodatkowania zaczął się wraz z początkiem nowożytnej ekonomii w drugiej połowie XVIII wieku.

I. 1. Początki opodatkowania

F.H.M. Grapperhaus w „Opowieściach podatkowych drugiego milenium” pierwszych form opodatkowania upatruje już w społecznościach plemiennych. Formuluje tezę, że embrioniczne opodatkowanie polegało na dobrowolnym utrzymywaniu przez członków plemienia artystów tworzących malunki naskalne przedstawiające polowania. Dzieła te miały prawdopodobnie charakter sakralny i wyrażały prośbę o udane polowanie. Ich tworzenie było więc w interesie całej pierwotnej społeczności, ale wiązało się z koniecznością utrzymania artysty. Członkowie plemienia dobrowolnie więc „opodatkowywali” się dostarczając twórcy

² Klasyczna krzywa Laffera jest to parabola lub funkcja do niej zbliżona, która opisuje kształtowanie się przychodów podatkowych względem stawek podatku. Wraz z podwyższaniem stawek podatku do pewnego (nieokreślonego) punktu przychody podatkowe rosną, a po przekroczeniu tego punktu zaczynają spadać, żeby przy stawce równej 100 proc. spaść do zera. Koncepcja została sformułowana w 1974r. przez amerykańskiego ekonomistę A. Laffera. Za Guzik B., *Krzywe przychodów z podatków pośrednich w świetle modeli popytu konsumpcyjnego przypadek szczególny: modele z asymptotycznie zerowym popytem*, *Badania Operacyjne i Decyzje*, 2007 nr 1, s. 29-30, <http://www.ioz.pwr.wroc.pl/boid/artykuly/1-2007/art-2-guzik.pdf>, (dostęp: 2.02.2015).

pożywienie, potrzebne narzędzia, barwniki, oświetlenie lub własną pracę – np. budując rusztowania³.

Pierwsze bardziej usystematyzowane podatki pojawiły się w starożytnych państwach. Władcy chcąc utrzymać armię, urzędników, dwór pobierali od poddanych najróżniejsze świadczenia w postaci pracy, usług, a nawet osobistej wolności – np. służba wojskowa i praca na roli na rzecz władcy. Były to daniny publiczne wykonywane osobiście, a więc bardzo podobnie jak w przytoczonej tezie o pracy na rzecz plemienia. W kolejnym etapie pojawiły się daniny rzeczowe. Poddani nie musieli wykonywać na rzecz władcy pracy. Wystarczyło, że przekazali część efektów pracy, którą wykonywali dla siebie i swojej rodziny – rolnicy część własnych zbiorów, rzemieślnicy część wykonanych przez siebie przedmiotów, kupcy część towarów. Wraz z pojawieniem się pieniędzy daniny rzeczowe zostały stopniowo zastąpione przez daniny pieniężne⁴.

I. 2. Podatki w Biblii i średniowieczu

Opisy tego typu podatków można znaleźć w Starym Testamencie. Dokładne wytyczne tego jak ma wyglądać opłacanie dziesięciny, czyli oddawanie dziesiątej części swoich zbiorów społeczności religijnej, można znaleźć w dodatku do Księgi Kapłańskiej „Spłata ślubów i dziesięcin pieniędzmi”. Można dowiedzieć się z niego m.in., że osoba, która chciałaby zamiast dziesięciny w postaci zbiorów i zwierząt przekazać kapłanom pieniądze musi ich dać w wartości o jedną piątą większej niż wynosiłaby wartość w naturze. Nie wolno było też wybierać, które zwierzęta mają zostać przeznaczone na dziesięcinę, a jeśli ktoś próbował zastąpić jedno zwierzę innym, musiał oddać obydwu⁵. Księga opisuje tradycje sięgające czasów Mojżesza czyli XIII wieku p.n.e. W Księdze Liczb znajduje się informacja, że dziesięcinę musieli płacić także lewici, czyli grupa społeczna, która utrzymywała się z dziesięcin reszty społeczeństwa i pełniła funkcje kapłańskie, pomocnicze przy świątyniach i urzędnicze⁶. W Księdze Powtórzonego Prawa, której powstanie szacowane jest na VIII w p.n.e. znajduje się natomiast opis dziesięciny trzyletniej, która przekazywana miała być nie tylko kapłanom, ale także obcym, sierotom i wdowom⁷.

³ Grapperhaus F.H.M., *Opowieści podatkowe drugiego milenium*, [tłum.] Głuchowski. J., Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa "Dom Organizatora", Toruń 2000, s. 1.

⁴ Brzeziński B., *Wstęp do nauki prawa podatkowego*, wydanie drugie, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa. Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności "Dom Organizatora", Toruń 2003, s. 21-22.

⁵ *Biblia Tysiąclecia*, wydanie czwarte, red. ks. K. Dynarski, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1991, s. 135.

⁶ *Ibidem*, s. 155.

⁷ *Ibidem*, s. 187.

Jedną z cech złego systemu podatkowego jest sytuacja, w której państwo przyznaje świadczenia socjalne osobie, która nie potrzebowałaby tych świadczeń, gdyby nie była nadmiernie obciążona podatkiem. Mamy wtedy sytuację, w której państwo pobiera od podatnika pieniądze w formie podatku, a później oddaje mu je w formie świadczenia socjalnego, jednocześnie wydając na tą operację dodatkowe pieniądze, których nie musiałoby wydatkować, gdyby nie pobrało od tej osoby podatku. Prawdopodobnie pierwsza zapisana opinia, że podatki nie powinny być zbyt wysokie znajduje się w Starym Testamencie w „Drugim zbiorze przysłów Salomona” w Księdze Przysłów. Sentencja przypisywana Salomonowi, a więc władcy izraelskiemu z X w p.n.e. brzmi: „Król państwo umacnia sprawiedliwością, niszczy je ten, kto podatkami uciska”⁸. O słuszności tej sentencji przekonał się już następca Salomona, król Roboam, który na początku swojego panowania odmówił obniżenia podatków nałożonych przez swojego poprzednika, a nawet zapowiedział ich podwyższenie. Doprowadziło to do buntu i podziału królestwa na dwie części⁹.

B. Kuźniacki w artykule „Bunty podatkowe jako historyczne przykłady unikania opodatkowania”¹⁰ wśród rebelii, które wybuchały jako sprzeciw wobec zbyt wysokich podatków wymienia m.in. powstanie Icenów pod dowództwem królowej Boadicei przeciwko Cesarstwu Rzymskiemu w 60 r. n.e., bunt angielskiej arystokracji przeciw Janowi bez Ziemi, w wyniku którego 15 czerwca 1215 r. wydany został przywilej o nazwie Wielka Karta Swobód (Magna Charta Libertatum), zgodnie z którą król nie miał prawa nakładać podatków bez zgody szlachty, a z historii Polski wojnę trzynastoletnią pomiędzy Rzeczpospolitą a Zakonem Krzyżackim. Król Polski mógł podjąć walkę z Krzyżakami, dzięki temu, że poparli go mieszczanie z miast należących do zakonu, którzy zbuntowali się przeciw podatkom. W tym przypadku nałożenie zbyt wysokich podatków doprowadziło do upadku Zakonu Krzyżackiego. Wojna trzynastoletnia zakończyła się zdobyciem przez Polskę Ziemi Chełmińskiej, Pomorza Gdańskiego, Malborka i Elbląga, a państwo zakonne stało się wasalem Rzeczpospolitej.

I. 3. System podatkowy według Adama Smitha

Wśród buntów podatkowych, które wymienia Kuźniacki największy wpływ na historię świata miała Wielka Rewolucja Francuska - 1789–1799 - i ogłoszenie niepodległości przez Stany Zjednoczone w 1776 r. Kuźniacki zaznacza, że jedną z głównych przyczyn wybuchu rewolucji we Francji, obalenia monarchii i powołania

⁸ *Biblia Tysiąclecia*, op. cit., s. 730.

⁹ *Ibidem*, s. 326.

¹⁰ Kuźniacki B., *Bunty podatkowe jako historyczne przykłady unikania opodatkowania*, „EdukacjaPrawnicza.pl”, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 22.09.2009 r., <http://www.edukacjaprawnicza.pl/aktualnosci/a/pokaz/c/aktualnosc/art/bunty-podatkowe-jako-historyczne-przyklady-unikania-opodatkowania.html>, (dostęp: 5.02.2015).

republiki było nadmierne opodatkowanie. Szczególnie uciążliwy był podatek od soli zwany gabelle. Poparciem tej teorii ma być fakt, że w pierwszej kolejności gilotynowano poborców podatkowych. Także jednym z powodów rozpoczęcia przez kolonie amerykańskie walki o uniezależnienie się od Wielkiej Brytanii, było nakładanie przez Zjednoczone Królestwo coraz wyższych podatków, przy jednoczesnym niedopuszczaniu reprezentantów kolonii do parlamentu brytyjskiego.

Sytuację gospodarczą, która doprowadziła do obydwu buntów, miał okazję obserwować jeden z twórców nowożytnej ekonomii – A. Smith. Jego wydane w 1776 roku „Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów”, były dziełem, które opisywało mechanizmy funkcjonowania dopiero rodzącego się w wyniku rewolucji przemysłowej kapitalizmu. Tezy, które postawił stały się podstawą do dalszych badań zjawisk ekonomicznych, dla myślicieli końca XVIII wieku i twórców teorii ekonomicznych XIX i XX wieku. Jeszcze za życia A. Smitha jego książka doczekała się pięciu wydań i stała się jedną z podstawowych lektur inteligencji europejskiej. Na dzieło Smitha powoływał się w czasie Sejmu Czteroletniego H. Kołłątaj, przekonując posłów o wyższości własności prywatnej nad państwową. Teorie A. Smitha przeniknęły także do literatury pięknej – zna je tytułowy bohater poematu A. Puszkina E. Oniegin¹¹.

Ostatnia, piąta księga „Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów” dotyczy dochodów państwa. Podzielona ona jest na trzy rozdziały poświęcone kolejno wydatkom państwa, źródłom dochodów i długom publicznym. Opisane są w niej zasady tworzenia i kształtowania systemu podatkowego, które są aktualne do dziś. Część drugą Adam Smith rozpoczyna od określenia czterech ogólnych zasad jakimi powinni się kierować twórcy podatków¹²:

- równomierność – uzależnienie wysokości podatków od wysokości dochodów,
- ściśle określenie – przepisy podatkowe powinny być jednoznaczne i nie pozostawiać pola do interpretacji urzędnikom,
- dogodność dla podatnika – forma i czas zapłaty podatku powinny być tak określone, żeby zmaksymalizować możliwości zapłaty przez podatnika (jako dogodność Smith rozumie nie tylko wybór terminu zapłaty podatku korespondujący z wpływem przychodów, ale także taką formę określania wysokości podatku, która nie ingeruje w sferę prywatną podatnika i która nie wymaga od niego poświęcania dużej ilości czasu na określenie wysokości podatku),

¹¹ Żurawicki S., *Przedmowa*, s. XXI-XXII, [w:] Smith A., *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, Tom I, wydanie drugie, [red.] Drewnowski J., Lipiński E., [tłum.] Wolff S., Einfeld O., Sadowski Z., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

¹² Smith A., *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, Tom II, wydanie pierwsze, [red.] Drewnowski J., Lipiński E. [tłum.] Wolff S., Einfeld O., Sadowski Z., Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1954, s. 584-587.

- niskie koszty egzekucji – tak, żeby możliwie jak największa część ściągniętej kwoty trafiała na potrzeby państwa, a nie systemu podatkowego (warunek ten koresponduje z warunkiem dogodności).

Szczególną wagę filozof przykładał do drugiej zasady pisząc: „Pewność co do tego, ile każda jednostka ma zapłacić, jest jeśli chodzi o podatki, sprawą tak wielkiej wagi, iż uważam, że jak to wynika z doświadczenia wszystkich narodów, nawet bardzo nierównomiernie rozłożone podatki, nie są w przybliżeniu złem tak wielkim, jak wielkim złem jest nawet mały stopień niepewności w tym względzie”¹³.

Pisząc o równomierności rozkładu podatków A. Smith rozumiał pod tym pojęciem prawdopodobnie identyczną stopę procentową dla wszystkich dochodów, czyli podatek liniowy. Świadczyć o tym może fragment, w którym dopuszcza on nierównomierność podatków w części poświęconej podatkom od czynszu z domu. Zauważa w nim, że podatek od komornego w stosunku do wszystkich kosztów utrzymania najwyższy jest w przypadku osób zamożnych, które stać na luksusowe siedziby. Dodaje jednocześnie, że nie jest to nierówność niezrozumiała i „Nie jest rzeczą nierozsądną, aby bogaci uczestniczyli w publicznych wydatkach nie tylko proporcjonalnie do swoich dochodów, ale nieco powyżej tej proporcji”¹⁴.

A. Smith zwracał też uwagę na możliwość przerzucania ciężaru podatków przez podmioty, na które zostały one nałożone na ich kontrahentów, negatywny wpływ niektórych podatków na rozwój nadmiernie opodatkowanych dziedzin gospodarki oraz możliwość ucieczki kapitału z krajów o zbyt wysokich podatkach. Jako podatek, który pozwala najlepiej unikać tego typu zagrożeń wskazywał podatek od ziemi¹⁵. Jako zalety tego podatku wymienia łatwy dostęp do informacji ile kto posiada ziemi i jakiej wartości, niemożność jej przeniesienia za granicę i brak czynnika zniechęcającego do podwyższania efektywności produkcji prowadzonej na danym gruncie – właściciel ziemi wprowadzając nowocześniejsze metody produkcji lub poprawiając standard nieruchomości i doprowadzając do wzrostu swoich zysków nie powiększa jednocześnie wymiaru podatku. Opisuje też mechanizm, który sprawia, że podatku tego właściciel ziemi nie może przetrzucić na dzierżawcę. Właściciele ziemi podwyższając czynsz o wartość podatku doprowadzają do zmniejszenia popytu. Ponieważ podaży ziemi nie można ograniczyć (w danym kraju ilość ziemi jest stała), właściciele aby dostosować się do zmniejszonego popytu musieliby znowu obniżyć ceny, godząc się na niższe o wartość podatku zyski¹⁶.

¹³ Smith A., *Badania nad...*, op. cit., s. 585.

¹⁴ Ibidem, s. 609-610.

¹⁵ Ibidem, s. 619.

¹⁶ Ibidem, s. 611-612.

W „Badaniach nad naturą i przyczynami bogactwa narodów” można też znaleźć spostrzeżenia, które dopiero dwa wieki później zostaną syntetycznie opisane przez krzywą Laffera. Wprost zjawisko to jest opisane przy okazji prezentacji przez Smitha polityki w zakresie ceł. Wskazuje on, że podwyżki ceł od towarów importowanych doprowadziły w niektórych przypadkach do znacznego lub całkowitego ograniczenia ich importu i pozbawiły władzę przychodu jaki mogłaby osiągnąć, gdyby cła były niższe. Dla lepszej ilustracji tego zjawiska przytacza powiedzenie J. Swifta: „w arytmetyce celnej dwa plus dwa wynosi czasami tylko jeden, a nie cztery”¹⁷. Pośrednio zjawisko to Smith opisał krytykując opodatkowywanie artykułów pierwszej potrzeby. Zwrócił uwagę, że opodatkowanie ich zmusza pracodawców do podwyższenia wynagrodzeń pracownikom, którzy bez tej podwyżki nie mogliby utrzymać się. Podwyżka wynagrodzeń prowadzi z kolei do podwyżki cen wszystkich towarów przemysłowych zmniejszenia popytu na nie i pogorszenia ogólnej sytuacji gospodarczej, a co za tym idzie i wpływów z podatków. „Gdyby średnie i wyższe warstwy ludności rozumiały dobrze swój własny interes, powinny by zawsze sprzeciwiać się wszelkim podatkom od artykułów pierwszej potrzeby, jak również wszelkim bezpośrednim podatkom od płacy roboczej. Oba te podatki płacą ostatecznie te właśnie warstwy i to zawsze ze znaczną nadwyżką”¹⁸.

Przytaczając poglądy Smitha na temat podatków trzeba mieć świadomość jak bardzo system podatkowy końca XVIII wieku różnił się od tego, co teraz uznawane jest za podatkową normę. Przede wszystkim nie istniał wtedy jeszcze powszechny podatek dochodowy od wszystkich źródeł dochodu. Podatki płacono od wybranych, konkretnych towarów, transakcji, posiadanych tytułów szlacheckich, czynności prawnych i źródeł dochodu, a całość opodatkowania jednostki nie przekraczała kilku procent jej dochodu. Pierwszy podatek dochodowy w maksymalnej wysokości 10 proc. dochodu wprowadzono w Wielkiej Brytanii w 1798 roku na pokrycie wydatków związanych z wojną z Francją¹⁹ i z gwałtownym wzrostem wydatków budżetowych – w latach 1792-1814 wydatki brytyjskiego budżetu wzrosły z 20 do 106 milionów funtów szterlingów²⁰. Podatek zniesiono w 1802 roku po podpisaniu z Francją pokoju w Amiens, ale bardzo szybko przywrócono. Był on traktowany jako zbyt uciążliwy i nadmiernie ingerujący w prywatną sferę życia (za jaką uważano księgi rachunkowe) i to pomimo, że dotyczył tylko niewielkiej części społeczeństwa. Płacono go od

¹⁷ Smith A., *Badania nad...*, op. cit., 667.

¹⁸ Ibidem, s. 656.

¹⁹ Gwiazdowski R., *Sprawiedliwość a efektywność opodatkowania. Pomiędzy progresją a podatkiem liniowym*, Centrum im. Adama Smitha, Warszawa 2001, s. 7.

²⁰ Wyrozembski Z. J., *Wstęp.*, s. VII, [w:] Ricardo D. *Zasady ekonomii politycznej i opodatkowania*, wydanie pierwsze, [red.] Mailiniak J. [tłum.] Drewnowski J., Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1957.

dochodów powyżej 200 funtów rocznie przy ówczesnym średnim rocznym dochodzie na poziomie 20 funtów. Raz jednak wprowadzony podatek, zgodnie z zasadą wyrażoną przez Smitha, że „Nie ma chyba takiej sztuki, której jeden rząd uczyłby się prędzej od drugiego, niż szuka wyciągania pieniędzy z kieszeni ludności”²¹, zaczął przy okazji kolejnych wojen wracać i przyjmować się w kolejnych państwach.

I. 4. Teorie podatkowe w XIX i XX wieku

Rozwój systemu podatku dochodowego, podobnie jak jego powstanie, związany był z kolejnymi wojnami. Pierwsze progresywne podatki dochodowe zaczęto wprowadzać w II połowie XIX wieku – 1870 w Danii, 1887 w Japonii, 1891 w Prusach, 1903 w Szwecji, 1909 w Wielkiej Brytanii i 1913 w USA²². Była to jednak progresja minimalna, w której maksymalne stawki sięgały 5 lub 10 proc., ponieważ aż do pierwszej wojny światowej za racjonalne opodatkowanie uznawano takie, które nie przekracza 10 proc., nawet w zakresie najwyższych dochodów. Pogląd ten został całkowicie zniesiony przez obie wojny światowe i Wielki Kryzys, które to wydarzenia zdewastowały gospodarki większości państw. Aby sfinansować wydatki wojenne, odbudowę po wojnie, programy rządowe po Wielkim Kryzysie, kolejną wojnę i kolejną odbudowę rządy sięgnęły głęboko do kieszeni podatników. Wśród najbardziej rozwiniętych państw w progresji podatkowej przodowały Wielka Brytania, gdzie w latach 40. i 70. XX wieku stawka podatku od najwyższych dochodów sięgała prawie 100 proc. i Stany Zjednoczone gdzie opodatkowanie najwyższych dochodów przewyższało 90 proc. w latach 40. i 50. W obu państwach najwyższa stawka podatku od spadku utrzymywała się w okolicach 80 proc od lat 30. do 80. XX wieku²³.

Jako pierwsi o podatkach w warunkach już funkcjonującego podatku dochodowego pisali D. Ricardo i J.B. Say. Obydwaj odnosili się do podatków krytycznie i twierdzili, że rząd w ten sposób przejmuje kapitał, który mógłby zostać przeznaczony na lepszy rozwój gospodarki i wykorzystuje nieproduktywnie. Bardziej krytyczny był Ricardo, który w wydanych w 1817 roku „Zasadach ekonomii politycznej i opodatkowania” analizuje podatki od płodów rolnych, renty, gruntu, złota, domów, zysków, płac, towarów. Swoją uwagę skupia na możliwości przerzucania podatków i dochodzi do wniosku, że niezależnie od tego na kogo podatek zostaje nałożony, płacimy go „zawsze w końcu z kapitału lub z dochodu kraju”²⁴. Zjawisko to według niego wpływa niekorzystnie na rozwój. Do wniosku tego dochodzi, pomimo iż

²¹ Smith A., *Badania nad...*, op. cit., Str 639.

²² Piketty T., *Kapitał XXI wieku*, wydanie pierwsze, [red.] Sutowski M., [tłum.] Bilik A., Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2015, s. 619.

²³ Ibidem, s. 618-628.

²⁴ Ricardo D. *Zasady ekonomii politycznej i opodatkowania*, wydanie pierwsze, [red.] Mailiniak J. [tłum.] Drewnowski J., Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1957, s. 168.

zauważa, że od momentu wprowadzenia pierwszego podatku dochodowego w Anglii, „roczny dochód ludności nawet po opłaceniu podatków, jest przypuszczalnie obecnie większy niż w jakimkolwiek wcześniejszym okresie naszej historii”²⁵. Przechodzi nad tym do dalszego wywodu stwierdzając, że wzrost kapitału byłby jeszcze większy gdyby nie nakładano podatków. Nie wykorzystuje do udowodnienia tego twierdzenia, danych statystycznych, obliczeń, przykładów z innych gospodarek, a jedynie twierdzenia, które tworzy na podstawie własnych obserwacji, lub przytacza za A. Smithem, J. Sayem lub T. Malthusem – tego ostatniego najczęściej krytykuje²⁶.

Dla Ricardo bardzo istotne jest rozróżnienie na produktywną i nieproduktywną konsumpcję. Ta druga według niego nic nie wnosi do gospodarki, w pewnym stopniu występuje w wydatkach prywatnych, może mieć formę nadmiernej akumulacji kapitału i obejmuje całość wydatków rządowych. W tym poglądzie należy doszukiwać się bardzo krytycznej oceny przez niego podatków. W przypisie do rozdziału VIII „O podatkach” stwierdza: „Należy rozumieć, że wszystkie produkty kraju zostają skonsumowane, lecz jest to ogromna różnica, czy konsumują ją ci, którzy odtwarzają inną wartość, czy też ci, którzy jej nie odtwarzają. Gdy mówimy, że oszczędza się dochód i dołącza się go do kapitału, rozumiemy przez to, że ową dołączoną do kapitału część dochodu spożyli robotnicy produkcyjni zamiast nieprodukcyjnych. Popelnia się największy błąd, gdy się przypuszcza, że kapitał wzrasta dzięki temu, iż się go nie konsumuje. Gdyby cena pracy tak się podniosła, że mimo przyrostu kapitału nie można by zatrudnić więcej robotników, powiedziałbym, że ten przyrost kapitału został również nieprodukcyjnie skonsumowany”²⁷.

Innym założeniem na którym buduje on swoją filozofię jest przekonanie, o działaniu niewidzialnej ręki rynku, która optymalnie dystrybuuje kapitał i rząd może to tylko popsuć. Wyraża to w krytyce podatków od przewłaszczenia własności – np. od spadków pisząc: „Uniemożliwiają one także najkorzystniejszy dla społeczeństwa podział kapitału narodowego. Aby osiągnąć powszechny dobrobyt, należy jak najbardziej ułatwić przenoszenie i wymianę wszelkich rodzajów własności, w ten bowiem sposób kapitały wszelkiego rodzaju najłatwiej trafią do rąk osób, które najumiejtniej zastosują je do pomnożenia produkcji całego kraju”²⁸.

Mniej negatywnie podatki postrzegał J. Say, który dostrzegał ich znaczenie w zaspokajaniu konsumpcji społecznej, ale zastrzegał, że podatki powinny być możliwe niskie i nie utrudniające rozwój kapitałów. W „Traktacie o ekonomii politycznej, czyli prostym wykładzie sposobu, w jaki się tworzą, rozdzielają

²⁵Ricardo D. *Zasady ekonomii...*, op.cit., s. 169.

²⁶Ibidem, s. 467-503.

²⁷Ibidem, s. 169.

²⁸Ibidem, s. 173.

i spożywają bogactwa” przedstawił zasady jakimi powinien charakteryzować się dobry system podatkowy. Są to²⁹:

- minimalna ilość podatków,
- podatki powinny być tak ustalone, żeby nie obciążały podatnika bez dostatecznej korzyści dla państwa,
- ich ciężar powinien być sprawiedliwie podzielony,
- powinny jak najmniej szkodzić reprodukcji i sprzyjać zasadom moralności.

Nowością w teorii J. Saya było inne postrzeganie sprawiedliwego podziału obciążeń podatkowych. A. Smith jedynie dopuszczał możliwość progresji podatkowej, natomiast J. Say uważał, że dobrze zbudowana progresja musi być elementem systemu podatkowego. Było to zresztą zgodne z pierwszymi podatkami dochodowymi, które obciążały tylko dużo ponadprzeciętne dochody. Kolejnym wkładem francuskiego ekonomisty do teorii podatków była analiza całego systemu podatkowego, a nie poszczególnych jego podatków. Zauważył on, że w większości przypadków płatnik uiszcza daninę państwową jednocześnie jako konsument i producent, należy więc badać wielkość płaconego przez niego podatku, w różnych punktach procesu gospodarczego³⁰. Opisał też zasadę przestrzeganą następnie przez większość systemów podatkowych, że wpływami z podatków bezpośrednich powinno się pokrywać 2/3 wydatków budżetowych, zaś 1/3 z dochodów osiągniętych z podatków pośrednich³¹.

Wraz z rozwojem systemów podatkowych negatywne nastawienie ekonomistów do podatków zaczęło ustępować miejsca dostrzeganiu ich pozytywnego wpływu na gospodarkę. Dotyczy to m.in. twórców szkoły niemieckiej – L. von Steina i A. Wagnera. Według nich państwo oddaje społeczeństwu kwoty, które pobiera od nich w formie podatków z nadwyżką, tworzy nowy kapitał i uczestniczy w stałym procesie zwiększania majątku społecznego. Przypisują oni także podatkom nowe zadanie – korzystnej społecznie korekty podziału dochodu narodowego³².

Zasady systemu podatkowego stworzył także polski ekonomista F. Skarbek. W wydanym w 1824 r. „Rysie ogólnym nauki finansów” określa trzy zasady główne obowiązujące system podatkowy³³:

„1. Każdy podatek powinien być brany tylko z czystego dochodu kontrybuenta i to w takiej ilości aby potrzeby tegoż kontrybuenta na nim nie cierpiały;

²⁹ Say J.B., *Traktat o ekonomii politycznej*, wydanie pierwsze, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1960, s. 768.

³⁰ Gajl N., *Teorie podatkowe w świecie*, wydanie pierwsze, Wydawnictwo Naukowe PWN SA., Warszawa 1992, s. 53-55.

³¹ Ibidem, s. 60.

³² Ibidem, s. 56-57.

³³ Skarbek F., *Rys ogólny nauki finansów dla użytku uczniów Uniwersytetu Królewskiego Warszawskiego*, W Drukarni Szkolney, Warszawa 1824, s. 8.

2. Wszyscy mieszkańcy kraju w jednakowym stosunku do swych czystych dochodów podatki opłacać powinni;

3. Każdy podatek powinien z łatwością bez kosztów i bez uciążenia kontrybuentów wpływać do skarbu”.

Ponadto określił pięć zasad szczegółowych, którymi powinien charakteryzować się podatek³⁴:

- umiarkowane „co do ilości czystego dochodu którą kontrybuentowi odbiera”³⁵,
- równość i sprawiedliwość,
- łatwość, niski koszt i nieuciążliwość w poborze – „Dokładność ustaw podatkowych zapobiega uciążeniu kontrybuentów przy poborze podatku”³⁶,
- nie szkodenie przemysłowi krajowemu,
- nie obrażanie moralności i nie przeszkadzanie dobrym zwyczajom.

F. Skarbek zaznaczył też, że³⁷: „podatki nigdy za środek dzwignienia pomyślności kraju poczytane być nie mogą”.

Zasady Skarbka w dużym stopniu wcielił w życie minister skarbu Królestwa Kongresowego książę F.K. Drucki-Lubecki, który doprowadził budżet królestwa do równowagi i wzrostu dochodów skarbu³⁸.

Dziewiętnastowieczne badania nad podatkami zmieniły sposób postrzegania ich funkcji. Już nie tylko miały one zapewnić dochody państwu, przy jak najmniejszym możliwym uszczupleniu dochodów indywidualnych, ale także miały poprawiać dystrybucję kapitału w społeczeństwie i przyspieszać rozwój gospodarczy państwa. Kierunek ten rozwinął w XX wieku J.M. Keynes, który stał się twórcą teorii interwencjonizmu państwowego. Teoria ta zakłada, że zadaniem państwa jest utrzymywanie wzrostu gospodarczego na poziomie zapewniającym możliwie pełne zatrudnienie. Narzędziem do osiągnięcia tego celu są według niego publiczne wydatki inwestycyjne³⁹. Swoje spostrzeżenia Keynes oparł na rezultatach wprowadzenia w USA programu intensywnych robót publicznych i większej interwencji państwa w gospodarkę (tzw. New Deal) jako sposobu na przełamanie Wielkiego Kryzysu. Zakwestionował teorię samoczynnego regulowania się gospodarki i zauważył, że zwiększanie się dochodów indywidualnych nie powoduje adekwatnego wzrostu konsumpcji, co prowadzi do stagnacji popytu i wzrostu bezrobocia, co z kolei obniża popyt i prowadzi do kryzysu. Dlatego państwo w takich przypadkach powinno m.in.

³⁴ Skarbek F., Rys ogólny..., op.cit. s. 8-10.

³⁵ Ibidem, s. 8.

³⁶ Ibidem, s. 9.

³⁷ Ibidem, s. 7.

³⁸ Gajl N., *Teorie podatkowe...*, s. 62.

³⁹ Ibidem, s. 67-69.

poprzez wyższe podatki dla bogatszych i wyższe świadczenia dla biedniejszych doprowadzać do takiego rozkładu kapitału, który sprzyja wzrostowi popytu⁴⁰.

Kontynuatorem tego nurtu był A.H. Hansen, nazywany amerykańskim Keynesem. Zwrócił on uwagę na możliwość łagodzenia amplitudy cykli koniunkturalnych przez państwo przy użyciu m.in. systemu podatkowego. Jako cel wskazywał taką politykę gospodarczą i podatkową, żeby kryzysy gospodarcze miały mniej dramatyczne konsekwencje dla obywateli. Wiąże się z tym jednak wyhamowywanie także wzrostów gospodarki. Według tej teorii państwo w okresie spadku koniunktury powinno zwiększać swoje wydatki inwestycyjne, nawet gdyby miało to doprowadzić do przejściowych deficytów budżetowych, a w okresie dobrej koniunktury powinno podwyższać podatki, tak, żeby pokryć deficyt powstały w okresie dekonunktury i zgromadzić zapas na okres kolejnego spowolnienia⁴¹.

W drugiej połowie XX i na początku XXI wieku główną osią sporu wokół zagadnienia, jaki system podatkowy jest najbardziej optymalny dla rozwoju gospodarki była kwestia interwencji państwa lub jej braku w procesy gospodarcze za pośrednictwem systemu podatkowego. Zwolennicy wykorzystywania systemu podatkowego do sterowania procesami gospodarczego określanego jako doktryna pokeynesowska uzależniają wysokość podatków od aktualnej sytuacji ekonomicznej i zalecają koordynację polityki fiskalnej z polityką pieniężną, socjalną i gospodarczą. Według tej doktryny wysokość opodatkowania jest zmienna a jego górna granica ograniczona właściwie tylko jedną zasadą – podatki nie powinny naruszać substancji majątkowej podatnika.

Na drugim biegunie jest teoria neoklasyczna, która odwołuje się do A. Smitha. Podstawowym postulatem przedstawicieli tej doktryny jest neutralność, stałość i minimalizacja opodatkowania. Podatki mają w możliwie minimalnym stopniu ograniczać zdolność podmiotów gospodarczych do finansowania swojej działalności, która jest w swej masie zbieżna z dobrym kierunkiem rozwoju gospodarczego państwa. Według tej teorii optymalny jest taki system podatkowy, który nie zmienia się, co pozwala podmiotom gospodarczym dokładnie zaplanować na lata daniny na rzecz państwa, ale jednocześnie wyklucza system podatkowy jako narzędzie państwa w przeciwdziałaniu wahaniom koniunktury lub innym niekorzystnym zjawiskom gospodarczym⁴².

Doktryna pokeynesowska i neoklasyczna to nie jedyny podział jaki można przeprowadzić we współczesnych badaniach nad teorią opodatkowania. K. Tarchalski w książce „Sens i bezsens podatkowania: zarys podstaw podatkowania i regulacji

⁴⁰ Gajl N., *Teorie podatkowe...*, op. cit., s. 67-69.

⁴¹ Ibidem, s. 113-114.

⁴² Ibidem, s. 147-149.

mikroekonomiczej” wyodrębnił trzy szkoły opodatkowania. Zwolennicy pierwszego nurtu kładą największy nacisk na sprawiedliwość podatków i ich neutralność. Zwolennicy drugiego nurtu to przedstawiciele szkoły optymalnego opodatkowania, którzy uważają, że tworząc system podatkowy należy uwzględnić elastyczność cenową poszczególnych produktów i dopuszczają duże zróżnicowanie systemu. Zwolennicy trzeciej szkoły podkreślają znaczenie zintegrowanego podejścia do wydatków państwa i źródła ich finansowania.

Na K. Tarchalskiego powołuje się w książce „Polski system podatkowy. Poszukiwanie optymalnych rozwiązań” R. Rosiński⁴³. Jako przedstawiciela pierwszego nurtu – szkoły opodatkowania sprawiedliwego – podaje on H. Simonsa. Według tej koncepcji podatki powinny być sprawiedliwe i równe. Przejawiać miałyby się to ustanawianiem podatków o możliwie szerokiej podstawie i najlepiej z jedną stopą, a więc liniowych. Reprezentanci drugiej szkoły - .m.in. F.P. Ramsey, G.D. Myles, A.J. Auerbach – przeprowadzając konsekwentną analizę matematyczną doszli do wniosku, że wysokość opodatkowania powinna spadać wraz ze wzrostem dochodu (szczegółowo koncepcja ta zostanie opisana w 5 części II rozdziału).

Reprezentantami trzeciej szkoły – szkoły wymiany fiskalnej – są E. Lindahl, G. Brennan i J. Buchanan. Zakłada ona, że państwo nie jest w stanie powstrzymać wzrostu wydatków i podatków. Jedynym sposobem, na ograniczenie w tej koncepcji jest powiązanie uchwalania nowych wydatków łącznie z ustawami podatkowymi. Niemożność ustanowienia nowego podatku oznacza więc też wstrzymanie się od uchwalenia nowego wydatku⁴⁴.

Dwie z wymienionych przez Tarchalskiego teoretyczne szkoły opodatkowania stoją w sprzeczności z praktyką opodatkowania stosowaną w większości krajów. Podatek liniowy został wprowadzony w ostatnich latach w zaledwie kilku krajach – z których niektóre – np. Słowacja już się wycofuje z tego rozwiązania. Podatek regresywny można praktycznie obserwować jedynie w krajach arabskich, gdzie nie ma podatków dochodowych, a dochody państwa pochodzą ze sprzedaży ropy naftowej i podatku od wartości dodanej, który ze swej natury jest regresywny. Ostatnia ze szkół w ogóle nie odnosi się do kwestii obciążenia podatkami poszczególnych grup dochodowych, a określa jedynie warunki w jaki sposób powinny być kształtowane wydatki i dochody państwa.

⁴³ Rosiński R., *Polski system podatkowy. Poszukiwanie optymalnych rozwiązań.*, Difin SA, Warszawa 2010, s. 41-45.

⁴⁴ Ibidem.

I. 5. Teoria optymalnego opodatkowania z wykorzystaniem cenowej elastyczności popytu

Problem efektywności systemu podatkowego starali się rozwiązać twórcy teorii optymalnego opodatkowania. Zapoczątkował ją w 1927 roku F.P. Ramsey, który stosował ją do opodatkowania dóbr, a wysokość podatku uzależniał od ich cenowej elastyczności popytu – czyli wielkości zmiany popytu na nie, w zależności od zmiany ceny. Im elastyczność była wyższa, czyli wielkość popytu gwałtowniej się zmieniała, w zależności od zmiany ceny, tym podatek na ten produkt powinien być niższy. Zgodnie z tą teorią najwyżej powinny być opodatkowane produkty, które charakteryzują się najniższą cenową elastycznością popytu⁴⁵.

Kontynuatorzy badań Ramseya – m.in. G.D. Myles, A.J. Auerbach, J. Slemrod, J.E. Stiglitz i R.J. Barro – zaczęli wykorzystywać tę teorię do analizy opodatkowania podmiotów podatkiem bezpośrednim w zależności od ich skłonności do podejmowania pracy. W tym przypadku najniżej powinny być opodatkowane jednostki, które najsilniej reagują chęcią podejmowania pracy lub rezygnacją z niej, na zmiany wysokości wynagrodzenia, najwyżej natomiast osoby, które niezależnie od wysokości wynagrodzenia wykonują podobną ilość pracy. Do najdalej posuniętych wniosków doszedł w 1982 roku J.E. Stiglitz, który stwierdził, że „Wydajne opodatkowanie typu Pareto⁴⁶ wymaga, aby stopa podatkowa osoby najbardziej skłonnej do podejmowania pracy powinna być negatywna, za wyjątkiem ograniczonego przypadku, w którym dwa rodzaje pracy są doskonałymi substytutami, w takim przypadku ta stopa powinna wynosić zero”⁴⁷.

Żeby móc stworzyć system podatkowy, który uwzględniałby cenową elastyczność podaży pracy trzeba najpierw ją zmierzyć. Badań takich dokonali dla okresu 1979-1990 w USA J.H. Gruber i E. Saez. Jako pośrednią miarę podaży pracy przyjęli oni dochód do opodatkowania, a dane pozyskali z 46 tys. formularzy podatkowych. „Badania wykazały, że elastyczność dochodu podatkowego rośnie wraz ze wzrostem dochodu. Tak więc podatnicy z wyższych przedziałów podatkowych silnie reagują zarówno na podwyższenie jak i obniżenie stawek podatkowych. (...) w warunkach amerykańskich w latach 1979-1990 w wyniku wdrożenia programu

⁴⁵ Ramsey F., *A Contribution to the Theory of Taxation*. „The Economic Journal”, 1927, nr 37, s. 47–61, <http://eml.berkeley.edu/~saez/course131/Ramsey27.pdf>, (dostęp: 27.03.2015).

⁴⁶ Struktura podatkowa w rozumieniu Pareto to struktura, przy której osiąga się taki układ stawek podatkowych, że każda ich zmiana zwiększająca dobrobyt określonej jednostki nie może być osiągnięta bez jednoczesnego zmniejszenia dobrobytu innej. Przy tej strukturze maksymalizuje się ogólny dobrobyt wszystkich konsumentów.

⁴⁷ Stiglitz J. E., *Pareto Efficient and Optimal Taxation and the New Welfare Economics*, „National Bureau of Economic Research, Working paper 2189”, Cambridge 1987, za Kulawczuk. P., *Paradoksalne oddziaływanie progresji podatkowej na dobrobyt społeczny i skuteczność wyborczą*, „Ekonomista”, 2006, nr 3, s. 371-386.

obniżek podatków, zwłaszcza dla grupy o najwyższych dochodach, przyrost dochodów do opodatkowania w najwyższych grupach dochodowych wywołał znaczący przyrost globalnych dochodów do opodatkowania”⁴⁸.

Jest to sprzeczne z powszechnym pojęciem sprawiedliwości społecznej. Stosując się do tej teorii, państwa powinny wprowadzać regresywne systemy podatkowe, ponieważ im ktoś więcej zarabia, tym charakteryzuje się większą elastycznością podaży pracy, należy więc go niżej opodatkowywać, bo to zapewni państwu wyższe wpływy. Przywołując wspomniane wcześniej wyniki badań J.E. Stiglitz’a można nawet dojść do wniosku, że najbogatszym państwo powinno płacić za to, żeby chcieli pracować.

Jonathan H. Gruber i Emmanuel Saez przeanalizowali cztery różne modele systemu podatkowego dla czterech grup dochodowych. W każdym z tych modeli najwyżej opodatkowana była grupa o najmniejszych dochodach, a najniżej o najwyższych dochodach (tabela 1).

Tabela 1. Optymalna progresywność systemu podatkowego według J. Grubera i E. Saeza (2000) w USA

Optymalne stawki i wagi społeczne	Grupy dochodowe w tys. USD				Dochód gwarantowany
	Do 10	10-32	32-75	Ponad 75	
1. Maksymalizacja przychodu podatkowego					
Wagi socjalne	0	0	0	0	
Optymalne stawki	94%	82%	64%	49%	15,2 tys. USD
2. Model utylitarny-postępowy					
Wagi socjalne	2	1	0,5	0	
Optymalne stawki	68%	66%	56%	49%	11,0 tys. USD
3. Model utylitarny-konserwatywny					
Wagi socjalne	1,66	0,83	0,83	0,83	
Optymalne stawki	59%	51%	29%	18%	6,4 tys. USD
4. Brak redystrybucji					
Optymalne stawki	43%	19%	8%	5%	0
5. Aktualna struktura					
Obecne stawki	45%	23%	35%	45%	-

Zródło: Gruber J., Saez E., *The Elasticity of Taxable Income: Evidence and Implications*, s. 29 tab.10, za Kulawczuk P., *Progresja podatkowa a dobrobyt społeczny i efektywność wyborcza. Paradoksalne wnioski z teorii optymalnego opodatkowania*, „Ekonomista”, 2006, nr 3, s. 371-386.

W pierwszym modelu rządzący dążąc do maksymalizacji pozyskiwanego podatku doszliby praktycznie do systemu komunistycznego, w którym państwo otrzymywałoby od obywateli prawie całość ich dochodów, w zamian zapewniając dochód gwarantowany. Rozwiązanie to nie uwzględnia negatywnego wpływu na gospodarkę oderwania wysokości wynagrodzenia od efektywności pracy. Natomiast zaskakująco wypada porównanie stawek z modelu czwartego i piątego, w którym przedstawiono amerykańskie stawki podatkowe z 2000 roku. Z wyliczeń Grubera i Saeza wynika, że przy zastosowaniu teorii optymalnego opodatkowania, możliwe jest obniżenie stawek podatkowych we wszystkich grupach dochodowych – stosunkowo niewiele w grupie najmniej zarabiającej i coraz więcej w grupach bardziej zasobnych

⁴⁸ Kulawczuk P., *Paradoksalne oddziaływanie progresji podatkowej na dobrobyt społeczny i skuteczność wyborczą*, „Ekonomista”, 2006, nr 3, s. 371-386.

i da to państwu większe przychody podatkowe niż utrzymywanie wysokich stawek podatkowych we wszystkich grupach.

Pomimo przedstawionych wyżej wyliczeń, na świecie nie ma państwa, które zdecydowałoby się wprowadzić regresywne podatki dochodowe. P. Kulawczuk w przytoczonym artykule jako źródło tego stanu rzeczy wskazuje klincz podatkowo-wyborczy. Zgodnie z teorią optymalnego opodatkowania najwyższe stawki podatkowe powinny obowiązywać w grupie osób mających średnie dochody. Wykazują się oni najmniejszą elastycznością przychodu podatkowego w reakcji na zmiany stawek podatkowych. Wynika to z tego, że nie mają oni wystarczających dochodów, żeby opłacało im się przeprowadzać optymalizację podatkową, a jednocześnie zarabiają na tyle dużo, że nie opłaca im się też przechodzić do szarej strefy, w którą uciekają osoby o niskich dochodach. Rządy jednak nie wprowadzają dla tej grupy wysokich stawek podatkowych, a niskich dla bogatych i biednych, ponieważ, grupa średniozamożnych jest jednocześnie najliczniejszą grupą wyborców, podczas gdy wyborców bogatych jest niewielu, a wśród biednych jest niska frekwencja wyborcza.

Problematyczne jest też oszacowanie faktycznej elastyczności podaży pracy. J.E. Stiglitz w wydanej w 2000 roku, a więc 13 lat później niż wcześniej cytowana jego praca, „Ekonomii sektora publicznego” stwierdza, że „szacunki elastyczności podaży pracy zależą od konkretnej metody pomiaru i od rodzaju danych”⁴⁹. Na potwierdzenie tej tezy przywołuje publikacje J. Heckmana z Uniwersytetu Chicagowskiego, który pisał o błędach w rejestrowaniu czasu pracy, rozbieżne wyliczenia na podstawie podobnych danych w badaniach R.K. Triesta z Departamentu Badań FED w Bostonie i J. Hausmana z Instytutu Technologii w Massachusetts (MIT) i krytykę badań tego ostatniego ze strony T.E. MaCurdy’ego z Uniwersytetu Stanforda – „wymusza ona (metoda Triesta – przyp. własny) wyższe szacunki efektów substytucyjnych lub niższe szacunki efektów dochodowych w porównaniu z szacunkami otrzymanymi przy zastosowaniu innych procedur. Rodzi to (...) poważne wątpliwości co do wiarygodności dowodów przytaczanych w wielu pozycjach literatury, które mają uzasadnić podejmowane ostatnio reformy podatkowe zmierzające do obniżenia krańcowych stóp podatkowych.”⁵⁰.

J.E. Stiglitz podaje też dane, które mogą wskazywać na przeszacowanie elastyczności podaży pracy wśród osób o najwyższych dochodach pracy i niedoszacowanie jej wśród osób najmniej zarabiających. Po obniżeniu podatków

⁴⁹ Stiglitz J. E., *Ekonomia sektora publicznego*, wydanie pierwsze, [red.] Simbierowicz H. [tłum.] Rapacki R., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 650-652.

⁵⁰ MaCurdy T., *Work Disincentive Effects of Taxes: A Reexamination of Some Evidence*, “American Economic Association Papers and Proceedings”, Maj 1992, s. 243-249, za Stiglitz J. E., *Ekonomia sektora publicznego*, wydanie pierwsze, [red.] Simbierowicz H. [tłum.] Rapacki R., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 650-652.

w USA w 1986 roku podaż pracy zwiększyła się po 3 latach w porównaniu z dotychczasowym trendem o 6 proc. wśród mężczyzn i o 5,4 proc. wśród kobiet, ale największy wpływ na to miała zwiększona podaż ze strony 20 proc. pracowników najmniej zarabiających – zwiększyli oni czas pracy o 31 proc., podczas gdy 20 proc. najlepiej zarabiających zwiększyło czas pracy o 3,2 proc. (wśród kobiet odpowiednie wartości wynosiły 16,7 proc. i 11,8 proc.). Dodatkowo podwyższenie stawek podatkowych od najwyższych dochodów w 1993 roku wcale nie wyhamowało wzrostu przychodów podatkowych od tej grupy⁵¹.

Problemy z ustaleniem elastyczności podaży pracy w zależności od wysokości dochodów ukazują podstawową wadę teorii optymalnego opodatkowania – jej oparcie na zbyt wielu założeniach trudnych do udowodnienia. Już samo sformułowanie problemu, który był rozwiązywany przez twórcę teorii optymalnego opodatkowania wskazuje na wyłączenie z analizy istotnych czynników. F. Ramsey poszukując stawek podatkowych, które powodowałyby najmniejsze zmniejszenie użyteczności zaproponował „zlekceważyć zarówno pytania dotyczące podziału jak i rozważania wynikające z różnic w krańcowych użytecznościach pieniędzy różnych ludzi i chciałbym zająć się całkowicie konkurencyjnym systemem bez handlu zagranicznego”⁵².

I.6. System podatkowy według Thomasa Piketty’ego

Bliżej praktycznych rozwiązań w zakresie opodatkowania wydaje się być T. Piketty w książce „Kapitał XXI wieku” i to pomimo, że pozycja ta nie miała na celu określenie najlepszego systemu podatkowego, a weryfikację twierdzeń o samoregulacji rynku poprzez analizę statystycznych danych gospodarczych od XVIII do XXI wieku. Piketty po zbadaniu archiwów podatkowych 50 krajów obejmujących trzysta lat i szacując stopę czystego zwrotu z kapitału przed i po opodatkowaniu oraz stopę wzrostu produkcji światowej od początku naszej ery do 2100, udowadnia, że przychody z kapitału (r) rosną szybciej niż wzrost gospodarczy (g) – czyli $r > g$ ⁵³. Według jego szacunków stopa zwrotu z kapitału w ciągu 2000 lat kształtowała się w przedziale 4 do 6 proc. rocznie, a stopa wzrostu produkcji od starożytności do XVII wieku nie przekraczała 0,2 proc. Od XVII wieku do połowy XX wieku stopniowo rosła do niecałych 2 proc. na co wpływ miały szybki wzrost demograficzny i rozwój technologiczny. Po II wojnie światowej wzrost światowej gospodarki doświadczył prawdziwej eksplozji sięgając w latach 1950-2012 średniorocznie prawie 4 proc., co wynikało z „największego w historii wzrostu demograficznego i najsilniejszego

⁵¹ Stiglitz J. E., *Ekonomia sektora...*, op. cit., s. 652, 669.

⁵² Ramsey F., *A Contribution to...*, op.cit.

⁵³ Piketty T., *Kapitał XXI wieku...*, op. cit., s. 431-439.

w historii wzrostu produktywności na jednego mieszkańca”⁵⁴. Wpływ na tak szybki rozwój miał też proces doganiania przez gospodarkę kontynentalnej Europy Zachodniej gospodarek Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii, które wyprzedziły resztę świata w pierwszej połowie XX wieku, gdy rozwijały się równomiernie nie doświadczając skutków wojen, które nie były prowadzone na ich terytorium (działania prowadzone na terenie Wielkiej Brytanii były nieporównywalnie mniejsze niż na kontynencie).

Autor „Kapitału XXI wieku” powołując się na dane Organizacji Narodów Zjednoczonych twierdzi, że w kolejnych latach będziemy doświadczać spadku stopy wzrostu ludności świata. Rekord został osiągnięty w latach 1950-1970 i wynosił 1,9 proc. rocznego wzrostu liczby ludzi na świecie i od tego momentu spada – 1,8 proc. w latach 1970-1990, 1,3 proc. w latach 1990-2012, a w kolejnych latach według ONZ ma wynosić 0,9 proc. w latach 2012-2030, 0,6 proc. w latach 2030-2050, 0,3 proc. w latach 2050-2070 i między 0,1 a 0,2 proc. po roku 2070. Ma być to powrót do normy, która według szacunków panowała od początku naszej ery do 1500 roku⁵⁵. Spadek wzrostu demograficznego pociągnie według Piketty’ego za sobą spadek wzrostu gospodarczego świata. Wylicza on, że jeszcze do 2050 roku wzrost będzie podtrzymywany w okolicach 3,5-3 proc. rocznie przez doganianie gospodarek rozwiniętych przez gospodarki wschodzące, a w ciągu kolejnych 50 lat do końca XXI wieku spadnie do poziomu 1,5 proc. co będzie porównywalne ze wzrostem światowej gospodarki odnotowywanym w XIX wieku⁵⁶.

T. Piketty opisuje powyższe zmiany we wzroście światowej gospodarki i demografii, żeby pokazać jak wyjątkowym okresem w historii gospodarki był XX wiek. Nakłada na to stałą stopę zwrotu z kapitału i wskazuje, że tylko w drugiej połowie XX wieku stopa ta była zbliżona do stopy wzrostu gospodarczego (wykres 1), na co złożyły się wspomniany wzrost stopy wzrostu gospodarczego i obniżenie stopy zwrotu z kapitału poprzez nałożenie na zyski z kapitału niezwykle wysokich, nigdy wcześniej nie spotykanych podatków. Robi to po to, żeby pokazać, że teoria S. Kuzneta według której nierówności dochodów mają się samoczynnie zmniejszać w zaawansowanych stadiach kapitalistycznego rozwoju i Roberta Solowa dotycząca ścieżki zrównoważonego wzrostu, w której wielkości produkcji, dochodów, zysków, płac, kapitału, kursów giełdowych, nieruchomości, postępują w tym samym rytmie⁵⁷, zostały oparte o dane statystyczne z okresu, który jest wyjątkiem w światowej gospodarce, a nie regułą. Na podstawie danych z okresu zdecydowanie szerszego, niż ten o który oparł swoje badania Kuznets, który wykorzystał dane tylko dla USA z lat 1913-1948,

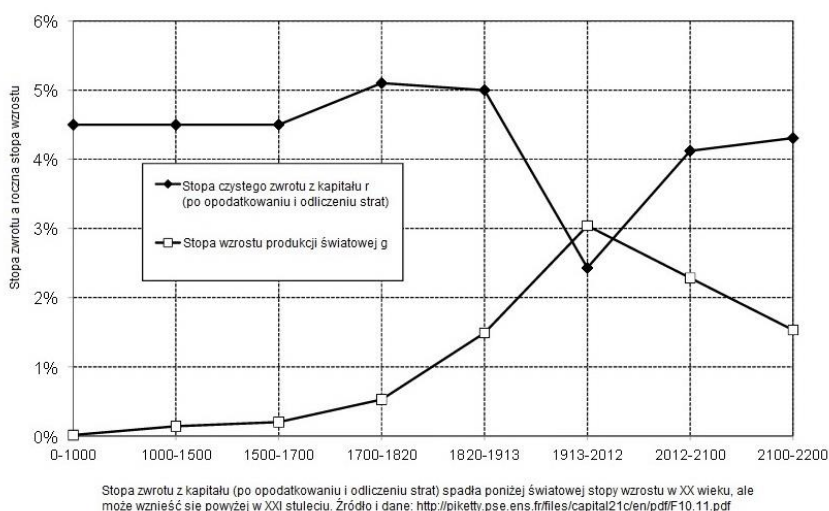
⁵⁴ Piketty T., *Kapitał XXI wieku...*, op. cit., s. 129.

⁵⁵ Ibidem, s. 104.

⁵⁶ Ibidem, s. 126-130.

⁵⁷ Ibidem, s. 22-23.

udowadnia, że procesy gospodarcze w naturalny sposób prowadzą do kumulacji kapitału, a nie jego samoczynnej dystrybucji do różnych grup społecznych. Zaznacza przy tym, że kumulacja kapitału, którą nazywa spiralą nierówności, nie może trwać w nieskończoność, bo w pewnym momencie zadziała zasada malejącej krańcowej użyteczności kapitału. Dojdzie do sytuacji, w której koncentracja kapitału będzie tak duża, że inwestowanie kolejnej części kapitału będzie przynosiło jego właścicielowi zerowy dodatkowy zysk. Od tego momentu teoretycznie dalsza akumulacja kapitału przestaje być opłacalna i powinien on zacząć maleć ale bez czynników zewnętrznych jak wojny, rewolucje czy podatki proces ten może trwać bardzo długo⁵⁸ i prawdopodobnie zostanie przerwany rewolucją biednego ogółu przeciw bardzo bogatej elicie. Oczywiście z punktu widzenia społeczeństwa nie jest to najlepszy sposób rozwoju.

Wykres 1. Stopa zwrotu z kapitału (po opodatkowaniu) i stopa wzrostu na poziomie światowym od Starożytności do 2200 roku

Źródło: Strona internetowa Thomasa Piketty'ego na portalu internetowym *Ecole d'Economie de Paris*, <http://piketty.pse.ens.fr/files/capital21c/en/pdf/F10.11.pdf>, (dostęp: 5.06.2016).

Wyniki badań T. Piketty'ego w zakresie powiększającej się różnicy pomiędzy zarobkami najbogatszych i biedniejszych potwierdza współczynnik Giniego, który pokazuje równomierność rozkładu w badanej grupie. W tym przypadku ukazuje on równomierność osiągniętych dochodów w całej populacji danego kraju. Im wskaźnik bliższy zera tym większa jest równomierność uzyskiwanych dochodów i mniejsza różnica pomiędzy najlepiej zarabiającymi a najmniej. W opublikowanej przez OECD

⁵⁸ Piketty T., *Kapitał XXI wieku...*, op. cit. s. 451.

analizie: „*How Was Life?*”⁵⁹ ukazane są zmiany statystyczne w jakości życia na przestrzeni 200 lat. Uwzględniony jest tam też współczynnik Giniego (tabela 2) w zakresie równomierności uzyskiwanych dochodów. Pokazują one w większości zbadanych krajów tendencję do spadku tego wskaźnika w XIX wieku, jego wzrostu w pierwszych latach XX wieku, po czym spadku po II wojnie światowej, utrzymywania się na niższych poziomach do lat 80 i wzroście w ostatniej dekadzie.

Tabela 2. Rozkład dochodów w wybranych krajach w latach 1820-2000, Współczynnik Giniego

Table 11.3. Income inequality in selected countries, 1820-2000
Gini coefficient

	Western Europe (WE)						Eastern Europe (EE)		Western Offshoots (WO)			Latin America and Caribbean (LA)			Middle East and North Africa (MENA)		Sub-Saharan Africa (SSA)			East Asia (EA)		South and South-East Asia (SSEA)			
	GBR	NLD	FRA	DEU	ITA	ESP	SWE	POL	RUS	AUS	CAN	USA	MEX	BRA	ARG	EGY	TUR	KEN	NGA	ZAF	CHN	JPN	IND	IDN	THA
1820	[59]	[56]	[59]	[51]	[54]	[38]	[55]	[35]	[58]	..	[45]	[57]	[40]	[47]	[47]	[58]	[58]	..	[55]	..	[45]	[53]	[33]	[52]	[47]
1830	
1840	
1850	[43]	[48]	[54]	[40]	[51]	[32]	[46]	[36]	[54]	[41]	[27]	[44]	[32]	[37]	[34]	[63]	[37]	[33]	[46]	[39]	[42]	[42]
1860	
1870	[49]	[57]	[58]	[48]	[51]	[34]	[52]	[38]	[50]	[48]	[44]	[51]	[51]	[39]	[52]	[45]	[56]	[46]	[41]	[46]	[40]	[39]	[36]
1880	
1890	[37]	[42]	[46]	[39]	[46]	[31]	[59]	[30]	[38]	[39]	[41]	[46]	[44]	[36]	[45]	[33]	[..]	[33]	[37]	[36]	[31]	[47]	[32]	[39]	[34]
1900	
1910	42	47	55	44	49	35	57	28	40	41	41	51	51	38	51	42	..	[49]	..	[45]	39	52	31	42	42
1920	
1930	43	42	62	46	51	36	51	26	43	36	42	54	55	60	45	46	54	[55]	..	[59]	44	52	31	50	47
1940	
1950	30	36	58	47	43	35	40	23	36	38	36	39	52	49	41	39	49	56	..	52	32	36	35	54	39
1960	29	43	52	39	44	28	40	26	28	35	35	38	53	55	42	43	55	68	51	69	31	38	37	40	43
1970	29	36	45	40	39	35	37	29	23	32	34	36	56	58	35	43	52	50	38	70	28	35	40	44	44
1980	34	30	35	38	39	41	29	30	25	39	34	37	51	57	42	50	50	57	35	67	30	37	31	40	46
1990	39	32	37	49	33	34	31	31	26	42	32	40	48	59	43	54	44	49	44	63	34	36	40	39	50
2000	40	32	37	51	37	33	35	35	40	..	41	44	47	61	47	54	46	51	51	55	44	33	47	50	47

Notes: For an assessment of data quality, see Table 11.2. RUS 1930-1970: refers to the Soviet Union. Values in brackets [] indicate very tentative data. Source: Clio-Infra, www.clio-infra.eu.

StatLink <http://dx.doi.org/10.1787/888933097471>

Źródło: Luiten van Zanden J. et alii., *How Was Life? Global well-being since 1820*, OECD Publishing, Paryż 2014, http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/how-was-life_9789264214262-en#page4. (dostęp: 9.03.2015).

Według T. Piketty’ego obserwowany od lat 80. ponowny wzrost nierówności to efekt coraz ostrzejszej walki poszczególnych państw o kapitał i zmniejszania jego opodatkowania oraz spowolnienia rozwoju gospodarczego po okresie nadrabiania przez Europę Zachodnią zaległości. Różnica pomiędzy stopą zwrotu z kapitału a stopą wzrostu gospodarczego zaczęła według niego wracać do normy sprzed XX wieku powodując znowu kumulowanie kapitału który rośnie szybciej niż wzrastają dochody z pracy. Aby nie doprowadziło to znowu do napięć społecznych i międzynarodowych jakie miały miejsce w pierwszej połowie XX wieku, Piketty postuluje wprowadzenie globalnego, progresywnego podatku od kapitału, który

⁵⁹ Luiten van Zanden J. et alii., *How Was Life? Global well-being since 1820*, OECD Publishing, Paris 2014, http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/how-was-life_9789264214262-en#page4, (dostęp: 9.03.2015).

zmniejszyłyby przewagę r nad g – niewielka przewaga według ekonomisty powinna pozostać, aby właściciele kapitału mieli motywację do prowadzenia produkcji. Proponowane przez niego stawki to: 0,1-0,5 proc. rocznie od majątku poniżej 1 mln euro, 1 proc. między 1 a 5 mln euro, 2 proc. między 5 i 10 mln euro oraz 5 do 10 proc. od majątków sięgających powyżej kilkuset milionów euro⁶⁰.

I.7. Benchmarking i konkurencyjność systemu podatkowego

Porównując każdą ze szkół opodatkowania można zauważyć, że ich przedstawiciele są w stanie w logiczny i naukowo uzasadniony sposób udowodnić, że mają rację. Jednocześnie także logiczne i naukowo uzasadnione argumenty mogą przytoczyć ich oponenti na obalenie tych teorii. Inny sposób poszukiwania najlepszego dla gospodarki systemu podatkowego to porównanie już istniejących systemów podatkowych i zestawienie ich z wynikami ekonomicznymi i jakością życia obywateli poszczególnych państw. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na trzy narzędzia, które pozwalają porównać efekty różnych sposobów finansowania budżetu państwa – benchmarking M. Gallaghera z Amerykańskiej Agencji ds. Rozwoju Międzynarodowego (*U.S. Agency for International Development* (USAID)), indeks Tax Foundation - amerykańskiego, ponadpartyjnego, działającego non-profit, instytutu badawczego założonego w 1937 roku na rzecz edukacji w zakresie polityki podatkowej oraz bazę podatkową Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) - OECD. Wszystkie trzy narzędzia zostaną wykorzystane do badania konkurencyjności polskiego systemu podatkowego w rozdziale trzecim i czwartym. Bliższego opisu wymaga w tym miejscu benchmarking M. Gallaghera, który nie jest jak pozostałe dwa instrumenty, jedynie rankingiem stworzonym według określonej metodologii.

M. Gallagher, który pracując w USAID zajmował się doradczaniem rządów w zakresie reformy polityki i administracji podatkowej, systemów budżetowania i zarządzania finansami publicznymi, reformy celnej i ułatwień w handlu międzynarodowym, stworzył model optymalnego systemu podatkowego. Z kolei Tax Foundation publikuje co roku Indeks Międzynarodowej Konkurencyjności Podatkowej. Także OECD na bieżąco aktualizuje swoją bazę podatkową, w której można sprawdzić jak kształtują się w krajach zrzeszonych w organizacji obciążenia podatkowe w zależności od osiąganego dochodu.

M. Gallagher stworzył międzynarodowy standard, któremu powinny odpowiadać systemy podatkowe. Obejmuje on 31 wskaźników pogrupowanych w 8 działów. Do polskiej literatury ekonomicznej wprowadził go jak sam twierdzi

⁶⁰ T. Piketty. op. cit., s. 724-725.

w cytowanej już wcześniej książce „Polski system podatkowy. Poszukiwanie optymalnych rozwiązań”⁶¹ R. Rosiński, za którym poniżej prezentowany jest cały zestaw tych wskaźników i ich optymalne wartości.

Struktura podatkowa

- Ilość podatków przynosząca 75 proc. ogółu przychodów fiskalnych – 6,
- Obszerna podstawa podatkowa z ograniczonymi zwolnieniami – Tak,
- Udział bezpośrednich podatków w całkowitych dochodach podatkowych – 50 proc.,
- Udział podatku VAT w całkowitych dochodach podatkowych – 35 proc.,
- Stawka podstawowa VAT – 16 proc.

Egzekwowanie prawa

- Uchylenie się od płacenia VAT – 10 proc.,
- Wydajność VAT – 0,58,
- Ilość zatrudnionych w administracji podatkowej na 1000 mieszkańców – 1,0 do 2,0,
- Udział podatników do urzędników podatkowych – 150 do 120 na 1 osobę,
- Udział procentowy kontroli podatkowych w stosunku do ogółu podatników – 1 proc.

Płatności i ściąganie podatków

- Płatności dokonywane przelewem – Tak,
- Udział opóźnień w płatnościach w całości wpływów – 5 proc.,
- Koszty administracyjne w całości wpływów – 1 proc.,
- Ustawowy zwrot VAT w dniach – 25.

Informatyzacja systemu

- Używanie systemu w codziennej pracy – Tak,
- Zarejestrowani wszyscy podatnicy – Tak,
- Wprowadzenie podatkowych deklaracji z automatycznym poprawianiem błędów – Tak,

Planowanie i koordynacja

- Właściwe działania w planowaniu, monitoringu i ewaluacji systemu w instytucji podatkowej – Tak,
- Skoordynowany przepływ danych pomiędzy podatkową administracją, ministerstwem i innymi agencjami – Tak.

Administracja skarbowa

- Procent zatrudnionych z wyższym wykształceniem – 70 proc.,
- Stosunek wynagrodzenia pomiędzy dyrektorem a głównym rewidentem – 2:1,

⁶¹ R. Rosiński. op. cit., s. 115-120.

- Wynagrodzenie administracji podatkowej w stosunku do przeciętnego PKB na osobę w gospodarce – 2:1,
- Możliwość realizacji ścieżki kariery w administracji – Tak.

Kary i sankcje podatkowe

- Podatkowe przestępstwa i oszustwa – Sporadycznie,
- Zastosowanie sankcji w oszustwach podatkowych – Niewielkie,
- Trybunał apelacyjny – Tak.

Organizacja, wiarygodność instytucji oraz publiczne zaufanie

- Stabilność kierownictwa – Stała,
- Profesjonalizm kadry kierowniczej – Doskonały,
- Zespół ds. oszustw podatkowych w administracji – Tak,
- Zespół dochodzeniowy ds. korupcji – Tak,
- Wewnętrzne regulacje – Tak.

Porównanie wyników osiągniętych przez polski system podatkowy z referencyjnymi wartościami pierwszej grupy wskaźników, daje niekorzystny obraz polskiego systemu podatkowego. 81,6 proc. dochodów podatkowych przynosi nie sześć podatków a tylko trzy – 45,26 proc. VAT, 21,38 proc. akcyza i 14,93 proc. podatek dochodowy od osób fizycznych⁶². Kolejna niezgodność ze wzorcem to wyłączenie z podstawy podatkowej licznych grup obywateli – np. rolników czy służb mundurowych w zakresie podatku jakim są składki na ubezpieczenie społeczne. Także udział podatków bezpośrednich w całości wpływów podatkowych jest daleki od ideału – zamiast 50 proc. mamy tylko 23,67 proc., za to VAT jest nadmiernie wysoki – przynosi 45,29 proc. wszystkich dochodów, a powinien tylko 35 proc. oraz podstawowa stawka sięga 23 proc. zamiast 16 proc. Nie musi to jednak oznaczać, że polski system podatkowy jest źle skonstruowany. Jak zauważa J.E. Stiglitz w zależności od stopnia rozwoju kraju zasadne jest wprowadzanie różnych rodzajów podatków. W krajach rozwijających się gdzie dominuje wymiana barterowa i skala obrotów rejestrowanych jest mała, lepszym narzędziem redystrybucji dochodu i równomiernego rozłożenia ciężaru podatków są podatki od towarów. W krajach rozwiniętych gdzie obrót jest prawie w 100 proc. rejestrowany lepszym narzędziem są podatki od dochodu⁶³.

Dokładna analiza porównująca polski system podatkowy w różnych aspektach z międzynarodowymi standardami i z systemami podatkowymi, krajów, które mogą konkurować z Polską na wspólnym rynku pracy UE o pracowników, zostanie przeprowadzona w trzecim i czwartym rozdziale tej pracy.

⁶² Dokładne wyszczególnienie przychodów podatkowych polskiego budżetu w Tabeli 9 w rozdziale III część 3.

⁶³ Stiglitz J.E., op. cit., s. 684

II. Systemy podatkowe wybranych państw UE

Na terenie Unii Europejskiej nie ma jednolitego systemu podatkowego, a sposób kształtowania systemów podatkowych pozostał w kompetencjach poszczególnych rządów. Powstała więc sytuacja gdy na wspólnym obszarze gospodarczym, w ramach którego przepływ kapitału i ludzi jest uwolniony obowiązują bardzo różnorodne rozwiązania fiskalne. Różnice te są uwzględniane przez inwestorów, którzy chętniej wybierają na lokalizację swoich kolejnych przedsięwzięć kraje o dogodniejszym dla nich systemie podatkowym. Mają też znaczenie przy wyborze przez osoby zamożne miejsca, w którym zlokalizują one centrum interesów życiowych, i w którym będą płacić podatki. Coraz częściej może też wpływać na decyzje szeregowych pracowników i samozatrudnionych, w którym kraju szukać pracy.

Duży stopień skomplikowania systemów podatkowych sprawia, że ewentualne korzyści są trudne do uchwycenia przez większość podatników. Jako przykład może służyć powszechne przekonanie o bardzo wysokich podatkach w Dani, które to przekonanie może okazać się mylne, po uwzględnieniu bardzo niskich składek na ubezpieczenie społeczne w tym kraju. Podobnie niskie stopy podatkowe w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, mogą okazać się wcale nie tak niskie, gdy uwzględnimy niskie kwoty wolne od podatku i wysokie składki na ubezpieczenie społeczne. Celem tego rozdziału jest przekrojowe ukazanie analizowanych systemów podatkowych, bez porównywania ich między sobą. Przegląd ten ma usystematyzować i scharakteryzować poszczególne systemy i ukazać ich najbardziej charakterystyczne cechy.

II.1. Polska

Polski system podatkowy został stworzony praktycznie od podstaw na początku lat 90. XX wieku Podatek dochodowy od osób fizycznych (PIT) został wprowadzony w styczniu 1992 roku. W tym samym czasie weszła w życie nowa ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych (CIT), a podatek od towarów i usług (VAT) Polacy poznali dopiero w lipcu 1993 roku. System ten w ogólnym zarysie obowiązuje do dzisiaj, chociaż oczywiście kolejne rządy wprowadzały pewne modyfikacje i zmieniały stawki podatków. Modyfikacje te były bardzo liczne i dotyczyły wielu szczegółowych kwestii, ale nie miały charakteru systemowego.

II.1.1. Priorytety polskiego systemu podatkowego

Pomimo istotnych zmian, które zaszły w minionych 20 latach w polskiej rzeczywistości gospodarczej, kolejne rządy przez ponad 20 lat nie zmieniały gradacji priorytetów, jakie leżały u podstaw takiej, a nie innej konstrukcji systemu fiskalnego.

Publiczna dyskusja na temat podstawowych założeń systemu podatkowego w minionych dwóch dekadach, najczęściej ograniczała się do sporu na temat podatku liniowego. Atrakcyjność tego tematu wynikała głównie z prostoty rozwiązania, które łatwo było wytłumaczyć nawet najbardziej odpornym na wiedzę ekonomiczną podatnikom. Jednocześnie inne kluczowe kwestie nie były poruszane, chociaż wiadano o ich istotności. Przykładem może być cytat z opublikowanego w 1995 r. 64 numeru serii „Transformacja Gospodarki” wydawanej przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. Maciej Grabowski, wiceprezes Instytutu pisał w nim: „Niektóre podatki czeka jeszcze gruntowna reforma. Można tutaj podać przykład podatku od wartości nieruchomości czy przyrostu wartości kapitału”⁶⁴. Pierwszy z tych podatków do tej pory nie został wprowadzony.

W przytoczonej powyżej publikacji można zauważyć, że autorzy przykładają największą wagę do dwóch celów. Osiągnięcia „neutralności pomiędzy opodatkowaniem dochodów z różnego typu działalności gospodarczej oraz różnego typu form organizacyjnych”⁶⁵ oraz stworzenie systemu przyciągającego kapitał zagraniczny – „długofalowa strategia rozwoju gospodarki polskiej, zakładająca integrację z gospodarką światową powinna brać pod uwagę również konkurencyjność kreowaną przez system podatkowy dla przyciągania kapitału zagranicznego oraz eksportu kapitału z Polski”⁶⁶.

Autorzy opracowania wymieniają też trzeci cel, który sądząc po zdawkowym potraktowaniu go w opracowaniu, uznawano w latach bardzo dynamicznego rozwoju prywatnej przedsiębiorczości za mniej istotny. Tym celem jest „aktywna promocja niektórych aspektów działalności gospodarczej, na przykład małych przedsiębiorstw tak aby wyodrębnić i przeciwdziałać możliwym barierom rynkowym w efektywnym rozwoju tego typu działalności”⁶⁷.

O tym, że cel ten był traktowany podrzędnie w stosunku do celu pierwszego – neutralności systemu podatkowego, może świadczyć rozdział 2.7 „Ograniczanie dostępu do statusu „pracującego na własny rachunek”⁶⁸. Autorzy jako przykład podają ówczesny brytyjski system podatkowy, który ograniczał niektórym grupom dostęp do jednoosobowej działalności gospodarczej, ponieważ dawało im to uprzywilejowanie podatkowe w stosunku do wykonujących taką samą pracę w charakterze pracownika. Mamy więc do czynienia nie tylko z brakiem wsparcia dla małych przedsiębiorców, ale wręcz stwarzaniem im barier w wejściu na rynek w imię neutralności podatkowej.

⁶⁴ Grabowski M., (red.), *Opodatkowanie a wzrost gospodarczy. Wybrane zagadnienia z transformacji gospodarczej*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 1995, s. 1.

⁶⁵ Ibidem, s. 5

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Ibidem.

Podsumowując dwa główne cele jakie przyświecały twórcom systemu podatkowego w Polsce, które można wyodrębnić na podstawie cytowanej publikacji to: neutralność podatkowa na rynku wewnętrznym i konkurencyjność podatkowa na rynku kapitału międzynarodowego. Były to cele jak najbardziej uzasadnione. Neutralność jest w literaturze teorii opodatkowania traktowana jako fundament dobrego systemu podatkowego. System taki nie przeszkadza wolnemu rynkowi w najlepszej alokacji zasobów. Jednocześnie Polska gospodarka w latach 90. XX wieku cierpiała na istotny brak kapitału finansowego i intelektualnego niezbędnego do rozwoju i modernizacji gospodarki. Problemu natomiast nie stanowił brak kapitału ludzkiego.

Po 23 latach od wprowadzenia podatku dochodowego sytuacja wydaje się jednak już inna. Pierwszoplanowym problemem gospodarczym nie jest już brak kapitału finansowego, czy wiedzy ekonomicznej i technicznej. Coraz poważniejszym problemem staje się niekorzystna sytuacja demograficzna. Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku nasza gospodarka zaczęła konkurować nie tylko o kapitał inwestycyjny, ale także o kapitał ludzki. Wspólny europejski rynek pracy oraz sukces polskiej edukacji w zakresie nauki języków obcych sprawiły, że prawie 3 mln podatników znalazło lepsze warunki do rozwoju za granicą.

Polska zaczęła konkurować na rynku kapitału ludzkiego i konkurencję tą przegrywa m.in. z powodu nie zmienienia priorytetów w zakresie celów systemu podatkowego. System ten w dalszym ciągu nastawiony jest na pozyskiwanie kapitału zewnętrznego i utrzymywanie wewnętrznej neutralności podatkowej, nie zauważając, że uderza to w najslabiej zarabiających i poszukujących pracy, a więc najbardziej gotowych na opuszczenie kraju. W tej grupie znajduje się bardzo wiele osób młodych, które nawet jeżeli zdecydują się pozostać w kraju, to ze względów finansowych ograniczają liczbę posiadanych dzieci, co dodatkowo pogłębia kryzys demograficzny.

Wśród osób, które zwracają na to uwagę jest m.in. S. Kluza, były minister finansów i były przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, który stwierdza: „(...) w długim horyzoncie czasu mamy horrendalny deficyt kapitału ludzkiego. (...) Jesteśmy dumni z transformacji, ale o ile na początku sformułowano wiele różnych polityk, jak sobie z czymś poradzić, tak nie dotyczy to polityki demograficznej. (...) Zgodnie z raportami Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju dla najbliższych 50 lat, Polska będzie w grupie trzech państw o najniższej perspektywie podnoszenia konkurencyjności swojej gospodarki właśnie z powodu negatywnego bilansu demograficznego”⁶⁹.

⁶⁹ Kwaśniewski T., *Dzieci są z pracy. Brakuje nam 200 tysięcy Polaków rocznie*, „Magazyn Reporterów Duży Format” dodatek „Gazety”, 5 lutego 2015, nr 5/1116, s. 8.

II.1.2 Niestabilność polskiego systemu podatkowego

R. Rosiński w książce „Polski system podatkowy. Poszukiwanie optymalnych rozwiązań” pisze: „Wartość materialną ma prawo podatkowe wyrażające racjonalną i spójną koncepcję systemu podatkowego. Natomiast miarą jakości legislacyjnej przepisów prawa podatkowego jest ich opracowanie, uchwalenie i ogłoszenie z zachowaniem zasad tzw. przyzwoitej legislacji. Jeśli nowe prawo podatkowe nie ma większej wartości materialnej lub jest miernej wartości legislacyjnej, to konieczne staje się dokonywanie w nim kolejnych zmian. Jeśli zaś zmiany te mają charakter doraźny, incydentalny, okazjonalny lub przypadkowy, to ich efektem jest powstawanie prawa podatkowego opartego na licznych aktach normatywnych, często zmienianych nieczytelnych i niespójnych oraz pozbawionych racjonalności, której wymaga każdy system podatkowy. Tak trzeba, niestety oceniać obowiązujące w Polsce prawo podatkowe, ponieważ jest ono rezultatem prawotwórstwa powstającego właśnie w opisany wyżej sposób”⁷⁰.

Powyższą opinię Rafał Rosiński przywołuje za C. Kosikowskim⁷¹ i udowadnia dokonując zestawienia zmian jakie wprowadzono w polskich przepisach podatkowych w latach 1991-2009. Z dokonanych przez niego wyliczeń wynika, że do końca 2008 roku Ustawa z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych była zmieniana 107 razy, Ustawa z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych była zmieniana 139 razy, a Ustawa z 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym 48 razy.

Wprowadzanie licznych zmian w systemie podatkowym miało też miejsce po 2008 roku. W „Informacji o podjętych działaniach przez Polskę w celu realizacji rekomendacji Rady w ramach procedury nadmiernego deficytu” wymienione zostały:

„2. Działania podjęte w celu zlikwidowania nadmiernego deficytu

(...) po stronie dochodowej najważniejszymi działaniami strukturalnymi były:

- ograniczenie części składki na ubezpieczenie emerytalne przekazywanej do OFE (część przekazywana do OFE została zmniejszona od maja 2011 r. z 7,3% podstawy wymiaru do 2,3%);

- podwyższenie stawek VAT z 22% do 23% i z 7% na 8%, przy równoczesnym zmniejszeniu stawki z 7% do 5% na podstawowe towary żywnościowe (od stycznia 2011 r.);

- podwyższenie składki rentowej stanowiącej obciążenie pracodawcy o 2 pkt. proc. (od lutego 2012r.);

⁷⁰ Rosiński R., op. cit., S. 128-134.

⁷¹ Kosikowski C., *Stabilność prawa podatkowego*. [w]: *Polski system podatkowy, Założenia i praktyka*, pod. red. A. Pomorska, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2004.

- ograniczenie możliwości odliczenia podatku VAT naliczonego przy nabyciu samochodów osobowych z homologacją ciężarową i paliwa wykorzystywanego do ich napędu (od początku 2011 r.);

- podwyższenie akcyzy na olej napędowy i opłaty paliwowej (od stycznia 2012r.);

- podwyższenie akcyzy na papierosy (corocznie od 2010r.);

- zniesienie ulgi na biokomponenty w akcyzie (od maja 2011r.);

- utrzymanie na nominalnym poziomie z 2009 r. progów podatkowych i zryczałtowanych kosztów uzyskania przychodu w PIT;

- zmiany w podatku od zysków z lokat bankowych ograniczające możliwość unikania tego podatku (wprowadzone w 2012r.);

- wprowadzenie opłaty za korzystanie z niektórych zasobów złóż naturalnych (podatku od wydobycia miedzi i srebra od kwietnia 2012r.);

- rozszerzenie stosowania mechanizmu *reverse charge* (poszerzenie katalogu wyrobów w odniesieniu do których stosuje się wspomniany mechanizm od 2013r.);

- wprowadzenie solidarnej odpowiedzialności w VAT nabywcy za zobowiązania podatkowe sprzedawcy wyrobów stalowych oraz paliw (do których nie ma zastosowania mechanizm odwrotnego obciążenia) i złota nieobrobionego, a także dla sprzedawców tych towarów (od 2013 r.);

- zmianę stawki podatku VAT na usługi pocztowe niepowszechnie, świadczone przez operatora publicznego, do poziomu 23% (od kwietnia 2013 roku);

- ograniczenie 50% kosztów uzyskania przychodów z tytułu praw autorskich i praw pokrewnych (od stycznia 2013r.);

- ograniczenie ulgi internetowej i modyfikacja ulgi na dzieci (od stycznia 2013r.);

- objęcie podatkiem akcyzowym suszu tytoniowego, który był nielegalnie wykorzystywany jako produkt tytoniowy nieobjęty podatkiem akcyzowym (od 2013r.);

- objęcie akcyzą gazu ziemnego do celów opałowych, z wyjątkiem gospodarstw domowych (od listopada 2013r.);

- obniżenie limitu uprawniającego podatników do zwolnienia z obowiązku prowadzenia ewidencji kasowej (z 40 tys. zł do 20 tys. zł) (od stycznia 2013 roku);

- wprowadzenie systemu aukcji sprzedaży praw do emisji CO² (w 2013r.).

Pomimo tak licznych i o znacznym efekcie działań strukturalnych dochody sektora instytucji rządowych i samorządowych w latach 2010-13 zwiększyły się zaledwie o 0,4 pkt. proc. PKB, przy czym dochody po oczyszczeniu o te finansowane ze środków Unii Europejskiej, dla których ostatecznym beneficjentem są jednostki sektora instytucji rządowych i samorządowych spadły o 0,1 pkt. proc. Było to głównie efektem

słabego popytu krajowego, niekorzystnej dla finansów publicznych struktury wzrostu gospodarczego (zwiększenie wkładu eksportu netto), bardzo niskiej inflacji oraz – co szczególnie istotne - procykliczności dochodów podatkowych (...). Negatywny wpływ na dochody sektora wywarły także problemy z przestrzeganiem przepisów podatkowych”⁷².

Powyższe wyliczenia wskazuje, że w latach 2011-2013 w celu poprawy sytuacji budżetu państwa nastąpiły bardzo liczne i niekorzystne dla podatników zmiany systemu podatkowego, co stoi w całkowitej sprzeczności z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego, który uznaje, że naruszenia stabilności systemu podatkowego nie mogą być uzasadniane złą sytuacją budżetu państwa, ponieważ prawo podatkowe jest autonomiczne w stosunku do państwa realizującego określone cele polityczne. Oznacza, to że interes państwa nie może mieć pierwszeństwa przed poczuciem stabilności sytuacji podatkowej obywateli⁷³.

Rafał Rosiński przywołuje też za J. Oniszczukiem reguły szczegółowe, którym powinno odpowiadać prawo podatkowe i do których odnosi się Trybunał Konstytucyjny. Są to m.in. zasada określająca ustawę jako źródło tego prawa, zasada pewności prawa i bezpośredniego działania, zasada zachowania okresu dostosowawczego, zasada nie działania prawa wstecz, zasada nie wprowadzania zmian w ciągu roku podatkowego, zasada równości, powszechności i sprawiedliwości, zasada niedopuszczalności kumulowania odpowiedzialności podatkowej⁷⁴.

Jako przykłady nieprzestrzegania tych zasad w praktyce podatkowej w Polsce można podać przypadki naruszania ostatniej z tych zasad, które miały miejsce w marcu 2015 roku. Pierwszy przykład to przypadek firmy PPH Ewal ze Starych Bogaczowic, która przez kilkanaście lat płaciła obniżoną stawę podatku VAT przypisaną do sprzedaży lodów. Przez kilkanaście lat nie było to kwestionowane przez urząd skarbowy, nawet podczas przeprowadzanych w firmie kontroli i dopiero w 2015 roku urzędnicy doszli do wniosku, że sprzedawany towar jest wodą i stawka VAT powinna być normalna. Naliczyli przy tym zaległy podatek za wszystkie lata produkcji, co dało kwotę miliona złotych, niemożliwą do spłaty dla przedsiębiorcy, nawet po sprzedaży całego majątku firmy⁷⁵. Podobna sytuacja miała miejsce kilka dni później w Słupsku

⁷² *Informacja o podjętych działaniach przez Polskę w celu realizacji rekomendacji Rady w ramach procedury nadmiernego deficytu*, 2014, strony internetowe Ministerstwa Finansów, <http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1002171/EDP+raport+2014.04.pdf>, (dostęp: 6.04.2015), s. 9-10.

⁷³ Kiszka J., *Neutralność i stabilność opodatkowania w założeniach i praktyce na przykładzie regulacji polskich i Unii Europejskiej*, [w]: *Polski system podatkowy, Założenia i praktyka*, pod. red. A. Pomorska, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2004.

⁷⁴ Rosiński R., op. cit, s. 130-131.

⁷⁵ *Skarbowy cud: Zamienili lody w wodę*, strony internetowe Radia Wrocław, Wrocław 6.03.2015, <http://www.radiowroclaw.pl/articles/view/41021/Skarbowy-cud-Zamienili-lody-w-wode-i-naliczyli-przedsiębiorcy-milionowy-podatek>, (dostęp: 4.04.2015).

gdzie wielokrotnie przez lata kontrolowany bar mleczny był pozytywnie weryfikowany przez urzędników. Gdy w tym roku dopatrzyli się, że bar dodaje przyprawy do potraw nałożyli karę ponad miliona złotych grzywny, której zapłacenie będzie oznaczało likwidację baru⁷⁶.

Na poziomie całego systemu trudno też mówić o przestrzeganiu zasady równości, powszechności i sprawiedliwości. Liczne przywileje i wyłączenia zawodowe z płacenia podatków i składek ZUS sprawiają, że podstawa podatkowa jest istotnie ograniczona – np. rolnicy, służby mundurowe, górnicy i sędziowie.

Warto też zwrócić uwagę na ostatni akapit cytowanej wyżej „Informacji o podjętych działaniach przez Polskę w celu realizacji rekomendacji Rady w ramach procedury nadmiernego deficytu”. Autor zwraca uwagę, że pomimo „licznych i o znacznym efekcie” zmian w systemie podatkowym nie przyniosły one wzrostu wartości pozyskiwanych wpływów budżetowych a ich realny spadek o 0,1 pkt. proc. Autor jako przyczynę wskazuje pogorszenie koniunktury gospodarczej, ale może to też wskazywać, że obecnie w Polsce znajdujemy się już w spadkowej części krzywej Laffera. Oznaczałoby to, że dalsze podwyższanie podatków prowadzi już nie do zwiększenia przychodów budżetowych a do ich zmniejszenia.

Byłby to sygnał do obniżania podatków, albo poważnej reformy systemu podatkowego i zmiany filozofii pozyskiwania dochodów budżetowych z podatków. W połączeniu z wcześniejszymi argumentami przemawiającymi za niestabilnością polskiego systemu podatkowego, jego reforma mogłaby rozwiązać aż dwa obecne problemy – znalezienie bardziej efektywnych i mniej hamujących rozwój gospodarczy wpływów podatkowych niż obecnie oraz wprowadzenie kompleksowego i jednorodnego systemu, który zastąpiłby obecny system stworzony z bardzo licznych i niejednorodnych zmian, nieczytelny dla przeciętnego podatnika i posiadającego liczne luki dla osób szukających zarobku wynikającego z niespójności podatków.

II.1.3. Efektywna skala podatkowa w Polsce

Podatek dochodowy stanowi tylko część przychodów państwa. Inne źródła to m.in. przychody osiągnane z tytułu składek do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz z VAT-u. Znajduje to swoje odzwierciedlenie w realnej stopie opodatkowania, której podlegają Polacy i zmienia oficjalnie obowiązującą w Polsce skalę podatkową określaną jedynie na podstawie nominalnego opodatkowania podatkiem dochodowym. Rozliczając roczną deklarację podatkową, po obliczeniu przychodu brutto podatnik

⁷⁶ *Ponad milion złotych kary dla "mleczaka" za stosowanie przypraw. "Prawo jest niejasne", strony internetowe Radia Gdańsk, Gdańsk 24.03. 015, <http://radiogdansk.pl/index.php/wiadomosci/item/22832-ponad-milion-zlotych-kary-dla-mleczaka-za-stosowanie-przypraw-prawo-jest-niejasne.html>/wydarzenia/item/22832-ponad-milion-zlotych-kary-dla-mleczaka-za-stosowanie-przypraw-prawo-jest-niejasne.html, (dostęp: 4.04.2015).*

najpierw odejmuje od tej wartości kwotę zapłaconych przez niego składek na ubezpieczenie społeczne, a następnie od obliczonej kwoty podatku odejmuje jeszcze uiszczoną składkę na ubezpieczenie zdrowotne i uzyskana różnica jest dopiero faktycznie płaconym przez niego podatkiem dochodowym. Na tym jednak nie kończy się proces pobierania przez państwo od niego podatku, ponieważ przy większości dokonywanych przez niego zakupów musi pokryć nie tylko cenę przedmiotu czy usługi, którą nabywa, ale także podatek od wartości dodanej. Odtwarzając ten proces, można obliczyć faktyczną stopę opodatkowania Polaków w zależności od ich dochodów.

Schemat podziału dochodów został przyjęty za opracowaniem „VAT w wydatkach gospodarstw domowych: konsekwencje zmian systemu i zróżnicowanie obciążeń względem struktury demograficznej”⁷⁷. Pozwala to nanieść obliczenia dotyczące podatku dochodowego i składek na ubezpieczenia społeczne na wyliczenia dotyczące VAT, które zostały przytoczone za powyższym opracowaniem. Autorzy tego opracowania podzielili podatników na grupy decylowe. Każda zawiera grupy gospodarstw, w których mieści się 10 proc. populacji, uszeregowane według osiąganego dochodu od najmniej zamożnych do najbogatszych.

Tabela 3. Procent dochodu brutto płacony do ZUS

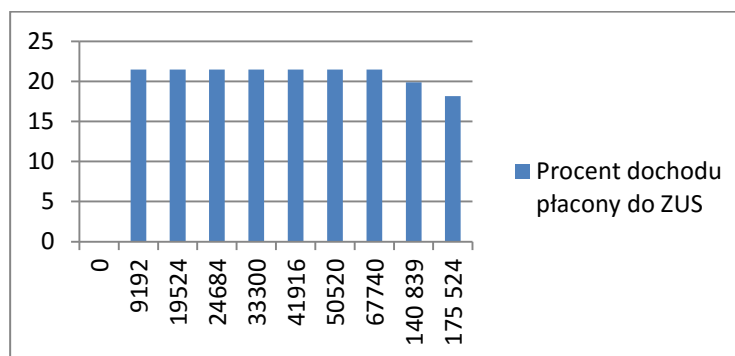
Dochód brutto	Procent dochodu płacony do ZUS
0	0
9192	21,48
19524	21,48
24684	21,48
33300	21,48
41916	21,48
50520	21,48
67740	21,48
140 839	19,87
175 524	18,16

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Składki i świadczenia*, Strony internetowe ZUS, Warszawa 2015, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=35>, (dostęp: 7.03.2015).

Obliczenia, zgodnie z kolejnością pobierania poszczególnych danin, należy rozpocząć od ustalenia udziału składek płaconych do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w wynagrodzeniu brutto. Składki te są obliczane w deklaracji rocznej jako pierwsze i pomniejszają zarówno podstawę opodatkowania jak i sam podatek należny. W odniesieniu do osób fizycznych nie prowadzących działalności gospodarczej składki

⁷⁷ Myck M., et alii., *VAT w wydatkach gospodarstw domowych: konsekwencje zmian systemu i zróżnicowanie obciążeń względem struktury demograficznej*, strony internetowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego - Artykuły i Opinie, Warszawa 26.02.2015, <http://www.pte.pl/pliki/2/12/ilovepdf.com%281%29.pdf>, (dostęp: 03.06.2015).

są obliczane jako stały procent wynagrodzenia brutto. Jest więc to klasyczny podatek liniowy, jednak tylko do kwoty 118 770 zł, która stanowi roczne ograniczenie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe. Oznacza to, że powyżej tej kwoty wraz ze wzrostem dochodu coraz mniejszy jego odsetek trafia do ZUS. Jest to charakterystyczne dla podatku regresywnego (tabela 3 i wykres 2).

Wykres 2. Procent dochodu płacony do ZUS

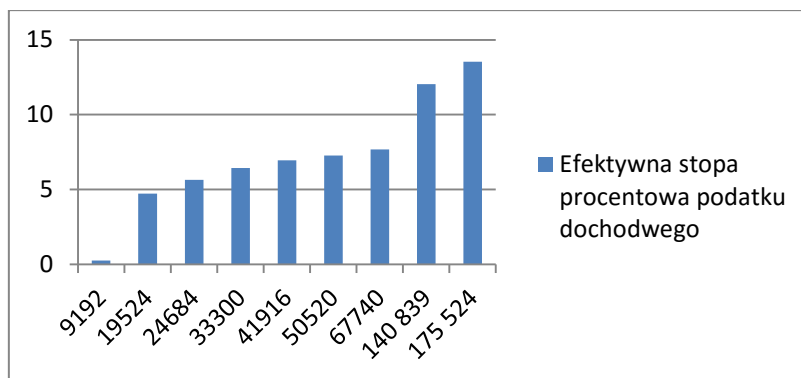
Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Składki i świadczenia*, Strony internetowe ZUS, Warszawa 2015, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=35>, (dostęp: 7.03.2015).

Dopiero od dochodu pomniejszonego o składki na ubezpieczenie społeczne obliczana jest wysokość podatku dochodowego, który jest jeszcze pomniejszany o składki zdrowotne. Metoda ta prowadzi do sytuacji, w której faktycznie płacony podatek jest niższy niż wynikałoby to z prostego pomnożenia dochodu brutto przez odpowiednią stawkę procentową. Nie ma w Polsce dwóch stawek podatkowych w zakresie podatku dochodowego, a różne stawki dla każdej wielkości dochodu. Poniższe wyliczenia w tabeli 4 i na wykresie 3 prezentują efektywne opodatkowanie podatkiem dochodowym dla konkretnego dochodu reprezentującego kolejne przedziały.

Tabela 4. Efektywna stopa procentowa podatku dochodowego

Dochód brutto	Efektywna stopa procentowa podatku dochodowego
9192	0,26
19524	4,73
24684	5,64
33300	6,45
41916	6,96
50520	7,27
67740	7,67
140 839	12,03
175 524	13,53

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Składki i świadczenia*, Strony internetowe ZUS, Warszawa 2015, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=35>, (dostęp: 7.03.2015) i *PIT. Informacje podstawowe*, strony internetowe Ministerstwa Finansów, Warszawa 2015, <http://www.finanse.mf.gov.pl/web/wp/pp/niezbednik-podatnika/pit>, (dostęp: 6.03.2015).

Wykres 3. Efektywna stopa procentowa podatku dochodowego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Składki i świadczenia*, Strony internetowe ZUS, Warszawa 2015, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=35>, (dostęp: 7.03.2015) i *PIT. Informacje podstawowe*, strony internetowe Ministerstwa Finansów, Warszawa 2015, <http://www.finanse.mf.gov.pl/web/wp/pp/niezbednik-podatnika/pit>, (dostęp: 6.03.2015).

Jak widać jest to podatek progresywny – im więcej się zarabia, tym większy odsetek dochodu płacimy w formie podatku. Po zsumowaniu udziału w wynagrodzeniu brutto składek na ZUS i podatku dochodowego otrzymujemy efektywne opodatkowanie pracy w Polsce (tabela 5, wykres 4).

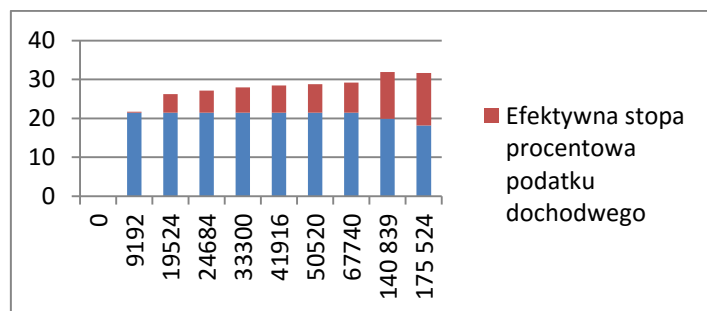
Tabela 5. Efektywne opodatkowanie ZUS i PIT

Dochód brutto	Procent dochodu płacony do ZUS	Efektywna stopa procentowa podatku dochodowego	Efektywne opodatkowanie ZUS i PIT
0	0	0	0
9192	21,48	0,26	21,74
19524	21,48	4,73	26,21
24684	21,48	5,64	27,12
33300	21,48	6,45	27,93
41916	21,48	6,96	28,44
50520	21,48	7,27	28,75
67740	21,48	7,67	29,15
140 839	19,87	12,03	31,9
175 524	18,16	13,53	31,69

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Składki i świadczenia*, Strony internetowe ZUS, Warszawa 2015, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=35>, (dostęp: 7.03.2015) i *PIT. Informacje podstawowe*, strony internetowe Ministerstwa Finansów, Warszawa 2015, <http://www.finanse.mf.gov.pl/web/wp/pp/niezbednik-podatnika/pit>, (dostęp: 6.03.2015).

Wyliczeń udziału podatku VAT w wydatkach gospodarstw domowych dokonało Centrum Analiz Ekonomicznych CenEA, w cytowanym już opracowaniu „VAT w wydatkach gospodarstw domowych...”⁷⁸. Centrum CenEA obliczyło na podstawie wydatków udział podatku VAT w miesięcznym dochodzie netto, czyli już po odjęciu składek ZUS i podatku dochodowego.

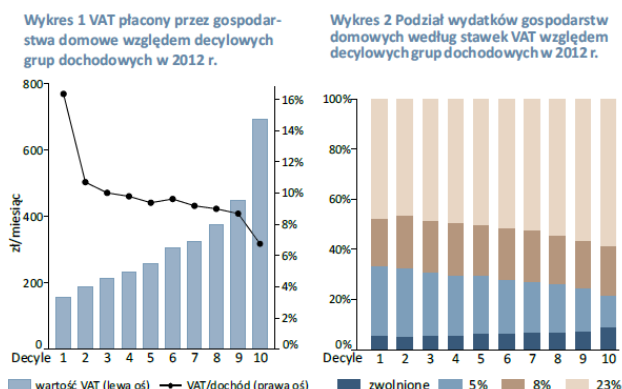
⁷⁸ Myck M., et alii., *VAT w wydatkach...*, *op.cit.*

Wykres 4. Efektywne opodatkowanie ZUS i PIT

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Składki i świadczenia*, Strony internetowe ZUS, Warszawa 2015, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=35>, (dostęp: 7.03.2015) i *PIT. Informacje podstawowe*, strony internetowe Ministerstwa Finansów, Warszawa 2015, <http://www.finanse.mf.gov.pl/web/wp/pp/niezbednik-podatnika/pit>, (dostęp: 6.03.2015).

Jak ukazuje wykres 5 gospodarstwa najbogatsze płacą najwyższy podatek VAT w kwocie bezwzględnej, ale jednocześnie ma on najniższy udział w ich przychodach. Z kolei osoby najbiedniejsze płacą wprawdzie najmniejszy podatek, ale jednocześnie stanowi on dla nich największe obciążenie. Jest to zdecydowanie podatek regresywny.

Wykres 5. Wartościowy i procentowy udział VAT w dochodzie netto gospodarstw domowych

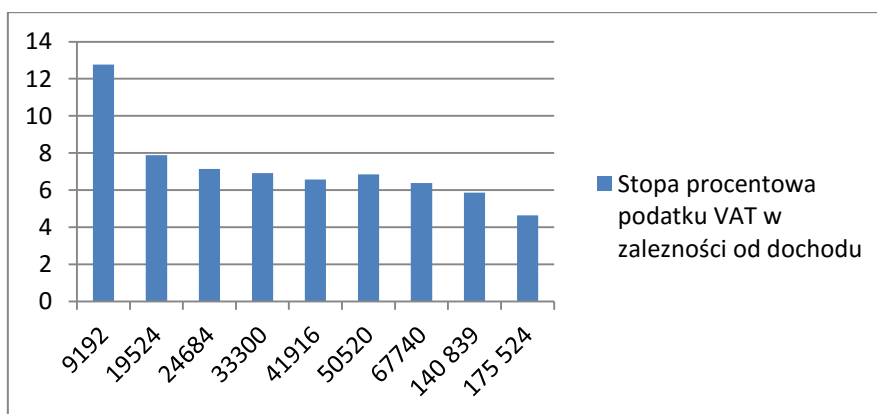
Źródło: Myck M., et alii., *VAT w wydatkach gospodarstw domowych: konsekwencje zmian systemu i zróżnicowanie obciążeń względem struktury demograficznej*, strony internetowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego - Artykuły i Opinie, Warszawa 26.02.2015, <http://www.pte.pl/pliki/2/12/ilovepdf.com%281%29.pdf>, (dostęp: 03.06.2015).

Ponieważ dotychczas podatek dochodowy i składki do ZUS były wyliczane i sumowane w stosunku do dochodu brutto, żeby móc do tych wartości dodać udział w dochodach podatku VAT trzeba najpierw wyliczyć jego udział w dochodach brutto. Po wyliczeniu rocznego dochodu netto w podanych w opracowaniu Centrum CenEA grupach decylnych i wyliczeniu przypisanej im kwoty zapłaconego podatku VAT, obliczono jej procentowy udział w przychodach brutto poszczególnych grup.

Tabela 6. Stopa procentowa podatku VAT w zależności od dochodu brutto

Dochód brutto	Stopa procentowa podatku VAT w zależności od dochodu
9192	12,77
19524	7,89
24684	7,15
33300	6,92
41916	6,58
50520	6,84
67740	6,38
140 839	5,86
175 524	4,64

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Myck M., et alii., *VAT w wydatkach gospodarstw domowych: konsekwencje zmian systemu i zróżnicowanie obciążeń względem struktury demograficznej*, strony internetowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego - Artykuły i Opinie, Warszawa 26.02.2015, <http://www.pte.pl/pliki/2/12/ilovepdf.com%281%29.pdf>, (dostęp: 03.06.2015).

Wykres 6. Stopa procentowa podatku VAT w zależności od dochodu brutto

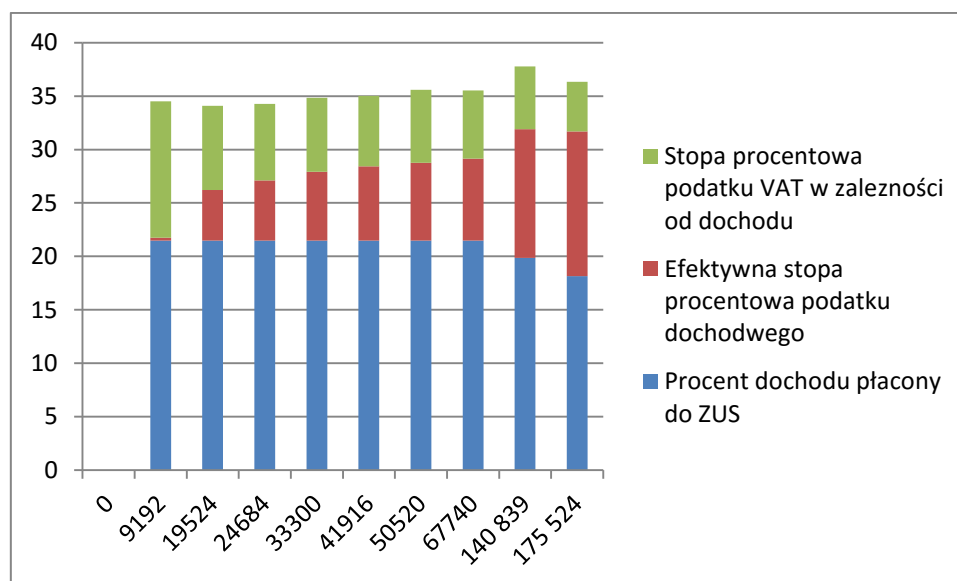
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Myck M., et alii., *VAT w wydatkach gospodarstw domowych: konsekwencje zmian systemu i zróżnicowanie obciążeń względem struktury demograficznej*, strony internetowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego - Artykuły i Opinie, Warszawa 26.02.2015, <http://www.pte.pl/pliki/2/12/ilovepdf.com%281%29.pdf>, (dostęp: 03.06.2015).

Po zsumowaniu powyższych wyliczeń w tabeli 7 i na wykresie 7 zaprezentowana została efektywną stopę procentową opodatkowania dochodu brutto z tytułu ZUS, PIT i VAT osób nie prowadzących działalności gospodarczej, a uzyskujących całość dochodu z tytułu umowy o pracę. Nie jest to całkowita efektywna stopa opodatkowania ponieważ nie uwzględnia wszystkich podatków – m.in. akcyzy, podatku od nieruchomości, podatku od dochodów kapitałowych i innych. Ich niewielki udział w dochodach państwa i brak powiązania z dochodami może wskazywać, że nie mają one dużego wpływu na ostateczny wynik oraz, że wszystkie grupy są nimi obciążone w porównywalnym stopniu.

Tabela 7. Efektywna stopa procentowa opodatkowania ZUS, PIT i VAT

Dochód brutto	Procent dochodu płacony do ZUS	Efektywna stopa procentowa podatku dochodowego	Stopa procentowa podatku VAT w zależności od dochodu	Efektywna stopa procentowa opodatkowania ZUS, PIT i VAT
0	0	0	0	0
9192	21,48	0,26	12,77	34,51
19524	21,48	4,73	7,89	34,1
24684	21,48	5,64	7,15	34,27
33300	21,48	6,45	6,92	34,85
41916	21,48	6,96	6,58	35,02
50520	21,48	7,27	6,84	35,59
67740	21,48	7,67	6,38	35,53
140 839	19,87	12,03	5,86	37,76
175 524	18,16	13,53	4,64	36,33

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Składki i świadczenia*, Strony internetowe ZUS, Warszawa 2015, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=35>, (dostęp: 7.03.2015), *PIT. Informacje podstawowe*, strony internetowe Ministerstwa Finansów, Warszawa 2015, <http://www.finanse.mf.gov.pl/web/wp/pp/niezbednik-podatnika/pit>, (dostęp: 6.03.2015) i Myck M., et alii., *VAT w wydatkach gospodarstw domowych: konsekwencje zmian systemu i zróżnicowanie obciążeń względem struktury demograficznej*, strony internetowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego - Artykuły i Opinie, Warszawa 26.02.2015, <http://www.pte.pl/pliki/2/12/ilovepdf.com%281%29.pdf>, (dostęp: 03.06.2015).

Wykres 7. Efektywna stopa procentowa opodatkowania ZUS, PIT i VAT

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Składki i świadczenia*, Strony internetowe ZUS, Warszawa 2015, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=35>, (dostęp: 7.03.2015), *PIT. Informacje podstawowe*, strony internetowe Ministerstwa Finansów, Warszawa 2015, <http://www.finanse.mf.gov.pl/web/wp/pp/niezbednik-podatnika/pit>, (dostęp: 6.03.2015) i Myck M., et alii., *VAT w wydatkach gospodarstw domowych: konsekwencje zmian systemu i zróżnicowanie obciążeń względem struktury demograficznej*, strony internetowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego - Artykuły i Opinie, Warszawa 26.02.2015, <http://www.pte.pl/pliki/2/12/ilovepdf.com%281%29.pdf>, (dostęp: 03.06.2015).

Okazuje się, że realnie płacony w Polsce podatek jest bardzo bliski podatkowi liniowemu, w którym występują nieznaczne wahania i w którym najwyżej opodatkowana jest grupa podatników, która w najmniejszym stopniu przekracza próg podatkowy, czyli zarabiająca ponad 85 528 zł brutto rocznie. Jest to spowodowane po pierwsze tym, że jeszcze do kwoty 118.770 zł płacą pełne składki ZUS, po drugie najwyższym w grupie podatników z drugiego przedziału podatku dochodowego stosunkiem płaconego podatku VAT do dochodu brutto.

Powyższa skala podatkowa nie dotyczy osób prowadzących jednoosobową działalność gospodarczą. W ich przypadku występuje podatek regresywny, w którym w przypadku najmniej zarabiających efektywna stopa podatku przekroczy 100 proc. Jest to spowodowane obowiązkiem w Polsce odnośnie tej grupy podatników minimalnych składek ZUS. W praktyce oznacza to, że duża grupa samozatrudnionych płaci tę minimalną składkę niezależnie od dochodów. Praktyka ta sprawia, że w tej grupie łączne opodatkowanie ZUS, PIT i VAT będzie miało charakter regresywny. Przedsiębiorca, który zarobiłby rocznie najniższą z analizowanych powyżej kwot – 9192 zł musiałby odprowadzić do ZUS 58,25 proc. przychodu gdyby płacił tzw. „Mały ZUS”, czyli minimalną składkę przysługującą osobom zakładającym firmę w dwóch pierwszych latach jej prowadzenia (446,20) lub 142,59 proc. przychodu, gdyby płacił standardową składkę ZUS (1095,37)⁷⁹. Oczywiście w tym drugim przypadku oznaczałoby to, że zarabia mniej niż wydaje na ZUS. Powstaje bariera ograniczającą poprzez mechanizm ekonomiczny możliwość prowadzenia nisko zarobkowej i legalnej działalności gospodarczej. Jednocześnie osoby prowadzące jednoosobową działalność gospodarczą są stale zagrożone sytuacją w której przy spadku miesięcznych wpływów będą musiały dopłacać z innych źródeł do działalności gospodarczej. Dla porównania osobie która z jednoosobowej działalności osiąga przychód roczny z najwyższego analizowanego przedziału - 175 524 zł – także przysługuje prawo do rozliczania ZUS według stawek minimalnych. W jej przypadku składki te stanowiłyby 3,05 proc. dochodu w przypadku „Małego ZUS-u” i 7,47 proc. w przypadku normalnych stawek.

Opodatkowanie liniowe zaczynając od najniższych dochodów z tytułu umowy o pracę oraz opodatkowanie regresywne od jednoosobowej działalności gospodarczej, gdzie przy najmniejszych dochodach opodatkowanie jest wyższe niż uzyskiwany przychód mogą być przyczynami dużej emigracji zarobkowej z Polski. W kolejnych rozdziałach zostaną porównane warunki podatkowe jakie stwarzają pracownikom i jednoosobowej działalności gospodarczej państwa, które stanowią częsty cel emigracji zarobkowej Polaków, lub do których przenoszą oni swoją działalność gospodarczą w poszukiwaniu lepszych warunków jej prowadzenia.

⁷⁹ *Składki i Świadczenia...*, op.cit., (dostęp: 11.02.2015).

II.2. Dania

Dania jest jednocześnie krajem o najwyższych podatkach w Unii Europejskiej i jednym z liderów rankingu jakości życia tworzonym przez OECD⁸⁰. Duńczycy pomimo obowiązywania w ich kraju w 2014 r. minimalnej stawki opodatkowania dochodów na poziomie 44,63 proc., a maksymalnej na poziomie 51,7 proc.⁸¹ wykazywali według OECD najwyższą satysfakcję życiową i zadowolenie z równowagi pomiędzy pracą, a życiem prywatnym. Z tego względu analiza rozwiązań podatkowych przyjętych w Danii może być wskazówką w jakim kierunku można zmieniać polski system podatkowy, jednocześnie nie narażając państwa na zmniejszanie przychodów podatkowych i nie powodując niezadowolenia społecznego poprzez wzrost obciążeń podatkowych.

Pierwszym podatkiem jaki zapłaci duński podatnik, gdy zacznie zarabiać – chociażby 1 koronę - jest 8 proc. podatek na fundusz zatrudnienia. Przy jego pobieraniu nie jest uwzględniana kwota wolna od podatku. Kolejne podatki pojawią się dopiero po przekroczeniu kwoty wolnej od podatku, która wynosiła w 2015 roku 42 000 koron duńskich (DKK)⁸² (24 868,2 zł)⁸³. Jest to liniowy podatek na rzecz samorządu, którego wysokość jest określana przez lokalne władze indywidualnie, który mieści się w przedziale od 22,7 proc. do 27,8 proc. (średnio 25,25 proc.) osiąganego dochodu, podatek kościelny, opłacany przez osoby deklarujące przynależność do duńskiego kościoła luterańskiego, który także jest zróżnicowany w przedziale od 0,44 proc. do 1,5 proc. (średnio 0,97 proc.), składka na ubezpieczenie zdrowotne w wysokości 6 proc. dochodu oraz progresywny podatek na rzecz skarbu państwa, który wynosi 5,64 proc. Od dochodów powyżej kwoty 421.000 DKK (249 274,10 zł) stawka podatku na rzecz skarbu wzrasta do 15 proc.

Oprócz kwoty wolnej od podatku wysokość podatku jest zmniejszana przez szeroki wachlarz ulg i odliczeń. Przede wszystkim podatnik może pomniejszyć swój dochód do opodatkowania o wydatki na: prywatny fundusz emerytalny (w 2014 r. do wysokości 50 900 DKK (30 137,89 zł)), fundusz dla bezrobotnych, wydatki na dzieci, które nie pozostają we wspólnym gospodarstwie domowym, wydatki na dojazd do pracy i z powrotem oddalonej o łączenie więcej niż 24 kilometry od miejsca zamieszkania (2,10 DKK za każdy kilometr przy odległości 25 – 120 km oraz 1,05 DKK za kilometr w przypadku odległości powyżej 120 km), oraz składki członkowskie

⁸⁰ *Better Life Index*, strony internetowe OECD Publications, Paris 2014, www.oecdbetterlifeindex.org, (dostęp: 1.05.2016).

⁸¹ Lewko M., *Dania. Warunki życia i pracy w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, strony internetowe Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departamentu Rynku Pracy, Styczeń 2016, https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/dania/Dania.pdf, s.11. (dostęp: 1.05.2016).

⁸² *Ibidem*, s. 12.

⁸³ Kurs średni NBP z 29.04.2016 – 0,5921 zł za 1 koronę duńską.

stowarzyszeń zawodowych. Większość ulg nie podlega odliczeniu w faktycznej wysokości, ale jest ustalana w sposób ryczałtowy. Dochód można też pomniejszyć o wydatki związane z wykonywaną pracą, m.in. koszty przeprowadzki wynikającej z wykonywanej pracy, wydatki na literaturę fachową lub ubrania robocze. Specjalne zasady odliczeń przysługują osobom delegowanym przez pracodawcę za granicę, ale te koszty można odliczać dopiero gdy przekraczają kwotę podstawową (w 2014 r. było to 5 600 DKK (3 315,76 zł)). Osoby takie, jeżeli ich małżonek pozostał w Danii, są upoważnione do skorzystania z podwójnej ulgi rodzinnej (w wysokości 400 DKK (236,84 zł) za tydzień lub na podstawie faktycznych wydatków udokumentowanych rachunkami). Od dochodu odliczane są także darowizny na rzecz organizacji charytatywnych. W 2014 r. darowizny można było odliczyć do wysokości 14 800 DKK (8 763,08 zł)⁸⁴.

Oprócz podatku dochodowego w Dani oczywiście obowiązują akcyzy i podatek od wartości dodanej. Podatek VAT ma jedną stawkę, która wynosi 25 proc. Nie ma stawek obniżonych jest natomiast lista produktów i usług zwolnionych. Jest to m.in. opieka zdrowotna i społeczna, edukacja, przewóz osób, działalność ubezpieczeniowa, niektóre operacje finansowe, transakcje eksportowe. Akcyzą obłożone są: czekolada i wyroby cukiernicze, cygara, bibułka papierosowa, tytoń do żucia, tabaka, papierosy i tytoń fajkowy, opony, energia elektryczna, gaz ziemny i płynny (LPG), kawa i herbata, alkohole⁸⁵.

Podatkiem, który budzi najwięcej kontrowersji i którego wysokość nie jest porównywalna prawdopodobnie z podobnymi opłatami w żadnym innym państwie, jest opłata rejestracyjna samochodu. W 2015 roku wynosiła ona 105 proc. wartości samochodu do kwoty 81 700 DKK (48 374,57 zł) i 180 proc. powyżej tej kwoty⁸⁶. W 2016 roku wyższa stopa opłaty rejestracyjnej został obniżona do 150 proc., niższa pozostała bez zmian. Dla porównania, opłaty rejestracyjne pojazdów w Wielkiej Brytanii wynoszą bez względu na wartość samochodu 55 funtów (550 DKK), a w sąsiedniej Szwecji 600 koron szwedzkich (480 DKK)⁸⁷. Tak wysoka opłata rejestracyjna wymusza na policji i podległym duńskiemu Ministerstwu Podatków urzędowi SKAT przeprowadzanie skoordynowanych akcji kontrolujących zarówno cudzoziemców mieszkających w Dani, jak i osoby poruszające się po Dani samochodem z obcymi numerami rejestracyjnymi, czy nie uchylają się one, pod

⁸⁴ *Praca w UE – podatki i składki*, PwC, marzec 2015, s. 31-32.

⁸⁵ Lewko M., op.cit., s. 13.

⁸⁶ *Registreringsafgift for nye køretøjer – satser*, strony internetowe SKAT, Kopenhaga 2016 <https://www.skat.dk/SKAT.aspx?old=63&vId=0>, (dostęp: 2.05.2016).

⁸⁷ Barrett M., *Explained: Denmark's crazy car registration tax*, strony internetowe "The Local dk", Sztokholm 20.11.2015, <http://www.thelocal.dk/20151120/whats-the-deal-with-denmarks-car-registration-tax>, (dostęp: 2.05.2016).

pretekstem okazijnego pobytu na terenie Dani, od obowiązku rejestracji samochodu i opłacenia stosownej opłaty⁸⁸.

Wysokie w stosunku do innych krajów stawki podatkowe, Duńczycy rekompensują sobie bardzo niskimi składkami na ubezpieczenie społeczne. Oprócz wspomnianej już 6 proc. składki na ubezpieczenie zdrowotne, która uznawana jest za podatek, obowiązkowa jest tylko składka emerytalna obliczana nie od wysokości dochodu, a od liczby przepracowanych godzin. W 2014 r., osoby, które były zatrudnione w pełnym wymiarze czasu pracy, miały potrącane z wynagrodzenia 90 DKK (53,29 zł) miesięcznie na I filar ubezpieczenia emerytalnego, a pracodawca musiał dopłacić kolejne 180 DKK (106,59 zł). Ponadto miał obowiązek opłacania ubezpieczenia pracowniczego i wypadkowego, ale składki na ubezpieczenie społeczne pracodawcy mogą odliczać od swoich zobowiązań podatkowych. Część składki płacona przez pracownika jest uwzględniana przy obliczaniu dochodu do opodatkowania, ale ta część dochodu, którą musiał przeznaczyć na składkę jest zwolniona od podatku⁸⁹.

Niskie składki na ubezpieczenie społeczne mają dwa źródła. Po pierwsze wysokie podatki finansują większą część budżetu państwa, w tym również świadczenia socjalne, które w innych krajach są pokrywane ze składek na ubezpieczenia społeczne. Po drugie odpowiedzialność za zebranie oszczędności emerytalnych została w Danii w dużej mierze scedowana na samych przyszłych emerytów. W Dani bardzo dużą rolę odgrywa drugi i trzeci filar. Drugi filar stanowią dobrowolne pracownicze programy emerytalne prowadzone przez pracodawcę. Pracownik zawiera z pracodawcą umowę na jego prowadzenie najczęściej już w momencie podpisywania umowy o pracę, poznając warunki programu w czasie procesu rekrutacji. Najczęściej stosowanym rozwiązaniem jest wpłacanie przez pracodawcę do tej części systemu emerytalnego równowartości 10 proc. podstawy wynagrodzenia, a przez pracownika 5 proc. Składka jest przeznaczana nie tylko na zgromadzenie kapitału na emeryturę, ale także na ubezpieczenie zdrowotne, oraz na wypadek niepełnosprawności, nagłej choroby i śmierci. Podobnie jak w pierwszym filarze kwoty wpłacane na ubezpieczenia w drugim filarze nie są opodatkowane. Opodatkowane są natomiast zyski kapitałowe na kontach emerytalnych – 15 proc. rocznie i późniejsze wypłaty, które traktowane są jako dochód i podlegają opodatkowaniu według standardowej skali podatkowej. Trzeci filar obejmuje indywidualne, dobrowolne wpłaty do funduszy emerytalnych lub banków z przeznaczeniem na emeryturę. Jak już wspomniano⁹⁰ wpłaty do równowartości

⁸⁸ Kubel-Grabau M., *Opłaty rejestracyjne samochodów w Danii*, strony internetowe Portalu Promocji Eksportu, Warszawa 8.10.2015, <https://denmark.trade.gov.pl/pl/analizy-rynkowe/147250,oplaty-rejestracyjne-samochodow-w-danii.html>, (dostęp: 2.05.2016).

⁸⁹ *Praca w UE – podatki i składki...*, op. cit., s. 131.

⁹⁰ Patrz s. 45.

30 137,89 zł rocznie pomniejszają bieżący dochód do opodatkowania. Opodatkowane są natomiast wypłaty z funduszu – podobnie jak w drugim filarze⁹¹.

Osoba samozatrudniona jest przez duńskie prawo traktowana podobnie jak pracownik – opłaca takie same składki na ubezpieczenie społeczne i uzyskuje z ich tytułu takie same świadczenia. Przychody z działalności gospodarczej rozlicza na tym samym formularzu i według tych samych stawek podatkowych, co dochody z tytułu wynagrodzenia. Ma jednak możliwość pomniejszania dochodu o koszty uzyskania przychodu – np. zakup i użytkowanie samochodu lub komputera, odsetki kredytu zaciągniętego na działalność. Może też odliczać straty powstałe w wyniku prowadzenia działalności gospodarczej jako samozatrudniony od dochodów osiągniętych z innych źródeł – np. umowy o pracę⁹². Samozatrudniony może też wybrać opodatkowanie podobne do systemu obowiązującego osoby prawne. W takim przypadku część dochodu będzie traktowana jako przychód z kapitału, a nie osobisty i podatek należny płacony kwartalnie na podstawie szacunku osiąganego przychodu będzie wynosił 22 proc. Opodatkowane pełną stawką zostaną tylko te przychody, które w zeznaniu rocznym są wycofywane z działalności jako dochód samozatrudnionego. Rozwiązanie to może być wykorzystywane także przez osoby prowadzące wynajem nieruchomości⁹³.

II.3 Niemcy

Niemiecki podatnik będący osobą fizyczną może w zależności od swojej sytuacji płacić od 1 do 7 różnych podatków. Podatkiem, którego żadna osoba przebywająca na terenie Republiki Federalnej nie uniknie jest oczywiście VAT (*Mehrwertsteuer*). Stawka podstawowa wynosi 19 proc., a obniżona 7 proc. Stawką obniżoną objęta jest żywność, książki i inne publikacje⁹⁴.

Podatkiem, który zapłaci prawie każda osoba osiągająca dochód na terenie Niemiec jest podatek dochodowy (*Einkommensteuer*). Nie zapłacą go osoby zarabiające rocznie poniżej 8 354 euro (35 458,55 zł)⁹⁵, czyli poniżej kwoty wolnej od podatku. W przedziale rocznych zarobków od 8 355 do 52 881 (224 453,40 zł) stawka podatku wynosi 14 proc. Następnie dochody do kwoty 250 730 euro (1 064 223,49 zł) są

⁹¹ *Praca w UE – podatki i składki*, op. cit., s. 132.

⁹² *Taxation in Denmark: Self Employed*, strona internetowa „TaxinDenmark.com”, <http://www.taxindenmark.com/article.35.html>, (dostęp: 2.05.2016).

⁹³ *Virksomhedsskatteordningen*, strona internetowa “Tax.dk” <http://tax.dk/pjecer/virksomhedsskatteordningen.htm>, (dostęp: 2.05.2016).

⁹⁴ *System podatkowy*, strona internetowa „Centrum Finansowo-Podatkowe Finanzamt.pl”, http://www.finanzamt.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=37&Itemid=86, (dostęp: 3.05.2016).

⁹⁵ Kurs średni NBP z 30.03.2016 - 4,2445 zł za 1 euro.

opodatkowane stawką 42 proc., a powyżej 45 proc⁹⁶. Podatek dochodowy jest płacony w formie comiesięcznych zaliczek (*Lohnsteuer*) potrącanych z wynagrodzenia pracownika. Wysokość zaliczek jest uzależniona nie tylko od wysokości osiągniętego dochodu, ale także od klasy podatkowej, do której przynależność podatnik deklaruje na początku roku. Istnieje sześć klas:

I klasa podatkowa – osoby żyjące samotnie

II klasa podatkowa – osoby samotne z dzieckiem

III klasa podatkowa – osoby mające na utrzymaniu bezrobotnego małżonka

IV klasa podatkowa – małżonkowie o podobnych dochodach

V klasa podatkowa – jeden z małżonków o wyższych a drugi o niższych dochodach

VI klasa podatkowa – dochody z co najmniej dwóch stosunków pracy.

Wybór odpowiedniej klasy jest bardzo istotny, ponieważ jeżeli wybierze się nieodpowiednią klasę, można albo przez cały rok płacić za wysokie zaliczki – zwrot otrzyma się po dokonaniu rozliczenia rocznego, albo zaliczki będą zbyt niskie i na koniec trzeba będzie dopłacić jednorazowo nawet kilka tysięcy euro.

Podstawę opodatkowania można obniżyć o wydatki poniesione w związku z wykonywaną pracą, np.: koszty dojazdów do pracy, zakupu narzędzi, specjalistycznych książek i czasopism, ubrań roboczych, składki na związki zawodowe, a także koszty pośrednio wynikające z działalności zarobkowej, np. koszty leczenia po wypadku w drodze do pracy, koszty szkoleń zawodowych nie finansowanych przez pracodawcę, koszty utrzymania dwóch mieszkań, jeżeli charakter pracy wymaga okresowego przebywania w dwóch różnych miejscach⁹⁷.

Kolejnym podatkiem, do którego zapłacenia można być w Niemczech zobowiązanym, jest podatek solidarnościowy (*Solidaritätszuschlag*). Płacą go tylko osoby, które uzyskują przychody na terenie dawnych Niemiec Zachodnich. Podatek wynosi 5,5 proc. kwoty podatku dochodowego i jest przeznaczony na inwestycje na terenie dawnej Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Podobnie jak podatek solidarnościowy liczony jest podatek kościelny (*Kirchensteuer*). Płacą go osoby, które zadeklarują przynależność do którejkolwiek religii. Stawka wynosi 8 proc. w Bawarii i Badenii-Wirtembergii oraz 9 proc. podatku dochodowego w pozostałych landach. Ponieważ o przynależności do danej religii decyduje nie tylko deklaracja podatnika, ale także sam obrzęd przyjęcia do wspólnoty – np. chrzest, urząd skarbowy i Kościelny Urząd Podatkowy (*Kirchensteueramt*), sprawdzają czy osoby odmawiające płacenia

⁹⁶ Kociuba M., *Niemcy. Warunki życia i pracy w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, strony internetowe Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departamentu Rynku Pracy, Styczeń 2016, https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/niemcy/Niemcy.pdf, (dostęp: 3.05.2016), s.14.

⁹⁷ Ibidem.

podatku, przechodziły taki obrzęd. Jeżeli stwierdzą, że tak, do danego kościoła jest wysyłane pismo informujące o wystąpieniu danej osoby ze wspólnoty wiernych. Kontrole takie dotyczą także pracowników zagranicznych i pisma informujące o wystąpieniu mogą być wysyłane za granicę do ich rodzimych wspólnot.

Kolejny podatek to podatek gruntowy (*Grundsteuer*). Płacą go właściciele ziemi i zabudowań na rzecz gminy, na której terenie nieruchomość się znajduje. Jego wysokość jest określana przez gminę. Średnia wartość to 0,35 proc. wartości majątku. Podatek zapłacą też osoby, które otrzymały spadek lub darowiznę. W tym przypadku stawki opodatkowania mają bardzo szeroki zakres – od 7 do nawet 50 proc. wartości uzyskiwanego majątku. Są one zależne od stopnia pokrewieństwa oraz wartości spadku/darowizny. Osobny podatek jest też przewidziany dla osób otrzymujących dywidendę - *Kapitalertragsteuer (KapSt)*. Jego stawka wynosi 25 proc. otrzymywanej kwoty.

Wszyscy pracujący w Niemczech podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu, społecznemu i zdrowotnemu. Obowiązek wpłaty składek, zarówno w części finansowanej przez pracownika jak i w części finansowanej przez pracodawcę spoczywa na pracodawcy. W 2015 roku składka była prawie po równo rozłożona między obie strony umowy o pracę. Zarówno pracodawca jak i pracownik uiszczali 9,35 proc. wynagrodzenia na ubezpieczenie emerytalne, 7,30 proc. na zdrowotne, 1,50 proc. na wypadek bezrobocia i 1,175 proc. na pielęgnacyjne. Różnica pojawiała się jedynie w dodatkowym ubezpieczeniu pielęgnacyjnym dla osób bezdzietnych powyżej 23 roku życia, które musiały zapłacić 1,425 proc. wynagrodzenia podczas gdy pracodawca dokładał 1,175 proc. i w ubezpieczeniu od następstw wypadków, które jest w całości opłacane przez pracodawcę i w zależności od branży składka wynosi od 1 do 4 proc. wynagrodzenia. Od dochodów powyżej 49 500 euro (210 102,75 zł) nie jest pobierana składka na ubezpieczenia zdrowotne i pielęgnacyjne, a od dochodów powyżej 72 600 euro (308 150,70 zł) składki na ubezpieczenie emerytalne i na wypadek bezrobocia⁹⁸.

„Osoba prowadząca w Niemczech samodzielną działalność zarobkową (*ein Selbständiger*) stanowi jednoosobowe przedsiębiorstwo (*Einzelunterehmen*) podlegające regulacjom Kodeksu Cywilnego (*Bürgerliche Gesetzbuch BGB*). Przedsiębiorstwo jednoosobowe nie musi być wpisane do rejestru handlowego, nie prowadzi pełnej księgowości (ksiąg handlowych), ani nie sporządza bilansu. (...) Po zgłoszeniu działalności gospodarczej Urząd ds. gospodarczych z reguły we własnym zakresie informuje o tym fakcie pozostałe instytucje:

- Urząd skarbowy (*Finanzamt*)
- Towarzystwo zawodowe (*Berufsgenossenschaft*)

⁹⁸ *Praca w UE – podatki i składki*, op. cit, s. 170.

- Izbę przemysłowo-handlową (*Industrie und Handelskammer* - IHK), do której przynależność jest obowiązkowa
- Krajowy (landowy) Urząd Statystyczny
- Izbę rzemieślniczą, w przypadku wykonywania zawodów rzemieślniczych
- Sąd rejestrowy
- Urząd Pracy

Z urzędu skarbowego otrzymuje się numer identyfikacji podatkowej. Wypełniając odpowiedni formularz podaje się wartość przewidywanego obrotu i planowany zysk. Od tych wartości Urząd w początkowym okresie naliczy podatek dochodowy i podatek przemysłowy. Podmioty jednoosobowe są opodatkowane podatkiem od osób fizycznych. W Niemczech składki ubezpieczeniowe dla osób prowadzących własną działalność oblicza się według 14 proc. stawki. Pozostałe składniki pakietu ubezpieczeniowego, emerytalny (19,9 proc.), od utraty pracy (2,8 proc.) oraz pielęgnacyjny (1,95 proc.), (...) nie są obowiązkowe w przypadku osób prowadzących działalność. W praktyce jednak mało kto, przynajmniej spośród Niemców, rezygnuje z pełnego ubezpieczenia. (...) Każde przedsiębiorstwo, którego obroty przekraczają 24.500 euro (103 990,25 zł), płaci podatek dla przedsiębiorstw (*Gewerbesteuer*), którego skala jest ustalana lokalnie (...)”⁹⁹ ale najczęściej jego wysokość to około 18 proc.

W odmiennej sytuacji podatkowej są osoby prowadzące działalność budowlaną. Dla firm tej branży jest w Niemczech przewidziany specjalny podatek budowlany (*Bauabzugsteuer*). Jego stawka wynosi tyle samo co podatku dochodowego od osób prawnych (*Körperschaftsteuer*) – 15 proc., jest jednak liczony od innej podstawy i inaczej pobierany, co ma genezę w przyczynie jego wprowadzenia – walce z pracą na czarno w budownictwie. Podstawą obliczenia podatku jest nie dochód a wartość kontraktu. Podatek potrąca i wpłaca do urzędu skarbowego zleceniodawca na podstawie rachunku otrzymanego od zleceniobiorcy. Ten ostatni otrzymuje więc od razu kwotę pomniejszoną o należny podatek¹⁰⁰.

II.4. Słowacja

W zakresie podatku dochodowego Słowacja do końca 2012 r. stosowała opodatkowanie 19 proc. stawką liniową. Podatek liniowy, z uwagi na konieczność zmniejszenia deficytu budżetowego, został zniesiony 1 stycznia 2013 r. i obecnie na Słowacji obowiązuje progresywna skala podatkowa obejmująca zarówno osoby

⁹⁹ Kociuba M., op.cit., s.7.

¹⁰⁰ Ibidem.

fizyczne jak i prawne. Do kwoty 35 022,31 euro¹⁰¹ (148 652,19 zł)¹⁰² stawka nadal wynosi 19 proc. Powyżej tej kwoty obowiązuje stawka 25 proc.

Kwota wolna od podatku w 2015 r. wynosiła 1901,67 euro (8071,64 zł) i osoby osiągające w ciągu roku dochody poniżej tej kwoty nie muszą składać zeznania podatkowego. Ponadto podatnikom – zarówno uzyskującym dochody z tytułu wynagrodzenia jak i prowadzącym działalność gospodarczą - przysługuje ulga osobista w wysokości 19,2-krotności obowiązującego minimum życiowego. W 2015 r. ulga ta wynosiła 3803,33 euro rocznie (16 143,23 zł)¹⁰³. Jest to ulga regresywna, która w pełnej wysokości przysługuje osobom, których podstawa opodatkowania nie przekracza 100-krotności minimum życiowego. W 2015 r. była to kwota 19 809 euro (84 079,30 zł). W odniesieniu do osób zarabiających rocznie powyżej tej kwoty wysokość ulgi jest obliczana jako różnica pomiędzy 44,2-krotnością minimum życiowego a 25 proc. podstawy opodatkowania. Stosując tą metodę ulga zeruje się przy kwocie 35 022,31 euro, a więc wyznaczającej próg powyżej którego dochody są opodatkowane według wyższej stawki podatkowej.

Poza kwotą wolną od podatku i ulgi osobistej podstawa opodatkowania jest zmniejszana poprzez odliczenie obowiązkowych składek na ubezpieczenia społeczne pokrywanych przez pracownika, odliczenie kwoty wolnej od podatku przysługującej niepracującemu małżonkowi i pomniejszenie kwoty podatku z tytułu ulgi na dzieci w wysokości 21,41 euro (90,87 zł) miesięcznie, ale tylko przez podatników, których dochód wynosi przynajmniej sześciokrotność wynagrodzenia minimalnego, którzy są słowackimi rezydentami podatkowymi lub nie są rezydentami, ale 90 proc. ich dochodów pochodzi ze źródeł słowackich. Do dochodów nie zalicza się renty inwalidzkiej, innych zapomóg społecznych oraz stypendiów studenckich.

Zeznań podatkowych nie muszą składać osoby których:

- wszystkie dochody zostały opodatkowane u źródła (np. odsetki bankowe),
- wszystkie dochody pochodzą z tytułu wynagrodzenia i które pisemnie poprosiły pracodawcę (do 15 lutego), aby przygotował i złożył w ich imieniu roczne zeznanie podatkowe,
- dochody są zwolnione z podatku.

Oprócz podatku dochodowego na Słowacji pobierane są także podatki akcyzowe od alkoholu etylowego, piwa, wina, wyrobów tytoniowych, tytoniu oraz paliw i smarów węglowodorowych, podatek drogowy od samochodów wykorzystywanych do

¹⁰¹ *Praca w UE – podatki i składki*, op. cit, s. 89-90.

¹⁰² Kurs średni NBP z 30.03.2016 - 4,2445 zł za 1 euro.

¹⁰³ Koczyk A., *Słowacja. Warunki życia i pracy w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, strony internetowe Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departamentu Rynku Pracy, Styczeń 2016, https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/slowacja/Slowacja.pdf, (dostęp: 1.04.2016), s.13-14.

prowadzenia działalności gospodarczej i podatek od nieruchomości, którym objęte są grunty, budynki, mieszkania wraz z pomieszczeniami niemieszkalnymi i użytkowymi wspólnie. Obowiązuje też oczywiście podatek od wartości dodanej – VAT. Stawka podstawowa wynosi 20 proc., a stawka obniżona 10 proc. i objęte nią są leki, produkty medyczne, książki, ulotki i broszury¹⁰⁴.

Słowacki system ubezpieczeń społecznych składa się z 8 funduszy. Są to:

- fundusz chorobowy, na który składki wpłacają po równo 1,4 proc. wynagrodzenia brutto pracownik i pracodawca,

- fundusz emerytalny – 4 proc. wynagrodzenia brutto wpłaca pracownik, 14 proc. wynagrodzenia brutto pracodawca,

- fundusz zabezpieczający od trwałej niepełnosprawności (rentowy) – po 3 proc. wynagrodzenia brutto pracownik i pracodawca,

- fundusz zabezpieczający od utraty pracy – po 1 proc. wynagrodzenia brutto pracownik i pracodawca,

- fundusz wypadkowy – 0,8 proc. wynagrodzenia brutto pracownika dopłaca pracodawca

- fundusz pracodawcy – 0,25 proc. wynagrodzenia brutto wpłaca pracodawca,

- fundusz rezerwowy z którego wypłacane są świadczenia w przypadku niewypłacalności innych funduszy – 4,75 proc. wynagrodzenia brutto wpłaca pracodawca,

- fundusz na ubezpieczenie zdrowotne - 4 proc. wynagrodzenia brutto wpłaca pracownik, 10 proc. wynagrodzenia brutto pracodawca.

Łącznie z wynagrodzenia brutto na ubezpieczenia społeczne potrącane jest 13,40 proc. a pracodawca dopłaca 35,20 proc. kwoty wynagrodzenia. Maksymalna kwota, która może być potrącona miesięcznie z wynagrodzenia na ubezpieczenia społeczne to 574,86 euro (2439,99 zł), a maksymalna kwota, którą musi dopłacić pracodawca to 1510,07 euro (6409,49 zł)¹⁰⁵. Opłacać je należy także od umów o dzieło, umów zlecenia oraz umów o pracę zawieranych ze studentami lub emerytami.

Bardziej skomplikowane jest naliczanie składek na ubezpieczenie społeczne przez osoby fizyczne prowadzące jednoosobową działalność gospodarczą. Przepisy są tak skonstruowane, żeby ograniczyć negatywny wpływ składek na funkcjonowanie nowopowstałych działalności i tych osiągających minimalne dochody. W pierwszym roku prowadzenia działalności gospodarczej składki na ubezpieczenie społeczne są dobrowolne. Nie muszą jej też płacić osoby, które osiągają w ciągu roku średni

¹⁰⁴ Kopczyk A., *Słowacja. Warunki...*, op.cit.

¹⁰⁵ Benko J., *Odvoď zamestnanca a zamestnávateľa od 1.1.2016*, strony internetowe „Podnikajte.sk” 07.01.2016, <https://www.podnikajte.sk/dane-a-uctovnictvo/c/2497/category/socialne-a-zdravotne-odvoďy/article/odvoďy-zamestnanca-2016.xhtml>, (dostęp: 2.04.2016).

miesięczny dochód poniżej minimalnej miesięcznej podstawy wymiaru składki. Za 2015 rok wynosi ona 412 euro (1748,73 zł) miesięcznie. Za rok 2016 będzie wynosiła 429 euro (1820,89 zł). Do płacenia składek są zobowiązane od 1 lipca osoby, które w poprzednim roku osiągnęły z działalności gospodarczej dochód przekraczający dwunastokrotność miesięcznego minimum. W 2015 roku było to 4944 euro (20 984,81 zł). Pierwszym etapem wyliczania należnej składki jest obliczenie podstawy wymiaru. Oblicza się ją poprzez zsumowanie zapłaconego w minionym roku podatku dochodowego i zapłaconych zaliczek na ubezpieczenie społeczne, a następnie otrzymaną kwotę dzieli się przez współczynnik wynoszący 1.486 i następnie przez 12. Jeżeli otrzymany wynik jest mniejszy od obowiązującej w danym roku minimalnej podstawy wymiaru składki, do dalszych obliczeń stosuje się minimalną podstawę. Istnieje też maksymalna wartość, która w 2015 roku wynosiła 4120 euro (17 487,34 zł), a w 2016 4290 euro (18 208,91 zł). Dopiero od tak obliczonej podstawy wyliczana jest składka na poszczególne fundusze. W indywidualnej działalności gospodarczej są to¹⁰⁶:

- ubezpieczenie chorobowe, 4,4 proc. podstawy wymiaru,
- ubezpieczenie emerytalne, 18 proc. podstawy wymiaru,
- ubezpieczenie rentowe, 6 proc. podstawy wymiaru,
- składka na fundusz rezerwowy, 4,75 proc. podstawy wymiaru.

II.5. Wielka Brytania

Rok podatkowy w Wielkiej Brytanii nie pokrywa się z rokiem kalendarzowym. Zaczyna się 6 kwietnia, a kończy 5 kwietnia następnego roku. Zaprezentowane poniżej stawki podatkowe dotyczą roku 2014-15. W tym czasie dochody z pracy w Wielkiej Brytanii były opodatkowane według czterostopniowej, progresywnej skali podatkowej. Najniższe dochody do 10 tys. funtów (53 260 zł)¹⁰⁷ nie podlegały opodatkowaniu. Dochody z przedziału 10 tys. - 31 865 funtów (169 712,99 zł) były opodatkowane na poziomie 20 proc. Dochody z przedziału 31 865 do 150 tys. funtów (798 900 zł) były opodatkowane na poziomie 40 proc. Dochody powyżej 150 tys. funtów były opodatkowane na poziomie 45 proc¹⁰⁸.

Oprócz podatku dochodowego w Wielkiej Brytanii obowiązują też podatki od: odsetek uzyskanych z oszczędności w banku, dywidend, lokalny od nieruchomości, zakupu nieruchomości, zysków kapitałowych i spadków. Ponadto funkcjonuje też akcyza na alkohol, wyroby tytoniowe i ropę naftową i jej pochodne oraz VAT. Podatek

¹⁰⁶Kalkulačka na informatívny výpočet poisťného pre povinne nemocensky poistení a povinne dôchodkovo poistení SZČO za obdobie od 1. januára 2016, strona internetowa Sociálna Poisťovňa, <http://www.socpoist.sk/kalkulacky-na-vypocet-poisneho-pre-szco/55442s>, (dostęp: 2.04.2016).

¹⁰⁷Kurs średni NBP z 1.04.2016 r. – 5,3260 zł za 1 funta.

¹⁰⁸Praca w UE – podatki i składki, op. cit., s. 104-105.

od odsetek jest pobierany u źródła, czyli bank wypłaca kwotę już pomniejszoną o należny podatek, który wynosi 20 proc. Jednak nie wszyscy muszą go płacić. Zwolnione są z niego m.in. osoby, które: osiągają łączne roczne dochody poniżej 15 600 funtów (83 085,6 zł), otrzymują zasiłek dla niewidomych, są opiekunami niepełnosprawnych, a także osoby starsze (osoby te muszą ten fakt zgłosić do banku). Wysokość podatku od dywidend jest uzależniona od wysokości dochodów w tych samych przedziałach co podatek dochodowy. W najniższym przedziale stawka jest zerowa, w drugim wynosi 25 proc, w trzecim - 30.56 proc., w najwyższym - 36.11 proc. Podatek lokalny od nieruchomości jest bardzo zróżnicowany – inny dla Anglii, Walii i Szkocji i jeszcze w każdym z tych krajów różny w różnych przedziałach cenowych. Podobnie jak w poprzednich przypadkach najubożsi są zwolnieni z podatku. Wartość tego podatku dla przeciętnego gospodarstwa domowego oscyluje w przedziale 80 do 120 funtów miesięcznie (426,08 do 639,12 zł) Z płacenia podatku od zakupu wyłączone są osoby kupujące nieruchomości o wartości poniżej 125 tys. funtów (665 750 zł). Ci, którzy mogą sobie pozwolić na droższe lokale muszą państwu oddać 2 proc. do kwoty 250 tys. funtów (1 331 500 zł), 5 proc. do 925 tys. funtów (4 926 550 zł), 10 proc. do 1,5 mln funtów (7 989 000 zł) i 12 proc. powyżej 1,5 mln funtów. Podatek od zysków kapitałowych nie obejmuje m.in.: transakcji dotyczących samochodu, głównego domu czy mieszkania, rachunków oszczędnościowych, rządowych papierów wartościowych i dochodów kapitałowych poniżej 11 tys. funtów (58 586 zł). Wyższe zyski są opodatkowane 18 proc. i 28 proc. podatkiem. Podatek od spadków z kolei dotyczy majątków o wartości przekraczającej 325 tys. funtów (1 730 950 zł) i wynosi 40 proc. Może on zostać zmniejszony do 36 proc. jeżeli 10 proc. majątku zostanie przeznaczone na cele charytatywne. Podstawowa stawka VAT wynosi 20 proc., a obniżona 5 proc. dotyczy niektórych towarów dla dzieci i materiałów energooszczędnych. Istnieje też stawka zerowa, którą objęte są ubrania i żywności dla dzieci¹⁰⁹. Zaprezentowane powyżej stawki podatkowe wskazują, że twórcy brytyjskiego systemu podatkowego starają się silnie różnicować stawki podatkowe we wszelkich rodzajach danin publicznych w zależności od dochodów. Istnieje istotny pod względem wartości przedział dochodów nieopodatkowych, natomiast dochody i majątek o dużej wartości jest opodatkowany wysokimi stawkami.

Tendencję do unikania obciążania najniższych dochodów można też zaobserwować w zakresie ubezpieczeń społecznych. Składki na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne i emerytalne odprowadzane są przez pracodawcę do *National Insurance Contributions* (NIC) w ramach systemu *Class 1*. Finansowane są one zarówno przez pracownika, jak i pracodawcę, a wysokość składek uzależniona jest od

¹⁰⁹ Strona internetowa GOV.UK, <https://www.gov.uk/>, (dostęp: 5.04.2016).

wysokości dochodu pracownika. Dochody niższe niż 7755 funtów (41 303,13 zł) rocznie, nie podlegają oskładkowaniu. Dochody roczne w przedziale pomiędzy 7755 funtów a 41 450 funtów (220 762,70 zł), są obciążone składką w wysokości 12 proc. dla pracownika i 13,8 proc. dla pracodawcy. Powyżej tej kwoty z pensji pracownika jest potrącane na ubezpieczenia 2 proc., a pracodawca nadal dopłaca 13,8 proc¹¹⁰.

Niższe składki na ubezpieczenie społeczne płać samozatrudnieni. Osoby takie są całkowicie zwolnione ze składek jeżeli ich roczny dochód nie przekracza 5965 funtów (31 769,59 zł). Jeżeli dochód jest wyższy muszą płać składki na ubezpieczenie społeczne *Class 2 NIC*. Składka ta jest niezależna od dochodu i w roku podatkowym 2015-16 wynosiła 2,8 funtów tygodniowo (14,91 zł). Po przekroczeniu kwoty 8060 funtów (42 927,56 zł) rocznego dochodu samozatrudnieni muszą płać dodatkowo składkę *Class 4 NIC*, która w przedziale 8060 – 42 385 funtów (225 742,51 zł) rocznego dochodu wynosi 9 proc. tego dochodu, a powyżej 2 proc. „Łącznie ww. składki są jednak zawsze niższe niż *Class 1 National Insurance Contributions* potrącane z pensji, jeżeli jesteśmy zatrudnieni jako pracownicy. Ponadto, zleceniodawca (pracodawca) nie musi w takiej sytuacji opłacać dodatkowej składki na *Employers' Class 1 National Insurance Contributions*, co powoduje, że pracodawcy mogą płać nam więcej lub po prostu chętniej zatrudniają takiego pracownika. To największa korzyść z samozatrudnienia”¹¹¹. *Class 3 NIC* to dobrowolne składki płacone przez osoby, które nie zarabiają wystarczająco aby płać składki na ubezpieczenie społeczne, a chcą sobie zapewnić ustawową emeryturę kiedy będą w wieku emerytalnym.

Poza zwolnieniami z podatków osoby niewiele zarabiające mogą liczyć na różne nieopodatkowane zasiłki. Przy ich przyznawaniu nie ma określonej górnej granicy osiągniętych dochodów, a każda sytuacja jest rozpatrywana indywidualnie. Pod uwagę brana jest m.in. liczba dzieci, stan zdrowia, opieka nad osobami niepełnosprawnymi itp. Od 2013 roku została wprowadzona maksymalna kwota jaką można otrzymać od państwa w postaci zasiłków i ulg. Jest to 500 funtów (2663 zł) tygodniowo dla osób z dziećmi i 350 funtów (1864,10 zł) dla osób samotnych¹¹².

¹¹⁰ *Praca w UE – podatki i składki*, op. cit., s. 194.

¹¹¹ Witczak-Dądela I., *Wielka Brytania. Warunki życia i pracy w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, strona internetowa Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departamentu Rynku Pracy, Warszawa, styczeń 2016, https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/uk/WBrytania.pdf, (dostęp: 6.04.2016), s.7-8, 29.

¹¹² Witczak-Dądela I., op.cit., s. 30.

III. Polski system podatkowy a systemy innych krajów UE

Polski system podatkowy podlega presji konkurencyjnej na globalnym rynku kapitałowym od 1989 roku, czyli od przejścia Polski z gospodarki centralnie sterowanej do gospodarki rynkowej. Efektem konieczności rywalizowania z innymi państwami o międzynarodowy kapitał inwestycyjny jest wprowadzenie w Polsce wielu ulg podatkowych dla podmiotów zagranicznych rozpoczynających inwestycje w naszym kraju, stworzenie specjalnych stref ekonomicznych i jeden z najniższych w Europie podatek od osób prawnych – CIT. Stworzenie tak atrakcyjnych warunków podatkowych dla inwestorów, nie nastąpiło jednak od razu. Obniżenie podatku CIT nastąpiło po wcześniejszym jego podwyższeniu, a strefy ekonomiczne zostały powołane gdy podobne rozwiązania przyniosły pozytywne efekty w innych krajach.

O wiele krócej bo od 2004 roku, i to też nie w pełnym wymiarze od samego początku, polski system podatkowy jest poddany presji konkurencyjnej na rynku pracy. Presja ta dotychczas była niewielka, ponieważ nasz kraj posiadał duże rezerwy kapitału ludzkiego w postaci osób, które były zarejestrowane jako bezrobotni i które pomimo poszukiwania pracy nie mogły jej znaleźć. Obecnie sytuacja zaczyna się zmieniać. Stopa bezrobocia jest już jednocyfrowa, a w niektórych zawodach notowany jest poważny niedobór pracowników – np. niedobór wyspecjalizowanych pracowników dla sektora IT jest szacowany na 30 tys. osób. W tej sytuacji osoby kształtujące system podatkowy powinny zacząć uwzględniać wpływ systemu podatkowego na atrakcyjność polskiego rynku pracy i podobnie jak w przypadku rynku kapitałowego, zacząć wprowadzać rozwiązania podatkowe, które są stosowane w krajach, które przyciągają pracowników.

Celem tego rozdziału jest zbadanie, jak Polski system podatkowy jest oceniany na tle systemów podatkowych Unii Europejskiej i krajów OECD przez międzynarodowe instytucje specjalizujące się w badaniu gospodarki. Instytucje te tworząc rankingi konkurencyjności podatkowej, uwzględniają w swojej metodologii najistotniejsze czynniki, poprzez które system podatkowy wpływa na rynek pracy i możliwości rozwoju przedsiębiorczości.

III.1. Wspólny rynek pracy Unii Europejskiej

Jak podaje „Słownik ekonomii” rynek pracy to: „sposób kontaktu między pracodawcami i pracownikami, w wyniku którego są ustalane wysokość płacy i warunki pracy”¹¹³. Definicja ta określa rynek pracy jako działanie występujące pomiędzy pracownikami a pracodawcami – „sposób kontaktu”. Odmienną definicję podaje Jolanta

¹¹³ Black J., *Słownik ekonomii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 423.

M. Szaban, dla której rynek pracy to podmioty zainteresowane pracą i cena za pracę – „rynek pracy to pracownicy znajdujący płatną pracę, pracodawcy znajdujący chętnych do pracy pracowników oraz ustalone stawki wynagrodzeń”¹¹⁴. Definicję, która w pewnym stopniu godzi dwie powyższe podaje Mariusz Zieliński. Według niego rynek pracy to „ogół zależnych od instytucji form i procesów najmu pracowników oraz uwarunkowań negocjacyjnych w stosunku do warunków pracy i płac. Głównymi funkcjami rynku pracy są alokacja i realokacja zasobów ludzkich zapewniające w długim okresie równowagę pomiędzy podażą i popytem na pracę. Stronę popytową na rynku pracy stanowią przedsiębiorstwa i ich zapotrzebowanie na pracę (pracodawcy), stroną podażową są pracobiorcy, ceną zaś jest płaca rozumiana jako ekwiwalent za pracę.”¹¹⁵.

W ostatniej definicji oprócz pracobiorców, pracodawców i wynagrodzenia pojawia się jeszcze jeden, spełniający bardzo ważną rolę podmiot. Są to instytucje, które tak naprawdę ustalają zasady gry na rynku pracy. Instytucje te reprezentują państwo, które tworzy prawo pracy, ustala minimalne a czasami i maksymalne stawki wynagrodzenia, wpływa na popyt i stawki na rynku pracy samo będąc pracodawcą, oraz kształtując stawki podatków od wynagrodzeń, dochodów i na ubezpieczenia społeczne. Poprzez te działania „państwo powinno sprzyjać optymalnemu wykorzystaniu zasobów pracy, jakimi dysponuje gospodarka. Może ono ingerować w mechanizm rynkowy, oddziałując na kształtowanie się poszczególnych zasobów na rynku pracy, dążąc do wzrostu zasobu zatrudnionych i ograniczenia zasobu bezrobotnych. Są to podstawowe „cele zatrudnieniowe”, które państwo stara się osiągnąć na rynku pracy.”¹¹⁶.

Mariusz Zieliński określając jak powyżej cele państwa na rynku pracy założył, że rynek pracy jest zamknięty co do zasady do obszaru jednego państwa, a najważniejszym problemem jakiego nie jest zdolny samoczynnie rozwiązać rynek jest bezrobocie. Założenia te były w pełni uzasadnione w Polsce do momentu przystąpienia do Unii Europejskiej i wspólnego rynku pracy. Od 2004 roku kolejne kraje dają Polakom nieograniczony dostęp do swojego rynku pracy, z czego ci chętnie korzystają. Jak wynika z danych Głównego Urzędu Statystycznego na koniec 2014 roku za granicą przebywało 2 mln 320 tys. mieszkańców Polski (1 mln 901 tys. z nich w krajach UE), którzy jednocześnie zachowali zameldowanie na pobyt stały w Polsce¹¹⁷. Do liczby tej należy dodać osoby, przebywające za granicą, ale nie rejestrujące tego, lub nie

¹¹⁴ Szaban J. M., *Rynek pracy w Polsce i Unii Europejskiej*, Difin S.A., Warszawa 2013, s. 15.

¹¹⁵ Zieliński M., *Wpływ państwa na rynek pracy i decyzje zatrudnieniowe przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2008, s. 17.

¹¹⁶ Ibidem.

¹¹⁷ *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004 – 2014*, Strony internetowe GUS, Warszawa 2015, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-ludnosc/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-czasowej-emigracji-z-polski-w-latach-2004-2014,11,1.html>, (dostęp: 4.01.2016).

posiadające stałego zameldowania w Polsce, oraz ujemne saldo migracji na pobyt stały, które w latach 2004-2014 wyniosło 143 tys. 659 osób¹¹⁸. Oznacza to, że polski rynek pracy przestaje być zamkniętym tworem, który może być kształtowany przez państwo w oderwaniu od zasad, norm i stawek obowiązujących w innych krajach UE. Jest to zresztą zgodne z założeniami twórców jednolitego europejskiego rynku co znajduje swoje odzwierciedlenie już w drugim i trzecim artykule obowiązującego od 1 stycznia 1993 roku Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską:

„Artykuł 2.

Zadaniem wspólnoty jest, przez ustanowienie wspólnego rynku, unii gospodarczej i walutowej oraz urzeczywistnienie wspólnych polityk lub działań określonych w artykułach 3 i 4, popieranie w całej Wspólnocie harmonijnego, zrównoważonego i stałego rozwoju działalności gospodarczej, wysokiego poziomu zatrudnienia i ochrony socjalnej, równości mężczyzn i kobiet, stałego i nieinflacyjnego wzrostu, wysokiego stopnia konkurencyjności i konwergencji dokonań gospodarczych, wysokiego poziomu ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego, podwyższania poziomu i jakości życia, spójności gospodarczej i społecznej oraz solidarności między Państwami Członkowskimi.

Artykuł 3

1. W celu realizacji zadań określonych w artykule 2 działalność Wspólnoty obejmuje, (...)

c) rynek wewnętrzny charakteryzujący się zniesieniem między Państwami Członkowskimi przeszkód w swobodnym przepływie towarów, osób, usług i kapitału; (...)

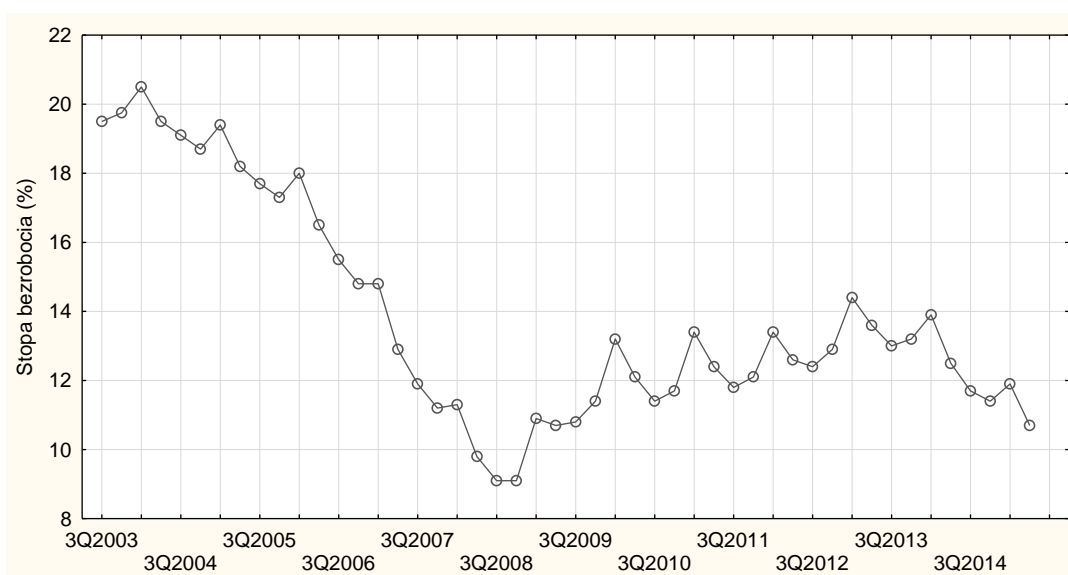
i) wspieranie koordynacji polityk zatrudnienia Państw Członkowskich w celu wzmocnienia ich efektywności poprzez realizację wspólnej strategii zatrudnienia”¹¹⁹.

Szczegółowe zasady swobodnego przepływu pracowników wewnątrz wspólnoty zapisane są w art. 39 do 42. Dodatkowo w art. 43 do 48 uregulowane zostały zasady swobody prowadzenia działalności gospodarczej – m.in. działalności na własny rachunek – co także ma istotny wpływ na kształtowanie rynku pracy. Zapisy te na tyle precyzyjnie określają warunki wspólnego rynku pracy, że odwołując się do definicji rynku pracy, która kładła nacisk na instytucje określające formy i procesy najmu pracowników, można stwierdzić, że Unia Europejska w dużym zakresie przejęła zadania państwa w zakresie optymalnego wykorzystania zasobów pracy.

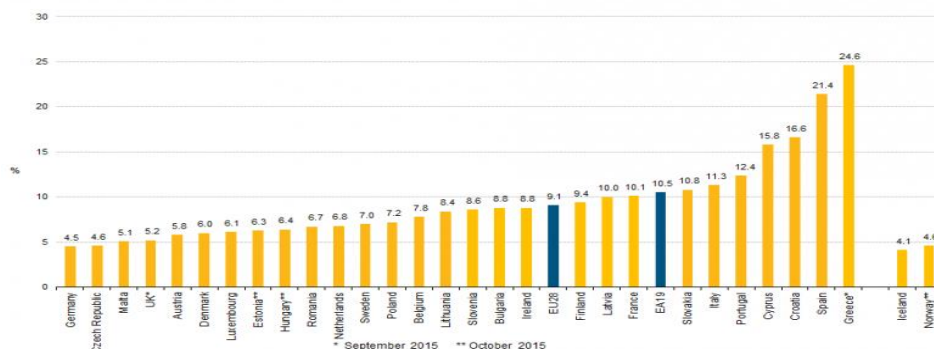
¹¹⁸ *Główne kierunki emigracji i imigracji w latach 1966-2014 (migracje na pobyt stały)*, strony internetowe GUS, Warszawa 2015, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-ludnosc/glowne-kierunki-emigracji-i-imigracji-w-latach-1966-2014-migracje-na-pobyt-staly,4,1.html>, (dostęp: 4.01.2016).

¹¹⁹ *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005, s. 19-21.

Przystąpienie Polski do UE zmieniło nie tylko charakter naszego rynku pracy z zamkniętego na otwarty, ale także stopniowo doprowadza do zmiany głównego problemu z jakim zmagają się jego uczestnicy. Przedstawiony powyżej duży odływ pracowników, a także rozwój gospodarczy tworzący nowe miejsca pracy i tendencje demograficzne sprawiły, że w ciągu 10 lat bezrobocie zmniejszyło się o połowę (wykres 8), a przedstawiciele różnych branż informują, że nie mogą znaleźć wykwalifikowanych w konkretnych dziedzinach pracowników. W momencie pisania pracy najnowsze dane na temat bezrobocia pochodziły z listopada 2015 roku. Według GUS wynosiło ono w Polsce 9,6 proc., a według Eurostatu 7,2 proc., było poniżej średniej w UE i zbliżone do poziomu bezrobocia w Rumunii, Holandii, Szwecji i Belgii (wykres 9).

Wykres 8. Stopa bezrobocia w Polsce w ujęciu kwartalnym w latach 2003-2014
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS o bezrobociu rejestrowanym udostępnionych na stronach internetowych GUS, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/bezrobocie-rejestrowane-i-iv-kwarta-2015-r-3,22.html>, (dostęp: 5.01.2016).

Wykres 9. Stopa bezrobocia w państwach Unii Europejskiej w listopadzie 2015
 Źródło: *Unemployment statistics*, strony internetowe Eurostat 2016, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics, (dostęp 8.01.2016).

Analizując powyższy wykres poziomu bezrobocia w krajach UE można zauważyć, że wśród krajów o niskiej stopie bezrobocia znajdują się inne państwa, które razem z Polską przystąpiły do Unii Europejskiej w 2004 roku. Czechy (4,6 proc.) są wśród czterech państw o najniższym bezrobociu – Niemiec (4,5 proc.), Islandii (4,1 proc.) i Norwegii (4,6 proc.)¹²⁰. Bardzo niskie bezrobocie odnotowuje także Malta, Estonia i Węgry. Są to poziomy porównywalne z krajami stanowiącymi jądro UE i jest to zjawisko o tyle interesujące, że w 2004 roku w momencie poszerzenia Unii, Europa Środkowa charakteryzowała się znacząco wyższym bezrobociem niż kraje Europy Zachodniej. W Polsce sięgało ono 19,1 proc., na Słowacji 18,4 proc., w Chorwacji 13,9 proc., w Bułgarii 12,1 proc., na Łotwie 11,7 proc., podczas gdy w Wielkiej Brytanii 4,7, Austrii i Danii 5,5 proc., Holandii 5,7 proc. Z tej dwubiegunowości wyłamywały się po stronie nowych członków Węgry z niskim bezrobociem na poziomie 6,1 proc., a po stronie starej Europy Niemcy z wysokim jak na ówczesne standardy bezrobociem na poziomie 10,4 proc.¹²¹, które prawdopodobnie wynikało ze spuścizny gospodarczej NRD.

Daje się więc zauważyć, że w ramach europejskiego rynku pracy zaczyna następować proces wyrównywania różnic pomiędzy poszczególnymi regionami. Pracownicy z krajów, w których popyt na pracę był niższy niż jej podaż zaczęli przemieszczać się do krajów, gdzie popyt na pracę był zdecydowanie wyższy. Z danych zebranych przez Eurostat¹²² wynika, że krajami, które w 2013 roku przyjęły najwięcej imigrantów były: Niemcy – 692,7 tys., Wielka Brytania – 526 tys., Francja – 332,6 tys., Włochy – 307,5 tys., Hiszpania – 280,8 tys. i Polska – 220,3 tys. Obecność Polski w tym gronie wynika głównie z powrotów samych Polaków do ojczyzny – 60 proc. zarejestrowanych imigrantów. W pozostałych wymienionych krajach powracający obywatele stanowią maksymalnie 10 proc. imigrantów (poza Francją gdzie odsetek ten sięga 26 proc.). W Niemczech najliczniejsze grupy imigrantów to obywatele Turcji, Polski i Włoch, w Wielkiej Brytanii obywatele Polski, Indii i Irlandii, do Włoch przyjeżdżają głównie obywatele Rumunii, Albanii i Maroka, do Hiszpanii Rumunii, Maroka i Wielkiej Brytanii. Francja i Polska nie prowadzą dokładnego rejestru imigrantów pod względem kraju ich pochodzenia.

¹²⁰ Islandia i Norwegia nie należą do Unii Europejskiej, ale jako członków Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) obejmuje je zgodnie z traktatem o EOG z 2 maja 1992 roku pełna swoboda przepływu osób. Dotyczy to także Lichtensteinu i w ograniczonym zakresie Szwajcarii, która ma status obserwatora EOG.

¹²¹ *Unemployment statistics*, strony internetowe Eurostat 2016, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics, (dostęp 8.01.2016).

¹²² *Statystyki dotyczące migracji i populacji migrantów*, strony internetowe Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/pl, (dostęp: 28.02.2016).

Z powyższego zestawienia krajów, które przyjmują największą liczbę imigrantów i które jednocześnie są największymi krajami UE można zauważyć kierunek migracji z Azji, Afryki i Europy Wschodniej do Europy Zachodniej. Żeby przeanalizować migracje do mniejszych krajów UE należy prześledzić statystyki uwzględniające liczbę imigrantów na tysiąc mieszkańców danego kraju. W tym zestawieniu przodują Luksemburg – 38 imigrantów na tysiąc mieszkańców, Malta – 20, Cypr 15, Irlandia 13, Szwecja i Austria – 12, oraz Dania i Belgia – 11. W tym gronie dokładnych rejestrów pochodzenia imigrantów nie prowadzą Luksemburg, Malta, Cypr i Austria. W Irlandii dominują imigranci z Polski, Wielkiej Brytanii i Litwy, w Szwecji z Finlandii, Polski i Somalii, w Dani z Polski, Turcji i Niemiec, w Belgii z Włoch, Francji i Holandii. Także więc w tym zestawieniu widoczny jest trend do emigrowania obywateli Azji, Afryki i Europy Wschodniej do Europy Zachodniej i Skandynawii.

III.2. Zróźnicowanie obciążeń podatkowych w zależności od dochodu

Subiektywne opinie nawet uznanych ekonomicznych autorytetów, czy doniesienia medialne o przenoszeniu polskich firm za granicę, nie mogą być podstawą do stawiania tezy, że polski system podatkowy nie dostosowuje się do zmieniających się wymagań gospodarki. Także dane statystyczne informujące o milionach Polaków, którzy po 2004 r. wyjechali pracować do innych krajów UE nie informują, w jakim stopniu wpływ na ich decyzję miał system podatkowy. W ocenie jakości polskiego systemu podatkowego mogą jednak pomóc porównania przygotowywane przez międzynarodowe instytucje specjalizujące się w zagadnieniach podatkowych.

Analiza wykresów OECD¹²³ ukazujących procentową zmianę wysokości podatku w stosunku do dochodu wraz ze zwiększaniem się uzyskiwanego dochodu osłania odmienną od przyjętej w innych krajach OECD koncepcję opodatkowania dochodów z pracy. W Polsce inaczej niż przeciętnie w krajach OECD więcej płacą osoby mało zarabiające, a mniej więcej zarabiające, niezależnie od typu rodziny jaką reprezentują. Osoba samotna, zarabiająca 167 proc. średniej płacy wśród 35 przeanalizowanych państw tylko w 10 zapłaciłaby mniejszy podatek niż w Polsce. Natomiast osoba samotnie wychowująca dwójkę dzieci i zarabiająca 67 proc. średniej pensji wyższy podatek niż w Polsce zapłaciłaby tylko w 7 państwach.

¹²³ *Compare your country. Tax Burden on Labour Income, strony internetowe* OECD 2015. <http://www.compareyourcountry.org/taxing-wages?cr=oeed&lg=en&page=0>, (dostęp: 07 10 2015).

Tabela 8. Progi podatkowe w 2013 roku (w PLN kurs NBP z 27 II 2015)

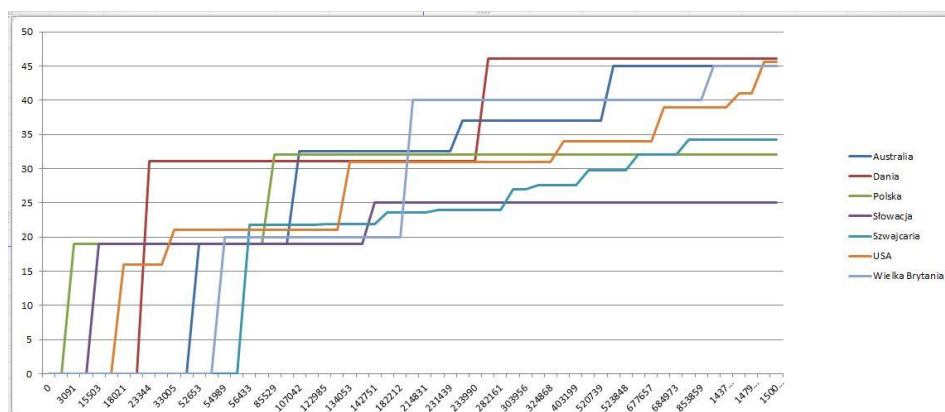
Kraj	Kwota wolna od podatku	1 grupa podatkow.	2 grupa podatkowa	3 grupa podatkowa	4 grupa podatkowa	5 grupa podatkowa	6 grupa podatkowa	7 grupa podatkowa	8 grupa podatkowa	9 grupa podatkowa	10 grupa podatkowa
Australia		Do 52 652,6 –	Od 52 652,6 do 107 041	Od 107 041 do 231 440	Od 231 440 do 520 740	Powyżej 520 740					
		0 proc.	19 proc.	32,5 proc.	37 proc.	45 proc.					
Dania	23343,6	Od 23343,6 do 233 991,8	Powyżej 233 991,8								
		5,83 proc.	20,83 proc.								
	Podatek lokalny	od 22,7% do 27,8%	od 22,7% do 27,8%								
Polska	3091	Od 3091 do 85528	Powyżej 85 528								
		18 proc.	32 proc.								
Słowacja	15502,28	Od 15 502,28 do 142 750,02	Powyżej 142 750,02								
		19 proc.	25 proc.								
Szwajcaria		Do 56 432,55	Od 56 432,55 do 122 984,04	Od 122 984,04 do 161 124,66	Od 161 124,66 do 214 832,88	Od 214 832,88 do 282 162,75	Od 282 162,75 do 303 957,39	Od 303 957,39 do 403 200,84	Od 403 200,84 do 523 849,74	Od 523 849,74 do 684 974,40	Powyżej 684 974,40
		0 proc.	0,77 proc.	0,88 proc.	2,64 proc.	2,97	5,94 proc.	6,60 proc.	8,8 proc.	11 proc.	13,20 proc.
	Podatek kantonalny	0 proc	12% do 30%	12% do 30%	12% do 30%	12% do 30%	12% do 30%	12% do 30%	12% do 30%	12% do 30%	12% do 30%
USA	18020,72	Od 18 020,72 do 33004,65	Od 33 004,65 do 134 052,5	Od 134 052,5 do 324 869,3	Od 324 869,3 do 677 658,5	Od 677 658,5 do 1 473 098,3	Od 1 437 098,3 do 1 479 200	Powyżej 1 479 200			
		10 proc.	15 proc.	25 proc.	28 proc.	33 proc.	35 proc.	39,60 proc.			
	Podatek stanowy	Od 0 do 25 proc.	Od 0 do 25 proc.	Od 0 do 25 proc.	Od 0 do 25 proc.	Od 0 do 25 proc.	Od 0 do 25 proc.	Od 0 do 25 proc.			
Wielka Brytania	54988,58	Od 54988,58 do 182213,72	Od 182213,72 do 853 860	Powyżej 853 860							
		20 proc.	40 proc.	45 proc							

Zródło: Opracowanie własne na podstawie: *Central government personal income tax rates and thresholds*, strony internetowe OECD 2015, http://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=TABLE_I1#, (dostęp: 6.03.2015), strony internetowe Wydziałów Promocji i Inwestycji Ambasad RP w Kopenhadze i Brnie, Kancelarii Sejmu Biuro Studiów i Ekspertyz.

Na zależność tą wskazuje także porównanie nominalnych stóp podatku dochodowego w zależności od wysokości dochodu. Do porównania wykorzystano informacje o skali podatkowej w 7 państwach. Wybrano te kraje, które najsilniej konkurują z Polską o pracowników i firmy – czyli Wielką Brytanię i Słowację oraz te, które znajdują się w czołówce państw w rankingu jakości życia sporządzonym przez

OECD – Better Life Index¹²⁴. Porównanie do krajów, których obywatele cieszą się najlepszymi warunkami życia może wskazać błędy w polskim systemie podatkowym. Indeks obejmuje 36 państw. W rankingu ogólnym pierwsze miejsce zajmuje Australia, a ostatnie Turcja. Polska jest na 27 miejscu. Strona na której dostępny jest ranking pozwala modyfikować wpływ 11 wskaźników na ostateczny wynik. Po maksymalnym zwiększeniu wpływu na ostateczny wynik poziomu dochodów, pierwsze miejsce w zestawieniu zajmują Stany Zjednoczone, na ostatnim nadal jest Turcja. Polska jest na 28 miejscu. Jeżeli zwiększymy wpływ rynku pracy na ostateczny wynik, pierwsze miejsce zajmuje Szwajcaria, ostatnie Turcja. Polska jest na 25 miejscu. Jeżeli najwyższy priorytet nadamy równowadze pomiędzy pracą a życiem pierwsze miejsce zajmie Dania, ostatnie Turcja, a Polska 29. Jak widać w każdym zestawieniu Polska znajduje się blisko końca rankingu. Wskaźnikami, które najbardziej ciążą Polsce w poprawie jakości życia to poziom dochodów i życiowa satysfakcja.

Zestawienie nominalnych stóp podatku dochodowego w zależności od wysokości dochodu ukazują tabela 8. Najtrudniejsze do porównania okazały się stawki podatkowe w Ameryce - ze względu na dużą rozpiętość stawki podatku stanowego – od 0 proc. np. w Teksasie do 25 proc. w Rhode Island – oraz Szwajcarii gdzie oprócz ponadprzeciętnej liczby progów podatkowych mamy także do czynienia z sytuacją, w której każdy kanton nakłada swoje stawki podatkowe.

Wykres 10. Progi podatkowe w 2013 roku (w PLN kurs NBP z 27 II 2015)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Central government personal income tax rates and thresholds.*, strony internetowe OECD 2015, http://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=TABLE_I1#, (dostęp: 6.03.2015).

Dla lepszego zobrazowania różnic w filozofii kształtowania systemu podatkowego sporządzony został wykres, który pokazuje jak rosną stawki podatku wraz ze wzrostem dochodów. W przypadku Danii i Szwajcarii zaprezentowana skala jest sumą podatku krajowego oraz przeciętnego lokalnego. W przypadku USA, do stawek

¹²⁴ *Better Life...*, op.cit.

podatku federalnego dodane zostało 6 proc. podatku stanowego, ponieważ większość z nich mieści się w przedziale 4 proc. – 9 proc. Wspomniane 0 i 25 proc to wyjątki¹²⁵.

Zdecydowania wyróżnia się Dania, która nakłada najwyższe podatki prawie w całej skali dochodów. Polska natomiast wyróżnia się tym, że nakłada podatki na najmniejsze dochody, stosuje też jedną z najwyższych stawek przy średnich dochodach, natomiast najlepiej zarabiających traktuje wyjątkowo przychylnie w stosunku do innych państw. Najbogatsi mogą liczyć w Polsce na jeden z najniższych podatków. W analizowanej grupie państw lepiej będą mieli tylko na Słowacji, ale ten kraj jest przeciwieństwem Dani i przez większą część skali dochodów stosuje najniższe stawki podatkowe. W Polsce natomiast obserwujemy niekonsekwencję. Bardzo wysokie w porównaniu do innych państw opodatkowanie najbiedniejszych i grupy średnio zamożnej i bardzo niskie w porównaniu do innych państw opodatkowanie bogatej części społeczeństwa.

Taka struktura opodatkowania dochodów z pracy może sugerować, że rząd na podstawie danych statystycznych wyliczył, że stosunek osób mało zarabiających do dużo zarabiających jest taki, że podwyższenie podatków od osób zamożnych przy jednoczesnym obniżeniu podatków osobom biednym spowoduje spadek wpływów podatkowych. Jest to oczywiście sprzeczne z jednym z zadań systemu podatkowego czyli redystrybucją kapitału i może też prowadzić do sytuacji, w której osoby mniej zamożne nadmiernie obciążone daninami publicznymi, nie są w stanie inwestować w swój rozwój i edukację, która pozwoliłaby im w przyszłości osiągać wyższe dochody. Dotyczy to też jednoosobowej działalności gospodarczej, która z powodu wysokiego opodatkowania w pierwszej fazie istnienia ma małe szanse na wypracowanie dochodu, który mógłby być inwestowany w rozwój.

III.3. Porównanie struktury wpływów podatkowych

W rozdziale pierwszym wśród teorii opisujących dobry system podatkowy wymieniony został międzynarodowy standard, który stworzył Mark Gallagher¹²⁶. Wstępnie zostało zasygnalizowane, że polski system podatkowy nie spełnia tych standardów – m.in. poprzez zbyt niski udział podatku dochodowego w ogóle podatkowych wpływów budżetowych państwa. Potwierdzenie tego faktu znajdujemy w projekcie dochodów budżetowych państwa na 2015 rok (tabela 9). Już w strukturze samych dochodów podatkowych państwa bez uwzględniania dochodów z tytułu wpłat dokonywanych do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i dochodów niepodatkowych,

¹²⁵ Mirek I., *System podatkowy Stanów Zjednoczonych*, strony internetowe Kancelarii Sejmu Biura Studiów i Ekspertyz, Warszawa, Październik 2002, http://biurose.sejm.gov.pl/teksty_pdf/e-278.pdf, s. 9-10, (dostęp: 6.03.2015).

¹²⁶ Patrz rozdział I.7. Benchmarking i konkurencyjność systemu podatkowego. s. 28.

podatki bezpośrednie stanowią tylko 23,67 proc., podczas gdy zgodnie ze standardem powinny stanowić 50 proc.

Tabela 9. Projekt dochodów budżetu państwa w 2015r

Wyszczególnienie	tys. zł	%
1. Dochody podatkowe	269 820 001	90,77
1.1 Podatki pośrednie	199 450 000	67,10
1.1.1 Podatek od towarów i usług	134 630 000	45,29
1.1.2 Podatek akcyzowy	63 570 000	21,38
1.1.3 Podatek od gier	1 250 000	0,42
1.2 Podatki bezpośrednie	70 370 000	23,67
1.2.1 Podatek dochodowy od osób prawnych	24 530 000	8,25
1.2.1 Podatek dochodowy od osób fizycznych	44 390 000	14,93
1.2.1 Podatek od wydobycia niektórych kopalin	1 450 000	0,49
2. Dochody niepodatkowe	25 884 991	8,71
3. Środki z UE i innych źródeł niepodlegające zwrotowi	1 547 933	0,52
DOCHODY OGÓLEM	297 252 925	100,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Projekt zatwierdzony przez Radę Ministrów w dniu 24 września 2014 r. ustawy budżetowej na rok 2015 przekazany do Sejmu RP*, strona internetowa Ministerstwa Finansów, Warszawa 29 09 2014, http://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/dzialalnosc/finanse-publiczne/budzet-panstwa/ustawy-budzetowe/2015/projekty-ustawy/-/asset_publisher/UUv1/content/projekt-zatwierdzony-przez-rade-ministrow-w-dniu-24-wrzesnia-2014-r-ustawy-budzetowej-na-rok-2015-, (dostęp: 02 06 2015).

Jeszcze mniejszy udział podatków bezpośrednich otrzymamy po uwzględnieniu wpływów jakie państwo osiąga dzięki składkom na ubezpieczenia społeczne. W analizie „Źródła rządowych przychodów w OECD, 2014”¹²⁷ sporządzonej na podstawie danych OECD przez Tax Foundation - można znaleźć informację, że przychody wynikające z ubezpieczeń społecznych stanowią, obok VAT, podstawowe źródło dochodów polskiego budżetu – 35,4 proc. przychodów. (tabela 10). Wysoki udział w dochodach podatków od konsumpcji i na ubezpieczenia społeczne oraz niski udział w przychodach podatku dochodowego zarówno indywidualnego jak i korporacyjnego, charakterystyczne jest dla wszystkich biedniejszych krajów Unii Europejskiej.

Standard systemu podatkowego M. Gallaghera w zakresie struktury dobrego systemu przewiduje m.in.: 75 proc. ogółu przychodów podatkowych powinno pochodzić z 6 podatków, udział podatków bezpośrednich w całości przychodów powinien wynosić ponad 50 proc., udział przychodów z VAT w całości przychodów podatkowych powinien nie przekraczać 35 proc. W powyższym zestawieniu takie reguły spełniają tylko systemy podatkowe: Austrii i Dani, a bliski spełnienia jest system

¹²⁷ Pomerleau K., *Sources of Government Revenue in the OECD, 2014*, strony internetowe Tax Foundation, 12 11 2014, <http://taxfoundation.org/article/sources-government-revenue-oecd-2014>, (dostęp: 02 06 2015).

Wielkiej Brytanii. Z kolei: Estonia, Grecja, Polska, Portugalia, Słowacja, Słowenia i Węgry czerpią większość dochodów budżetowych z podatku VAT. Jak zostało pokazane na przykładzie Polski w rozdziale „II.1.3. Efektywna skala podatkowa w Polsce”¹²⁸, podatek od wartości dodanej jest podatkiem degresywnym, który w największym stopniu obciąża najmniej zarabiających ograniczając ich możliwości oszczędzania i inwestowania w rozwój osobisty. Pozostałe kraje można powiedzieć, że ukrywają przed obywatelami wysokość opodatkowania pod płaszczem składek na ubezpieczenie społeczne. Poza nieprzejrzystością systemu danin publicznych, którą wprowadza takie działanie do życia publicznego, zmniejsza to też świadczenia, które wnoszą na rzecz państwa osoby najbogatsze, ponieważ w większości państw istnieje górna granica dochodów, do których uiszcza się składki na ubezpieczenie społeczne.

Tabela 10. Źródła przychodów podatkowych państw OECD należących do UE (%)

Kraj	Indywidualny podatek dochodowy	Korporacyjny podatek dochodowy	Składki na ubezpieczenia społeczne	Podatki od nieruchomości	Podatki od konsumpcji	Inne
Austria	39,3	19,7	0,0	8,6	27,1	5,2
Belgia	28,3	6,6	32,2	7,3	24,7	0,9
Czechy	10,7	9,7	44,1	1,5	33,4	0,6
Dania	50,7	5,8	2,1	4,1	32,0	5,3
Estonia	16,2	3,8	37,0	1,0	41,5	0,5
Finlandia	29,3	6,3	28,9	2,6	32,6	0,4
Francja	17,0	5,7	37,9	8,5	24,8	6,1
Grecja	14,8	6,5	33,0	5,5	39,4	0,8
Hiszpania	22,4	5,7	37,5	6,0	26,2	2,3
Holandia	21,4	5,4	38,4	3,3	30,0	1,4
Irlandia	32,1	8,9	16,6	6,8	34,3	1,3
Luksemburg	22,4	13,6	29,6	7,1	27,0	0,2
Niemcy	24,8	4,7	38,5	2,4	29,1	0,5
Polska	13,8	6,4	35,4	3,7	39,2	1,0
Portugalia	18,6	9,8	28,2	3,2	39,2	1,0
Słowacja	8,8	8,4	42,7	1,4	37,2	1,5
Słowenia	15,4	4,6	40,4	1,6	37,4	0,7
Szwecja	27,7	7,3	22,9	2,4	29,3	10,4
Węgry	13,2	3,3	34,9	3,1	42,9	2,6
Wielka Brytania	28,2	8,6	18,7	11,6	32,3	0,6
Włochy	26,8	6,3	31,2	5,2	26,1	4,3

Źródło: Pomerleau K., *Sources of Government Revenue in the OECD, 2014*, strony internetowe Tax Foundation, 12 11 2014, <http://taxfoundation.org/article/sources-government-revenue-oecd-2014>, (dostęp: 02 06 2015).

¹²⁸ Patrz s. 42-43.

III.4. Porównanie stopnia skomplikowania procedury podatkowej

Jednym z bardziej znanych rankingów oceniających jakość systemu podatkowego jest raport Banku Światowego i PwC „Paying Taxes”. W jego edycji, opublikowanej pod koniec 2014 roku polski system podatkowy został sklasyfikowany na 87 miejscu na 189 krajów¹²⁹. Miejsce to można byłoby uznać za przeciętne gdyby nie fakt, że wyprzedza nas większość krajów Unii Europejskiej, a więc krajów, z którymi konkurujemy na wspólnym rynku (tabela 11).

Tabela 11. Miejsce w rankingu Paying Taxes 2015 państw Unii Europejskiej

Państwo UE	Miejsce w rankingu Paying Taxes 2015	Całkowita stopa podatkowa	Czas potrzebny na procedury podatkowe w godzinach na rok	Liczba płatności podatkowych
Irlandia	6	25,9	80	9
Dania	12	26,0	130	10
Wielka Brytania	16	33,7	110	8
Luksemburg	20	20,2	55	23
Finlandia	21	40,0	93	8
Holandia	23	39,0	123	9
Łotwa	24	35,0	193	7
Malta	26	41,6	139	7
Estonia	28	49,3	81	7
Szwecja	35	49,4	122	6
Chorwacja	36	18,8	208	19
Słowenia	42	32,0	260	11
Litwa	44	42,6	175	11
Cypr	50	23,2	147	29
Rumunia	52	43,2	159	14
Grecja	59	49,9	193	8
Portugalia	64	42,4	275	8
Niemcy	68	48,8	218	9
Austria	72	52,0	166	12
Hiszpania	76	58,2	167	8
Belgia	81	57,8	160	11
Polska	87	38,7	286	18
Węgry	88	48,0	277	11
Bułgaria	89	27,0	454	13
Francja	95	66,6	137	8
Słowacja	100	48,6	207	20
Czechy	119	48,5	413	8
Włochy	141	65,4	269	15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Paying Taxes 2015*, strony internetowe PwC, <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2015-low-resolution.pdf>, (dostęp: 01.06.2015).

Zestawienie podstawowych parametrów rankingu, takich jak całkowita stopa podatkowa, czas jaki podatnik musi poświęcić na procedury podatkowe oraz liczba płatności podatkowych w roku, wskazuje, że problemem naszego systemu podatkowego nie jest sama wysokość opodatkowania, która jest w skali Europy przeciętna, ale duży stopień skomplikowania przepisów, który przejawia się jedną z najwyższych w tym zestawieniu liczbą godzin potrzebnych na wypełnienie obowiązków podatkowych – więcej czasu procedury podatkowe zabierają jedynie Bułgarom i Czechom - i jedną

¹²⁹ *Paying Taxes 2015*, strony internetowe PwC, <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2015-low-resolution.pdf>, (dostęp: 01 06 2015).

z najwyższą liczbą płatności podatkowych – częściej muszą płacić tylko Cypryjczycy, Luksemburczycy, Słowacy i Chorwaci.

III.5. Porównanie wielkości klina podatkowego

Systemy podatkowe porównuje także OECD. Publikuje ona co roku informację o wielkości klina podatkowego w krajach należących do organizacji. Zestawienia te są informacją dla inwestorów, w których krajach koszty podatkowe nałożone na pracę są najwyższe, a w których najniższe. Duży klin podatkowy to nie tylko zmniejszenie dochodów podatników. Przekłada się on też na: wzrost cen ponieważ większe koszty produkcji wynikające z wysokich kosztów pracy przedsiębiorca wkalkulowuje w cenę, ograniczenie konsumpcji, która jest jednym ze źródeł wzrostu gospodarczego, ograniczenie nakładów inwestycyjnych, mniejszą konkurencyjność całej gospodarki. Prowadzi też do ucieczki przedsiębiorców z krajów o wysokim klinie podatkowym do krajów o niższym poziomie opodatkowania kosztów pracy. Wraz z wprowadzeniem w Europie wspólnego rynku pracy, zjawisko to objęło także pracowników, którzy poszukują krajów oferujących wyższe stawki płacowe w stosunku do wydatków na podstawowe potrzeby życiowe.

Polska od lat utrzymuje się na poziomie zbliżonym do średniej OECD, ale już na tle samej Unii Europejskiej wypada bardzo dobrze. Tylko dwa kraje mogą zaoferować niższy klin podatkowy – Irlandia i Wielka Brytania. W zestawieniu bardzo dobrze wypada także Dania - ma tylko minimalnie większy klin podatkowy niż Polska - co kolejny raz potwierdza, że branie pod uwagę jedynie podatku dochodowego przy porównywaniu warunków fiskalnych w poszczególnych krajach, może doprowadzić do bardzo mylących wniosków. Postrzegana w Polsce jako bardzo atrakcyjna podatkowo Słowacja, znajduje się w połowie zestawienia, a Niemcy, które od lat są jednym z głównych kierunków emigracji zarobkowej, mają drugi największy w UE klin podatkowy. Gorzej jest tylko w Belgii (tabela 12).

Zestawienie to po raz kolejny ukazuje istotną cechę polskiego systemu podatkowego, która była już wskazywana. Pomimo dużego zaangażowania zarówno po stronie administracji jak i podatników w opłacanie i pobieranie podatku dochodowego, stanowi on niewielką część dochodu państwa a także niewielką część danin publicznych płaconych przez Polaków, a głównym składnikiem polskiego klina podatkowego są składki na ubezpieczenie społeczne.

Tabela 12. Klin podatkowy w krajach OECD należących do UE (procent całkowitego kosztu wynagrodzenia ponoszonego przez pracodawcę)

Kraj	Podatek dochodowy	Składki ubezpieczenia społecznego płacone przez pracownika	Składki ubezpieczenia społecznego płacone przez pracodawcę	Całkowity klin podatkowy
Irlandia	13,28	3,61	9,71	26,6
Wielka Brytania	13,26	8,47	9,76	31,5
Polska	5,93	15,26	14,37	35,6
Holandia	14,34	14,21	8,39	36,9
Luksemburg	15,09	10,95	10,96	37,0
Dania	35,82	2,74	0,00	38,2
Estonia	13,04	1,49	25,37	39,9
Hiszpania	12,75	4,89	23,02	40,7
Portugalia	13,06	8,89	19,19	41,1
Słowacja	7,14	10,21	23,78	41,1
Grecja	7,07	12,95	21,54	41,6
Słowenia	9,44	19,04	13,87	42,3
Czechy	8,80	8,21	25,37	42,4
Szwecja	13,7	5,32	23,91	42,9
Finlandia	18,35	6,20	18,57	43,1
Włochy	16,31	7,19	24,29	47,8
Francja	10,42	9,85	28,65	48,9
Węgry	12,45	14,4	22,18	49,0
Austria	12,57	13,98	22,56	49,1
Niemcy	16,04	17,12	16,16	49,3
Belgia	22,00	10,78	23,03	55,8

Źródło: *Country submissions, OECD Economic Outlook Volume 2013 (No. 94)*, strony internetowe OECD StatExtracts 2013, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EO94_INTERNET#, (dostęp: 01.06.2015). Wyliczenia są dokonywane dla osoby osiągającej średni dochód i nie posiadającej dziecka.

III.6. Porównanie Międzynarodowej Konkurencyjności Podatkowej

Rankingiem, który w najbardziej kompleksowy sposób porównuje systemy podatkowe jest Indeks Międzynarodowej Konkurencyjności Podatkowej Tax Foundation¹³⁰ (tabela 13). W rankingu za rok 2015 na 34 sklasyfikowane państwa Polska znalazła się na 30 pozycji i w stosunku do roku 2014 pogorszyła swój wynik o 4 pozycje¹³¹.

Polska znalazła się w grupie pięciu państw o najmniej konkurencyjnym systemie podatkowym, która to grupa w ten sposób została opisana przez autorów rankingu:

„Pięć krajów w dolnej części rankingu ma wyższe niż średnie stawki podatku od osób prawnych, z wyjątkiem Polski. Wszystkie pięć krajów ma wysokie podatki konsumpcyjne, ze stawkami powyżej 20 procent, z wyjątkiem Stanów Zjednoczonych. Nakładają one również stosunkowo wysokie podatki od nieruchomości. Wreszcie, te dolne pięć krajów ma stosunkowo wysokie, progresywne podatki dochodowe, które

¹³⁰ Pomerleau K., Cole A., *International Tax Competitiveness Index 2015*, strony internetowe Tax Foundation, Waszyngton 2015, http://taxfoundation.org/sites/taxfoundation.org/files/docs/TF_ITCI_2015.pdf, (dostęp: 04.05.2016).

¹³¹ Pomerleau K., Lundeen A., *International Tax Competitiveness Index*, strony internetowe Tax Foundation, Waszyngton 2014, http://taxfoundation.org/sites/taxfoundation.org/files/docs/TaxFoundation_ITCI_2014.pdf, (dostęp: 04.05.2016). s. 5.

mają zastosowanie do zysków kapitałowych i dywidend, z wyjątkiem Polski. Polska otrzymuje również niskie oceny z powodu niskiej bazy podatkowej osób prawnych i stosunkowo skomplikowanego systemu podatkowego”¹³².

Tabela 13. Ranking międzynarodowej konkurencji podatkowej 2015

Kraj	Ocena łączna	Miejsce w klasyfikacji generalnej	Miejsce w zakresie CIT	Miejsce w zakresie VAT i akcyzy	Miejsce w zakresie podatku od nieruchomości	Miejsce w zakresie PIT	Miejsce w zakresie przepisów podatkowych
Estonia	100.0	1	1	9	1	2	17
Nowa Zelandia	91.8	2	21	6	3	1	16
Szwajcaria	84.9	3	5	1	32	4	9
Szwecja	83.2	4	6	11	6	21	5
Holandia	82.0	5	16	12	23	6	1
Luksemburg	79.1	6	29	5	17	13	4
Australia	78.3	7	25	8	4	16	18
Słowacja	76.0	8	17	32	2	7	8
Turcja	75.5	9	8	25	7	3	15
Irlandia	71.6	10	2	24	16	22	23
Wielka Brytania	71.5	11	14	16	30	18	2
Norwegia	71.0	12	18	22	14	12	13
Korea	70.9	13	15	3	25	5	31
Czechy	69.9	14	7	31	9	11	11
Finlandia	69.8	15	4	14	18	27	20
Austria	69.5	16	19	23	8	30	6
Niemcy	69.2	17	23	13	13	31	7
Słowenia	69.1	18	3	27	15	15	21
Kanada	68.7	19	22	7	21	19	25
Islandia	66.5	20	12	21	22	28	10
Dania	65.8	21	13	20	10	29	22
Węgry	65.1	22	11	34	24	20	3
Belgia	62.5	23	28	28	20	10	12
Meksyk	61.6	24	30	18	5	8	34
Japonia	61.5	25	33	2	27	23	28
Izrael	60.8	26	24	10	11	25	30
Grecja	59.4	27	20	26	26	9	29
Chile	56.8	28	10	29	12	14	33
Hiszpania	56.0	29	32	15	31	26	14
Polska	55.8	30	9	33	28	17	27
Portugalia	53.1	31	26	30	19	32	26
USA	52.9	32	34	4	29	24	32
Włochy	50.9	33	27	19	33	33	19
Francja	43.7	34	31	17	34	34	24

Źródło: Pomerleau K., Cole A., International Tax Competitiveness Index 2015, strony internetowe Tax Foundation, Waszyngton 2015, http://taxfoundation.org/sites/taxfoundation.org/files/docs/TF_ITCI_2015.pdf, (dostęp: 04.05.2016), s. 2.

Twórcy Indeksu Międzynarodowej Konkurencyjności Podatkowej w centrum swojej oceny postawili dwie cechy, które według nich powinny wyróżniać konkurencyjny na globalnym rynku system podatkowy. W systemie takim powinno być ograniczone opodatkowanie przedsiębiorstw i inwestycji oraz system ten powinien być neutralny rynkowo, czyli wprowadzać jak najmniej zakłóceń do obrotu gospodarczego. Wymienione przez K. Pomerleau i A. Cole’a konkretne cechy takiego systemu to: nie faworyzowanie konsumpcji nad inwestycjami poprzez nadmierne opodatkowywanie

¹³² Pomerleau K., Cole A., *International Tax...*, op.cit., s. 3.

zysków kapitałowych, dywidend i zysków z nieruchomości, nie tworzenie ulg podatkowych dla przedsiębiorstw prowadzących konkretną działalność, nie wykluczanie niektórych kosztów z kosztów uzyskania przychodów.

Oceny przyznawane poszczególnym państwom zależne są od 40 zmiennych polityki podatkowej podzielonych na pięć kategorii: podatek dochodowy od osób prawnych, podatki konsumpcyjne, podatki od nieruchomości, podatek dochodowy od osób fizycznych i międzynarodowe przepisy podatkowe. Zmienne te mierzą nie tylko ciężar podatku, ale także jak podatek jest skonstruowany – np. 25 proc. podatek CIT, który pozwala w pełni zakwalifikować koszty działalności gospodarczej, będzie lepiej oceniany niż 25 proc. podatek CIT, który zawyża dochód firmy poprzez wydłużanie harmonogramu amortyzacji. Wyżej oceniane są też kraje, które pozwalają rozliczać zapasy metodą LIFO, gorzej, które metodą kosztu średniego, a najniżej te które jako właściwą do rozliczeń podatkowych wskazują metodę FIFO (w Polsce LIFO). Metodologia uwzględnia też ilość lat, na które można rozkładać stratę z lat ubiegłych - im więcej tym lepiej, ponieważ umożliwia to firmom redukować skutki cykli koniunkturalnych - i czy jest możliwe stosowanie *carryback*, czyli przenoszenie części strat lub nieużytego kredytu na poczet lat poprzednich. W tym zakresie są duże rozbieżności, bo np. we Francji stratę można rozliczać przez kolejne 50 lat, a na Słowacji tylko przez cztery (w Polsce przez pięć). *Carryback* z kolei w 22 krajach jest w ogóle niedopuszczalny, a w Estonii i Chile nieograniczony (w Polsce niedopuszczalny). Różnie są też oceniane zachęty dla inwestorów. Jeżeli w ich wyniku są preferowane konkretne sektory, jest to oceniane negatywnie, bo prowadzi do nieefektywnej dystrybucji kapitału i finansowania przez resztę podatników segmentów, które nie dostosowują się do zmieniających się realiów gospodarki. Pozytywnie są natomiast oceniane ulgi dla inwestycji w badania i rozwój (w Polsce brak), ale już nie dla tzw. pakietów patentowych, które nakładają niższe opodatkowanie na produkcję wynikającą z zarejestrowanych w danym kraju patentów (w Polsce nie ma takiego rozwiązania). Komponentem metodologii indeksu są też wyniki wspomnianego wcześniej raportu Banku Światowego i PwC „Paying Taxes”¹³³ dotyczące stopnia skomplikowania systemu podatkowego. Dodatkowe punkty otrzymywały też kraje, które opodatkowują jedynie przychody firmy pochodzące z działalności na terenie tego kraju, a nie opodatkowują przychodów zagranicznych firm, mają dużą liczbę umów o unikaniu podwójnego opodatkowania (najwięcej ma Wielka Brytania – 128, najmniej Chile – 25), nie mają przepisów ograniczających międzynarodowym korporacjom możliwość unikania opodatkowania, nie mają przepisów podatkowych dyskryminujących dochody z krajów mogących być rajami podatkowymi, nie mają

¹³³ Patrz rozdział III.4. Porównanie stopnia skomplikowania procedury podatkowej. s. 68.

przepisów określających minimalny poziom finansowania kapitałem własnym, nie mają podatków od kapitału.

Podobne kryteria były uwzględniane przy ocenie podatku VAT. Natomiast przy analizie podatku dochodowego od osób fizycznych istotną rolę odgrywa także wielkość klina podatkowego i progresywność skali podatkowej – im niższe opodatkowanie najwyższych dochodów i mniejsza progresywność tym lepiej. Negatywnie jest oceniane istnienie podatków od zysków kapitałowych, dywidend, nieruchomości, spadków, zakupu nieruchomości, transakcji finansowych jako zniechęcanie do oszczędzania i powtórne opodatkowanie kwot już raz opodatkowanych przy okazji podatku dochodowego (w Polsce wszystkie te podatki funkcjonują)¹³⁴.

Analizując Indeks Międzynarodowej Konkurencyjności Podatkowej należy pamiętać o głównym celu jego powstania. Ma on pokazać, które kraje stwarzają międzynarodowym przedsiębiorstwom najlepsze warunki w zakresie opodatkowania. Najlepszy wynik będą miały więc kraje, które nakładają najniższe podatki i które mają najmniej regulacji ograniczających możliwości pomniejszenia podstawy opodatkowania. Można przypuszczać, że gdyby w zestawieniu znalazł się kraj uznawany za raj podatkowy, zająłby on pierwsze miejsce w tym zestawieniu. Celem indeksu nie jest wskazanie optymalnego systemu podatkowego, który zapewniłby jednocześnie najwyższe wpływy podatkowe, przy jednoczesnym stworzeniu najlepszych warunków rozwojowych zarówno dla państwa jak i dla podatników.

Polski system podatkowy wypada w tym zestawieniu słabo, nie ze względu na wysokie stawki podatkowe, bo te często są jednymi z najniższych, ale ze względu na duże skomplikowanie przepisów, sztuczne zaniżanie poprzez regulacje prawne kosztów osiągnięcia przychodu i nierówne traktowanie podmiotów obecnych na rynku. Jest to szczególnie widoczne w przypadku CIT. Polska ma trzecią najniższą stawkę podatku od osób prawnych, ale ostateczny wynik to dopiero dziewiąte miejsce, ponieważ polskie przepisy regulujące sposób naliczania kosztów uzyskania przychodu są dopiero na 24 miejscu, a stopień przystępności całej procedury podatkowej na 20 miejscu¹³⁵. Dziewiąte miejsce w zakresie podatku CIT jest zresztą i tak najlepszym wynikiem Polski w tym zestawieniu. W zakresie podatku VAT tylko jeden kraj – Francja - został gorzej od nas sklasyfikowany. Wpływ na to miała zarówno wysoka stawka podatku – 25 miejsce, wiele wyjątków ograniczających bazę podatkową i zaburzających neutralność – 31 miejsce i duże skomplikowanie przepisów – 29 miejsce¹³⁶. Także w zakresie podatku od nieruchomości – 28 miejsce i międzynarodowych przepisów podatkowych – 27 miejsce, Polska jest przy końcu stawki. Na tym tle stosunkowo

¹³⁴ Pomerleau K., Cole A., *International Tax...*, op.cit., s. 6-45.

¹³⁵ Ibidem, s. 7.

¹³⁶ Ibidem, s. 13.

dobrze – bo w połowie zestawienia na miejscu 17 – wypada podatek PIT. Mogłoby być zdecydowanie lepiej, bo sama stawka podatku dochodowego lokuje Polskę na 7 miejscu, ale w dół ściąga nas podatek od dochodów kapitałowych i dywidend – 17 miejsce i stopień skomplikowania przepisów – 30 miejsce¹³⁷. Z rankingu wyłania się więc obraz Polski jako kraju, który wprawdzie ma całkiem niskie stawki podatków, ale stopień skomplikowania przepisów jest jednym z największych wśród krajów OECD i sprawia, że realnie płacone podatki wcale już nie są tak niskie jakby to wynikało z wartości nominalnych stawek.

¹³⁷ Pomerleau K., Cole A., *International Tax...*, op.cit., s. 17.

IV. Warunki podatkowe dla samozatrudnionych w wybranych krajach UE

Osoby samozatrudnione w praktyce gospodarczej i w prawodawstwie niektórych państw UE są traktowane jako forma działalności gospodarczej pośrednia pomiędzy pracownikiem a pracodawcą. Prowadzą działalność gospodarczą na własne ryzyko i nie wykonując poleceń przełożonych, ale jednocześnie wykonują często zadania i prace identyczną jak pracownicy. Mogą rozliczać się z fiskusem według zasad przewidzianych dla przedsiębiorstw, ale nie są osobami prawnymi jak przedsiębiorstwa, a osobami fizycznymi jak pracownicy. W statystykach są ujmowani jako przedsiębiorstwa, ale ich liczebność i wysokość osiąganych dochodów jest zbliżona raczej do wartości charakterystycznych dla pracowników. W praktyce można ich uznać za szczególny rodzaj pracowników, wyróżniających się ponadprzeciętną przedsiębiorczością i aktywnością zawodową pozwalającą im godzić podstawowe obowiązki zawodowe z działalnością administracyjną i bieżącą analizą otoczenia rynkowo-prawnego. Jednostki tak aktywne będą w pierwszej kolejności dostrzegać i wykorzystywać korzystne dla nich różnice prawno-podatkowe pomiędzy poszczególnymi krajami członkowskimi wspólnego rynku pracy. Będą też bardziej skłonne niż pracownicy, podjąć ryzyko rozpoczęcia pracy poza granicami swojej ojczyzny, ponieważ już sama decyzja o podjęciu własnej działalności gospodarczej wymaga większej akceptacji ryzyka, niż praca na etat.

Celem tego rozdziału jest zbadanie, przy wykorzystaniu informacji zgromadzonych w poprzednich rozdziałach, warunków podatkowych jakie stwarzają wybrane kraje, osobom prowadzącym jednoosobową działalność gospodarczą. Zestawienie ze sobą i porównanie szczegółowych informacji o stawkach podatkowych, składkach na ubezpieczenie społeczne i ustawodawstwie podatkowych powinno pozwolić stwierdzić, czy polscy samozatrudnieni mogą być zainteresowani poszukiwaniem korzystniejszych warunków za granicą.

IV.1. Definicja samozatrudnienia w UE

W Polsce nie ma jednolitej nazwy dla najmniejszych przedsiębiorstw. Zamiennie stosowane są: mikroprzedsiębiorstwo, działalność osoby fizycznej, jednoosobowa działalność gospodarcza, samozatrudniony, freelancer, działalność wykonywana osobiście. Pierwsza nazwa ma najszerszy pojęciowy zakres, ponieważ obejmuje wszystkie przedsiębiorstwa, które mogą zatrudniać do 10 osób i o obrocie netto poniżej 2 mln euro. Druga nazwa zawęża tę grupę do przedsiębiorstw prowadzonych pod firmą osoby fizycznej – jej imieniem i nazwiskiem. Cztery kolejne nazwy sugerują natomiast przedsiębiorstwa bez pracowników, a jedynie z osobą, która

zarejestrowała działalność gospodarczą. Z wymienionych powyżej pojęć tylko mikroprzedsiębiorstwo jest zdefiniowane ustawowo.

Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej - Dziennik Ustaw z 2015 poz. 584 - określa, że działalnością gospodarczą jest działalność zarobkowa wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły (art. 2), a przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, prawna i jednostka nie będąca osobą prawną wykonująca we własnym imieniu działalność gospodarczą (art. 4). Przedsiębiorca będący osobą fizyczną staje się nim poprzez złożenie wniosku o wpis do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (Art. 14). Dodatkowo w Art. 104 pojawia się definicja mikroprzedsiębiorstwa: „Za mikroprzedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:

- 1) zatrudniał średniorocznie mniej niż 10 pracowników oraz
- 2) osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 2 milionów euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 2 milionów euro”¹³⁸. Definicja ta została sformułowana do określenia grupy przedsiębiorstw, którym przysługuje specjalna pomoc ze strony państwa, wyznacza tylko górne granice tej grupy, nie wyznaczając jej dolnych granic, co ma miejsce np. w regulacjach OECD i Komisji Europejskiej, gdzie pojawia się definicja samozatrudnienia, czyli najmniejszej, wykonywanej przez jedną osobę działalności gospodarczej. OECD określa samozatrudnionych jako osoby, które pracują dla siebie lub jako członek spółdzielni lub jako nieopłacony i bezumowny pracownik będący członkiem rodziny i korzystający z dochodów przedsiębiorstwa. Do jednoosobowej działalności nie zalicza się menadżerów pracujących w korporacjach na kontraktach menażerskich. Ich się uznaje za pracowników pomimo braku umowy o pracę¹³⁹. Podobnie definiuje samozatrudnionych Komisja Europejska, która określa ich jako osoby pracujące na własny rachunek nie będące osobami prawnymi, nieopłacani członkowie rodziny, pracownicy zewnątrzni pracujący poza zwykłymi miejscem pracy i pracownicy zatrudnieni przy produkcji prowadzonej tylko na ich cele¹⁴⁰.

Na brak jednolitej definicji samozatrudnionych nie tylko na obszarze Unii Europejskiej, ale nawet w samych instytucjach unijnych uwagę zwrócił Europejski

¹³⁸ Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. z 2015 poz. 584, Art. 104.

¹³⁹ *Employment. Self-employment rate*, strona internetowa OECD 2016, <https://data.oecd.org/emp/self-employment-rate.htm>, (dostęp: 5.05.2016).

¹⁴⁰ *Glossary: Self-employed*, strona internetowa Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Self-employed>, (dostęp: 5.05.2016).

Komitet Ekonomiczno-Społeczny (EKES). W jego opinii w sprawie nadużywania statusu samozatrudnienia czytamy:

„Status samozatrudnienia jest różnie rozumiany w poszczególnych państwach członkowskich. W niektórych krajach (Niderlandy) pojęciem tym określa się osobę pracującą na własny rachunek, głównie jako podwykonawca dla innego przedsiębiorstwa. W innych państwach członkowskich (Francja) pojęcie samozatrudnienia zarezerwowane jest dla przedsiębiorców, którzy nie są zatrudnieni w swoim przedsiębiorstwie; mogą oni zatrudniać pracowników lub nie. Samozatrudnienie nie jest tu ograniczone do podwykonawstwa, ponieważ klientami mogą być także konsumenci. Kwestia różniących się definicji zatrudnienia i samozatrudnienia ma duże znaczenie nie tylko ze względu na prawo pracy, ale także na przepisy dotyczące ubezpieczenia społecznego i podatków”¹⁴¹.

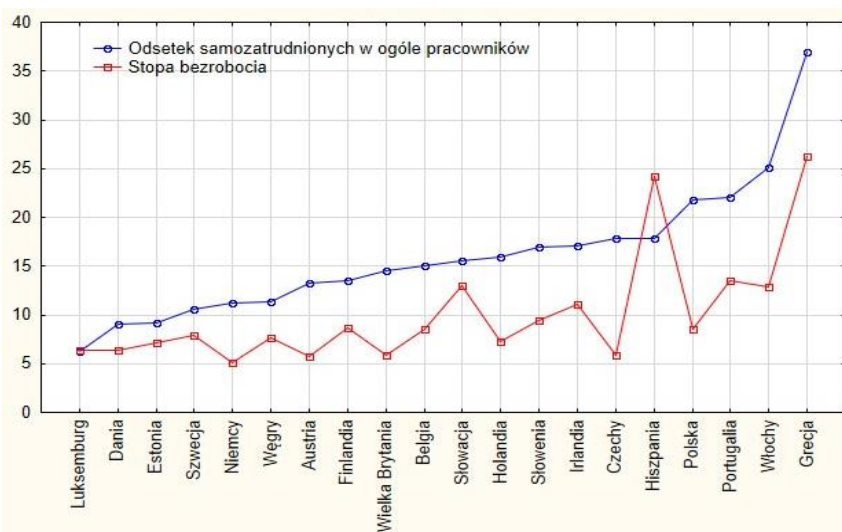
Komisja zaleca stworzenie jednolitej europejskiej definicji na podstawie doświadczeń i legislacji państw tworzących wspólny rynek i podaje kryteria, które mogą wskazywać, że samozatrudniony tak naprawdę jest pracownikiem klienta na rzecz którego wykonuje zlecenie (powinno być spełnionych co najmniej 5 spośród tych warunków):

- „(a) co najmniej 75 proc. przychodów tej osoby w okresie roku zależy od jednej osoby, na której rzecz świadczone są usługi;
- (b) zależy ona od osoby, na której rzecz świadczone są usługi, jeśli chodzi o określenie rodzaju, miejsca i sposobu wykonania zleconej pracy;
- (c) wykonuje ona pracę, używając wyposażenia, narzędzi lub materiałów dostarczanych przez osobę, na której rzecz świadczone są usługi;
- (d) podlega ona harmonogramowi pracy lub minimalnym okresom pracy ustalonym przez osobę, na której rzecz świadczone są usługi;
- (e) nie może podzlecać swojej pracy innym osobom, które zastąpiłyby ją w wykonywaniu pracy;
- (f) jest włączona w struktury procesu produkcyjnego, organizację pracy lub hierarchię przedsiębiorstwa lub innej organizacji;
- (g) działalność tej osoby stanowi kluczowy element organizacji i realizacji celów osoby, na której rzecz świadczone są usługi;

¹⁴¹ Nilsson S., *Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie nadużywania statusu samozatrudnienia*, strony internetowe EUR-Lex. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej. Bruksela 21.03.2013, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX%3A52012IE2063>, (dostęp: 6.05.2016).

(h) wykonuje ona podobne zadania jak zatrudnieni pracownicy, lub w wypadku outsourcingu, wykonuje podobne zadania do realizowanych poprzednio przez pracowników”¹⁴².

Trudność w odróżnieniu samozatrudnionych od pracowników doprowadziła to tego, że niektóre państwa Unii Europejskiej - Niemcy, Austria, Hiszpania, Włochy, Portugalia i Wielka Brytania - wprowadziły do swojej legislacji formę pośrednią między pracownikiem a samozatrudnionym. Jest to praca „pozornie zależna”, zwana także „samozatrudnieniem ekonomicznie zależnym”. W Opinii EKES w sprawie: „Nowe tendencje w dziedzinie samozatrudnienia: konkretny przypadek samozatrudnienia ekonomicznie zależnego”¹⁴³ próby legalizacji statusu pośredniego pomiędzy pracownikiem a przedsiębiorcą są oceniane ambiwalentnie. Z jednej strony zapewniają one osobom w ten sposób utrzymującym się większe bezpieczeństwo socjalne niż właściwym samozatrudnionym, z drugiej strony mogą być zachętą dla dużych przedsiębiorstw do rezygnacji z pracowników etatowych na rzecz quasi-pracowników będących quasi-przedsiębiorcami.

Wykres 11. Odsetek samozatrudnionych a stopa bezrobocia w UE w 2014r.

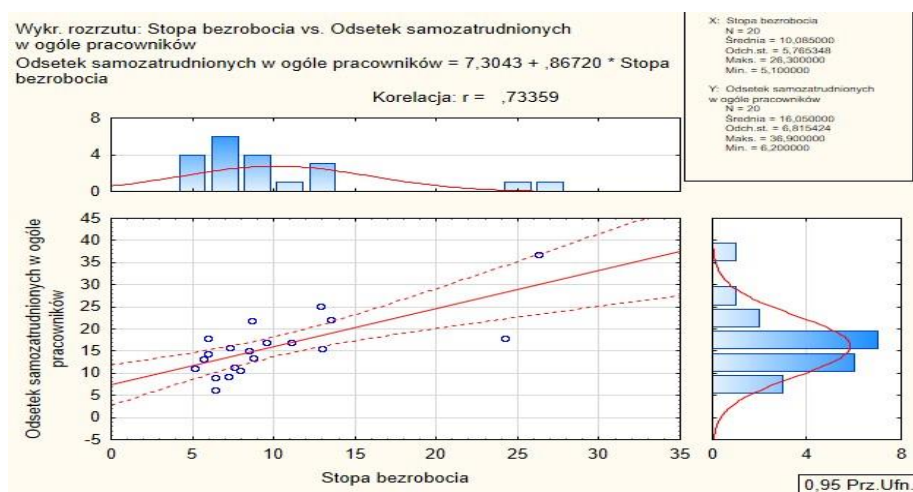
Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Employment. Self-employment rate*, strona internetowa OECD 2016, <https://data.oecd.org/emp/self-employment-rate.htm>, (dostęp: 5.05.2016) i *Unemployment. Unemployment rate*, strony internetowe OECD 2016, <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>, (dostęp: 6.05.2016).

¹⁴² Ibidem.

¹⁴³ Sepi M., *Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie: „Nowe tendencje w dziedzinie samozatrudnienia: konkretny przypadek samozatrudnienia ekonomicznie zależnego”*, strony internetowe EUR-Lex. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej. Bruksela 29.04.2010., http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2011.018.01.0044.01.POL&toc=OJ:C:2011:018:TOC, (dostęp: 6.05.2016).

Z danych OECD wynika, że w Unii Europejskiej największy odsetek samozatrudnionych w stosunku do ogółu pracowników występuje w Grecji – 36,9 proc, Włoszech – 25,1 proc., Portugalii – 22,1 proc. i Polsce – 21,8 proc. Natomiast najmniejszy w Luksemburgu – 6,2 proc., Danii – 9 proc., Estonii – 9,2 proc. i Szwecji – 10,6¹⁴⁴. Można także zauważyć, że wysoki odsetek samozatrudnionych, współwystępuje z wysokim bezrobociem (wykres 11), co prawdopodobnie z jednej strony jest podyktowane gorszą siłą negocjacyjną pracownika w stosunku do pracodawcy na tych rynkach i wspomnianym przez EKES, wypychaniem części osób, które faktycznie są pracownikami na samozatrudnienie i umowę handlową zamiast umowy o pracę, z drugiej strony przez poszukiwanie przez osoby, które nie mogą znaleźć pracy sposobów na utrzymanie się poprzez własną działalność gospodarczą.

Przeprowadzono badanie, w którym obliczono korelację pomiędzy samozatrudnieniem a bezrobociem. Pomimo, że wykazało ono silną korelację pomiędzy obydwoma współczynnikami, co zaprezentowano na wykresie 12 i na co wskazuje wartość współczynnika korelacji Pearsona na poziomie 0,73359 (silna korelacja dodatnia), to nie można tłumaczyć dużego zainteresowania samozatrudnieniem jedynie poziomem bezrobocia. Można zauważyć, że w niektórych krajach – Austria, Wielka Brytania, Holandia, Czechy Polska - wysokość bezrobocia wskazywałaby, że zainteresowanie samozatrudnieniem powinno być niższe, w innych natomiast – Słowacja i Hiszpania – że powinno być wyższe. Muszą więc istotną rolę odgrywać także inne czynniki, takie jak regulacje prawne, opodatkowanie i przedsiębiorczość społeczeństwa.

Wykres 12. Korelacja pomiędzy samozatrudnieniem a bezrobociem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Employment. Self-employment rate*, strona internetowa OECD 2016, <https://data.oecd.org/emp/self-employment-rate.htm>, (dostęp: 5.05.2016) i *Unemployment. Unemployment rate*, strony internetowe OECD 2016, <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>, (dostęp: 6.05.2016).

¹⁴⁴ *Employment. Self-employment rate...*, op.cit.

IV.2. Podatek dochodowy samozatrudnionych w wybranych państwach UE

W Polsce osoba prowadząca jednoosobową działalność gospodarczą ma do wyboru kilka sposobów opodatkowania:

- według skali podatkowej: przy rocznym dochodzie poniżej 3 091 zł nie płaci podatku, między tą kwotą a 85 528 zł płaci 18 proc. dochodu minus kwota zmniejszająca podatek - 556 zł 02 gr, a powyżej 85 528 zł płaci 14 839 zł 02 gr plus 32 proc. dochodu.

- według liniowego 19 proc. podatku, który nie łączy się z opodatkowaniem przychodów osiąganych poza działalnością gospodarczą,

- ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych według stawek zależnych od prowadzonej działalności – od 20 proc. do 3 proc. Ta forma jest możliwa tylko jeśli w poprzednim roku nie osiągnęło się przychodów z działalności przekraczających równowartość 150 tys. euro. Podstawę opodatkowania stanowi przychód bez pomniejszania o koszty jego uzyskania,

- kartą podatkową, gdzie wysokość podatku określa naczelnik urzędu skarbowego w zależności od prowadzonej działalności i wielkości przedsiębiorstwa¹⁴⁵.

Wyboru formy opodatkowania dokonuje się na początku roku podatkowego lub w momencie podjęcia działalności gospodarczej i trzeba uwzględnić przewidywane dochody, ich źródło i wielkość. Złą decyzją może oznaczać dla przedsiębiorcy zapłacenie podatku zdecydowanie wyższego niż jego konkurenci na rynku.

W Danii samozatrudniony jest opodatkowany tak samo jak pracownik. Oznacza to, że przysługuje mu kwota wolna od podatku do 42 tys. koron duńskich rocznego dochodu. Od dochodów do tej wysokości zapłaci 8 proc. podatku na fundusz zatrudnienia, a od dochodu powyżej tej kwoty zapłaci w sumie od 44,63 proc. do 51,7 proc. różnego rodzaju podatków o charakterze dochodowym. Ma jednak do dyspozycji bardzo szeroki wachlarz odliczeń od podatku nie koniecznie związanych z prowadzoną działalnością – jak odliczenia wydatków na swoje dzieci, które nie mieszkają z nim i wpłaty na fundusz emerytalny do kwoty 50 900 DKK¹⁴⁶.

Podobnie jak w Danii, także w Niemczech samozatrudniony podlega takiej samej skali podatkowej jak pracownicy. Oznacza to, że przysługująca mu kwota wolna od podatku wynosi 8 354 euro. W przedziale rocznych zarobków od 8 355 do 52 881 stawka podatku wynosi 14 proc. Następnie dochody do kwoty 250 730 euro są opodatkowane stawką 42 proc., a powyżej 45 proc. Część niemieckich samozatrudnionych zapłaci jeszcze dodatkowo 5,5 proc. kwoty podatku dochodowego

¹⁴⁵ PIT. Informacje podstawowe, strony internetowe Ministerstwa Finansów, Warszawa 2016, <http://www.finanse.mf.gov.pl/web/wp/pp/niezbednik-podatnika/pit>, (dostęp: 6.05.2016).

¹⁴⁶ Szczegółowy opis duńskiego podatku dochodowego od osób fizycznych na s. 45-46.

na podatek solidarnościowy i 8 lub 9 proc. kwoty podatku dochodowego na podatek kościelny¹⁴⁷.

Także na Słowacji samozatrudnieni są opodatkowani jak pracownicy. Oznacza to, że przysługuje im kwota wolna od podatku – 1901,67 euro i ulga osobista 3803,33 euro. Do kwoty 35 022,31 euro dochody są opodatkowane według stawki 19 proc. Powyżej stawka wynosi 25 proc. Oprócz kwoty wolnej i wspomnianej ulgi od dochodu odejmowana jest też składka na ubezpieczenie społeczne¹⁴⁸.

W Wielkiej Brytanii także nie ma innej skali podatkowej dla samozatrudnionych. Mają więc oni tak jak wszystkie osoby fizyczne kwotę wolną od podatku do 10 tys. funtów, 20 proc. podatku do kwoty 31 865 funtów, 40 proc. do kwoty 150 tys. funtów i 45 proc. powyżej¹⁴⁹.

Tabela 14. Zestawienie kwot wolnych od podatków i stawek podatkowych dla samozatrudnionych

	Dania	Niemcy	Polska	Słowacja	Wielka Brytania
Kwota wolna od podatku w zł ¹⁵⁰	24 973	36 955	3 091	25 237	56 116
Stawki podatku dochodowego w proc.	44,63-51,7	14-45	3 – 32	19-25	20-45

Zródło: Opracowanie własne na podstawie: Lewko M., *Dania. Warunki życia i pracy w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, strony internetowe Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departamentu Rynku Pracy, Styczeń 2016, https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/dania/Dania.pdf, s.11. (dostęp: 1.05.2016), Kociuba M., *Niemcy. Warunki życia i pracy w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, strony internetowe Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departamentu Rynku Pracy, Styczeń 2016, https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/niemcy/Niemcy.pdf, (dostęp: 3.05.2016), s.14, *PIT. Informacje podstawowe*, strony internetowe Ministerstwa Finansów, Warszawa 2016, <http://www.finanse.mf.gov.pl/web/wp/pp/niezbednik-podatnika/pit>, (dostęp: 6.05.2016), Kopczyk A., *Słowacja. Warunki życia i pracy w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, strony internetowe Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departamentu Rynku Pracy, Styczeń 2016, https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/slowacja/Slowacja.pdf, (dostęp: 1.04.2016), s.13-14, *Praca w UE – podatki i składki*, PwC, marzec 2015, s. 104-105.

Zestawienie zaprezentowane w Tabeli 14 ukazuje, że Polska ma teoretycznie najkorzystniejsze stawki podatkowe – tym bardziej jeżeli się jeszcze uwzględni, że górna przedstawiona tam stawka, w praktyce może zaistnieć tylko wtedy, jeżeli przedsiębiorca na początku roku nie przewidzi gwałtownego wzrostu dochodu i nie zadeklaruje chęci opodatkowania według stawki liniowej wynoszącej 19 proc. Niestety obraz ten jest zaburzony przez całkowicie niedopasowaną do realiów Unii Europejskiej kwotę wolną od podatku. Dla przedsiębiorców oznacza to, że wprawdzie stawką niższą

¹⁴⁷ Szczegółowy opis niemieckiego podatku dochodowego od osób fizycznych na stronach 48-50.

¹⁴⁸ Szczegółowy opis słowackiego podatku dochodowego od osób fizycznych na stronach 51-53.

¹⁴⁹ Szczegółowy opis brytyjskiego podatku dochodowego od osób fizycznych na stronach 54-55.

¹⁵⁰ Kurs średni NBP z 6.05.2016r. - 4,4236 zł za EUR, 5,6116 zł za GBP, 0,5946 zł za DKK.

niż w innych krajach, ale opodatkowywana jest przy tych samych dochodach kwota wyższa, co może doprowadzić do tego, że przy tym samym poziomie dochodu kwota należnego fiskusowi podatku będzie wyższa w Polsce niż np. w Dani.

Drugą dającą się zauważyć negatywną cechą polskiego systemu podatkowego jest stopień skomplikowania systemu podatkowego. Ustawodawca stworzył dla samozatrudnionych wiele alternatywnych form opodatkowania. Konieczność ich przeanalizowania angażuje niepotrzebnie czas przedsiębiorców, angażuje czas urzędników, którzy muszą sprawdzać czy dana osoba jest uprawniona do skorzystania z danego rozwiązania i wprowadza nierównowagę na rynku, ponieważ podmioty konkurujące ze sobą mogą być zupełnie różnie obciążone daninami publicznymi. Cecha ta jest szczególnie widoczna gdy zestawia się je z jednoznacznymi rozwiązaniami pozostałych prezentowanych krajów.

IV.3. Składki na ubezpieczenie społeczne samozatrudnionych w wybranych państwach UE

Polskie przepisy określające wysokość składek na ubezpieczenie społeczne samozatrudnionych są bardzo skomplikowane. Określają różne minimalne wysokości tych składek dla różnych grup przedsiębiorców i całkowicie abstrahują od realnie osiąganego przez przedsiębiorcę dochodu. Zakład Ubezpieczeń Społecznych zakłada, że podstawowa grupa samozatrudnionych co miesiąc zarabia przynajmniej 2 433 zł i od tej kwoty nalicza składkę w wysokości 1 121,52 zł, czyli prawie połowę tego dochodu. Prowadzący jednoosobową działalność musi zapłacić tą kwotę co miesiąc niezależnie od tego czy faktycznie coś zarobił, czy nic nie zarobił. Samozatrudnieni, którzy dopiero rozpoczęli swoją działalność i nie wykonują jej na rzecz byłego pracodawcy mogą przez dwa pierwsze lata płacić niższą składkę. W ich przypadku ZUS wyznacza im minimalny miesięczny dochód na poziomie 555 zł i oblicza od tego składkę w wysokości 176,33 zł, ale nie obejmuje ona składki na ubezpieczenie zdrowotne, która jest z kolei liczona od miesięcznego dochodu w wysokości 3210,60 zł i wynosi 288,95 zł. ZUS wyodrębnia jeszcze trzecią grupę samozatrudnionych, w skład której wchodzi twórcy, artyści, przedstawiciele wolnych zawodów, wspólnicy i osoby prowadzące szkoły. Oni z kolei mają co miesiąc zarabiać nie mniej niż 2433 zł i płacić od tego 772,96 zł., oraz składkę chorobową obliczaną podobnie jak poprzednia grupa. W najtrudniejszej sytuacji są jednak osoby, które w ramach indywidualnej działalności zatrudnią więcej niż 9 osób. Muszą one same, w oparciu o udostępniony przez ZUS poradnik określić stopę procentową składki na ubezpieczenie wypadkowe¹⁵¹.

¹⁵¹ *Składki i świadczenia*, strony internetowe ZUS, Warszawa 2016, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=35>, (dostęp: 7.05.2016).

Przy stopniu skomplikowania i wysokości kwot składek jakie są nakładane na nawet niedochodowe przedsięwzięcia osób fizycznych w Polsce, system duński wygląda wręcz niepoważnie prosto. Samozatrudnieni płacą takie same składki i otrzymują takie same świadczenia jak pracownicy. Wysokość składki jest zależna od ilości przepracowanych godzin. Przy pełnym wymiarze czasu pracy składka na fundusz emerytalny I filara wynosi 270 DKK¹⁵².

W Niemczech składki ubezpieczeniowe dla osób prowadzących własną działalność oblicza się według 14 proc. stawki na podstawie dochodu. Pozostałe składniki pakietu ubezpieczeniowego, emerytalny (19,9 proc.), od utraty pracy (2,8 proc.) oraz pielęgnacyjny (1,95 proc.) nie są obligatoryjne, ale niewielu samozatrudnionych rezygnuje z nich. W Niemczech funkcjonują też „*arbeitnehmerähnliche Person*” („osoby o statusie podobnym do pracownika”). Ta kategoria pracowników, wyraźnie odróżniana w prawie pracy od pracowników najemnych, określa osoby, które w ramach umowy handlowej lub świadczenia usług, osobiście wykonują pracę bez zatrudniania innych pracowników i w przypadku których jeden klient zapewnia ponad 50 proc. obrotów handlowych¹⁵³. Podlegają oni ochronie socjalnej i prawnej zbliżonej do pracowników.

Słowacki system ustalania wysokości składki na ubezpieczenia społeczne samozatrudnionych jest skomplikowany i został już dokładnie opisany w rozdziale „II.4. Słowacja” na stronach 50-52. Jego najistotniejsze cechy to istnienie kwoty wolnej od składek – nie płaci się ich przy miesięcznym dochodzie poniżej 429 euro – oraz istnienie powyżej tej kwoty podstawy minimalnej do obliczania składek – tak jak w Polsce - która jednak przy większych dochodach nie jest brana pod uwagę, a uwzględnia się faktyczny dochód jako podstawę.

Dochód wolny od składek na ubezpieczenie społeczne funkcjonuje też w brytyjskim systemie. Samozatrudnieni nie płacą składek przy rocznym dochodzie poniżej 5965 funtów. Powyżej tej kwoty płacą niezależnie od faktycznego dochodu 2,8 funtów tygodniowo. Następnie powyżej 8060 funtów dodatkowo 9 proc. dochodu, a powyżej 42 385 funtów 2 proc¹⁵⁴. W Wielkiej Brytanii podobnie jak w Niemczech, istnieje prawnie zdefiniowana kategoria quasi-przedsiębiorcy - *worker*. Pracownik kategorii *worker* różni się od pracownika najemnego – *employee* - pod tym względem, że wykonuje swą pracę, nie podlegając zwierzchności pracodawcy. Pracownicy kategorii *workers* korzystają z prawnie przyznanых świadczeń w wypadku choroby, korzystają z ochrony w zakresie płacy minimalnej, czasu pracy i urlopów¹⁵⁵.

¹⁵² Duński system ubezpieczeń społecznych jest opisany na stronach 47.

¹⁵³ Sepi M., op.cit.

¹⁵⁴ Więcej na stronie 55-56.

¹⁵⁵ Sepi M., op.cit.

Tabela 15. Zestawienie minimalnych składek na ubezpieczenie społeczne dla samozatrudnionych i udziału składek w kosztach pracy przy średnim dochodzie.

	Dania	Niemcy	Polska	Słowacja	Wielka Brytania
Minimalna miesięczna składka na ubezpieczenie społeczne w zł ¹⁵⁶	161	14 proc. dochodu	465,28-1 121,52	0	0
Udział procentowy składek w całkowitym koszcie wynagrodzenia ponoszonym przez pracodawcę dla średniego dochodu ¹⁵⁷	2,74	33,28	29,63	33,99	18,23

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Praca w UE – podatki i składki*, PwC, marzec 2015, Kociuba M., Niemcy. *Warunki życia i pracy w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, strony internetowe Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departamentu Rynku Pracy, Styczeń 2016, https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/niemcy/Niemcy.pdf, (dostęp: 3.05.2016), s.7, *Składki i świadczenia*, strony internetowe ZUS, Warszawa 2016, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=35>, (dostęp: 7.05.2016), *Kalkulačka na informatívny výpočet poisného pre povinne nemocensky poistenú a povinne dôchodkovo poistenú SZČO za obdobie od 1. januára 2016*, strona internetowa Sociálna Poisťovňa, <http://www.socpoist.sk/kalkulacky-na-vypocet-poistneho-pre-szco/55442s>, (dostęp: 2.04.2016), Witczak-Dądela I., *Wielka Brytania. Warunki życia i pracy w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, strona internetowa Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departamentu Rynku Pracy, Warszawa, styczeń 2016, https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/uk/WBrytania.pdf, (dostęp: 6.04.2016), s.7-8, 29, *Country submissions, OECD Economic Outlook Volume 2013 (No. 94)*, strony internetowe OECD StatExtracts 2013, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EO94_INTERNET#, (dostęp: 01.06.2015).

Jak wynika z tabeli 15 w zaprezentowanej grupie państw jedynie Polska wprowadza wyraźną barierę podejmowania działalności gospodarczej nastawionej na uzyskiwanie niskich dochodów. Pozostałe państwa starają się albo tak kształtować składki na ubezpieczenia społeczne od najmniejszych firm, żeby były one zależne od nakładu pracy samozatrudnionego, albo wręcz zwalniają go z opłat, traktując to jako formę wsparcia dla mikroprzedsiębiorstw o najsłabszej kondycji finansowej. Lepiej sytuacja wygląda przy średnich dochodach. Tutaj polskie składki nie są już najwyższe. Trochę wyższe są w Niemczech i na Słowacji, natomiast istotnie niższe są w Wielkiej Brytanii i w Dani.

IV.4. Opodatkowanie polskich mikroprzedsiębiorstw na tle wybranych państw UE

Jak wynika z danych Głównego Urzędu Statystycznego¹⁵⁸ za 2014 rok w Polsce jest 1 826 302 mikroprzedsiębiorstw (zgodnie z ustawą o swobodzie działalności gospodarczej podmiotów zatrudniających maksymalnie 9 osób), które w sumie

¹⁵⁶ Kurs średni NBP z 6.05.2016r. - 4,4236 zł za EUR, 5,6116 zł za GBP, 0,5946 zł za DKK.

¹⁵⁷ Na podstawie tabeli 12 ze strony 70.

¹⁵⁸ *Działalność gospodarcza przedsiębiorstw o liczbie pracujących do 9 osób w 2014 r.*, strona internetowa GUS, Warszawa, 09.10.2015, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/przedsiębiorstwa-niefinansowe/dzialalnosc-gospodarcza-przedsiębiorstw-o-liczbie-pracujacych-do-9-osob-w-2014-r-,1,9.html>, (dostęp: 18.05.2016).

zatrudniają 3 569 678 pracowników. Daje to średnio niespełna 2 osoby w każdym mikroprzedsiębiorstwie. Ich przychody ogółem wynoszą 884 238 146 000 zł, a koszty 775 761 710 000 zł. Razem uzyskują więc 108 476 436 000 zł zysku co daje średnio niespełna 60 tys. zł zysku rocznie na jeden podmiot (5 tys. zł miesięcznie). Jeżeli do tego uwzględni się, że 93,3 proc. mikroprzedsiębiorstw to działalność osób fizycznych, to okazuje się, że mikroprzedsiębiorstwa w swoim ogóle niewiele różnią się od pracowników – zbliżony do średniego wynagrodzenia średni zysk i niecałe 100 proc. większa liczba pracowników niż liczba podmiotów. Pomimo tego aparat skarbowy traktuje mikroprzedsiębiorstwa tak samo jak większe przedsiębiorstwa, stwarzając dla nich warunki prawne, które wymagają dużego zaangażowania czasu i wiedzy. Przykłady tego zostały podane przy okazji porównywania warunków podatkowych i ubezpieczeń społecznych w wybranych krajach UE. Mikroprzedsiębiorcy co roku muszą określać według jakich zasad będą opodatkowani i według jakich zasad będą płacić składki na ubezpieczenia społeczne, a pomyłka może ich drogo kosztować. Pułapek takich nie udało się zauważyć w systemach Danii, Słowacji i Wielkiej Brytanii, gdzie mikroprzedsiębiorstwa albo są traktowane tak samo jak pracownicy, albo tworzone dla nich odrębne regulacje jasno określają jak powinni się rozliczać przy konkretnym poziomie dochodu. Natomiast podobne rozwiązanie jak w Polsce – narażające podatnika na straty w wyniku błędnego prognozowania przyszłych dochodów - można znaleźć w systemie niemieckim, gdzie podatnik płaci zaliczki na podatek dochodowy w wysokości zależnej od zadeklarowania przynależności do sześciu różnych klas podatkowych. Dotyczy to zarówno samozatrudnionych, jak i pracowników.

Duże skomplikowanie systemu podatkowego to podstawowa wada polskiego systemu jaka wyłania się z przeprowadzonego porównania. Jest to dostrzegalne nie tylko w bezpośrednim porównaniu przeprowadzonym w ostatnim rozdziale, ale także w rankingach przedstawionych w rozdziale trzecim. Pokazuje to zarówno raport Banku Światowego i PwC „Paying Taxes”¹⁵⁹, jak i Indeks Międzynarodowej Konkurencyjności Podatkowej Tax Foundation¹⁶⁰, w których to zestawieniach najgorsze noty Polska otrzymała właśnie za bardzo skomplikowane i niespójne przepisy podatkowe, które z jednej strony bardzo utrudniają prowadzenie biznesu, a z drugiej wprowadzają dużą nierówność warunków funkcjonowania pomiędzy poszczególnymi podmiotami. Jest to niezgodne z absolutnie fundamentalnymi i znanymi już światu od 240 lat zasadami dobrego systemu podatkowego sformułowanymi przez A. Smitha w „Badaniach nad naturą i przyczynami bogactwa narodów”, czyli z zasadą ścisłego

¹⁵⁹ Paying Taxes 2015..., op.cit.

¹⁶⁰ Pomerleau K., Cole A., *International Tax...*, op.cit.

określenia podatku, dogodności dla podatnika i niskich kosztów egzekucji. Jest to też niezgodne z jednym z priorytetów jakie stawiali sobie twórcy polskiego systemu podatkowego, czyli z neutralnością pomiędzy opodatkowaniem dochodów z różnego typu działalności gospodarczej. Obecny system nie tylko różnicuje opodatkowanie w zależności od prowadzonej działalności, ale doprowadza także do sytuacji, w której dwa konkurujące w tej samej branży mikroprzedsiębiorstwa mogą być zupełnie inaczej opodatkowane.

Przeprowadzone porównanie wykazuje natomiast konkurencyjność polskiego systemu podatkowego w zakresie wysokości stawek podatkowych. Najdobitniej jest to widoczne w informacji OECD o wielkości klina podatkowego¹⁶¹. Wśród analizowanych krajów, przy średnim dochodzie pracownika, Polska ma trzeci najmniejszy klin podatkowy składający się z podatku i składek na ubezpieczenie społeczne. Niestety problem pojawia się gdy zestawienie to zrobimy dla niskich dochodów. Okazuje się, że Polska ma nie tylko najniższą kwotę wolną od podatków, ale w przypadku samozatrudnionych nakłada na nich obowiązek opłacania składek na ubezpieczenie niezależnie od tego czy osiągają oni w ogóle jakikolwiek dochód. Jest to sprzeczne już nie tylko z minimalizowaniem podatków postulowanym przez A. Smitha¹⁶², ale nawet z doktryną J.M. Keynesa, który uznawał, że podatki nie powinny naruszać substancji majątkowej podatnika¹⁶³. Przy obecnej konstrukcji składek na ubezpieczenie społeczne w Polsce, łatwo sobie wyobrazić sytuację, w której samozatrudniony, nie osiągając dostatecznego zysku, będzie musiał wyprzedawać swój majątek, żeby uiścić minimalne składki na ZUS. To dodatkowe ryzyko, na które jest wystawiona osoba podejmująca własną działalność gospodarczą, którego to ryzyka nie ma w Niemczech, Słowacji i Wielkiej Brytanii. Podobną konstrukcję można zauważyć w Dani, ale kwota ewentualnej miesięcznej straty jest kilka razy mniejsza niż w Polsce. To druga obok skomplikowanych przepisów, istotna niekonkurencyjność polskiego systemu podatkowego. Może ona prowadzić do nawet fikcyjnego przenoszenia przedsiębiorstwa na Słowację lub do Wielkiej Brytanii, gdzie przy niskich dochodach z działalności gospodarczej jest się w ogóle zwolnionym ze składek na ubezpieczenie społeczne.

Narażanie samozatrudnionych na płacenie łącznych podatków wyższych od osiąganego przychodu jest pochodną ogólnej konstrukcji polskiego systemu podatkowego, który w porównaniu do innych krajów UE nakłada bardzo wysokie obciążenia podatkowe na osoby mało zarabiające i niskie na osoby zamożne. Bardzo

¹⁶¹ *Country submissions, OECD Economic Outlook Volume 2013 (No. 94)*, strony internetowe OECD StatExtracts 2013, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EO94_INTERNET#, (dostęp: 01.06.2015).

¹⁶² Smith A., *Badania nad...*, op. cit., 667.

¹⁶³ Gajl N., *Teorie podatkowe...*, op. cit., s. 67-69.

mała kwota wolna od podatku, brak różnych stóp podatkowych dla osób zarabiających poniżej średniej krajowej i powyżej, opodatkowywanie tą samą stawką osób średnio zamożnych i bogatych powoduje, że funkcja redystrybucji dochodów jest w polskim systemie podatkowym mniejsza niż w innych krajach UE. Nawet osoby pobierające zasiłki socjalne w pewnym zakresie same je finansują płacąc podatek od niskich dochodów. System taki nie uwzględnia więc np. badań J.E. Stiglitz'a pokazujących dużą elastyczność cenową podaży pracy wśród osób najmniej zarabiających i zdecydowanie mniejszą wśród zamożnych, czy T. Piketty'ego wskazujących na negatywny wpływ nierówności dochodowych na rozwój gospodarki. Nie uwzględnia także prawa malejącej użyteczności krańcowej.

Z przeprowadzonego w tej pracy porównania wynika, że polski system podatkowy jest szczególnie mało konkurencyjny dla osób, które dopiero rozpoczynają własną działalność gospodarczą. Po pierwsze stoją one przed wyzwaniem poznania bardzo skomplikowanego systemu podatkowego i muszą się liczyć z koniecznością poniesienia kosztów usług księgowo-podatkowych. Po drugie, ryzyko związane z podjęciem działalności gospodarczej jest administracyjnie zwiększone o sztywne składki na ubezpieczenie społeczne. Część osób może uznać, że w tych warunkach korzystniejsze dla nich będzie rozpoczęcie działalności za granicą. Natomiast w przypadku jednoosobowej działalności prowadzonej już od kilku lat i posiadającej stabilne i wysokie źródła przychodów polski system podatkowy może być konkurencyjny w stosunku do systemów innych krajów UE. Wynika to po pierwsze z niskiej, liniowej stawki podatku dochodowego, nawet dla bardzo wysokich dochodów, po drugie z liniowej składki na ubezpieczenie społeczne, która przy wysokich dochodach stanowi niewielki procent. Osoba taka zna już zazwyczaj dosyć dobrze obowiązujące przepisy, ale nadal narażona jest na nowe, niekorzystne ich interpretacje ze strony urzędu skarbowego. W jej przypadku decyzja o przeniesieniu działalności za granicę będzie więc zależała od tego, jak wysoko wycenia ryzyko niekorzystnej decyzji urzędniczej.

V. Zakończenie

Przegląd teorii opodatkowania zaprezentowany w rozdziale pierwszym wskazuje, że wśród ekonomistów nie ma jednomyślności co do tego jak należy konstruować najkorzystniejszy dla gospodarki system podatkowy. Na jednym biegunie są zwolennicy teorii optymalnego opodatkowania, którzy uważają, że najlepsze efekty dla gospodarki dałoby wprowadzenie regresywnej skali podatkowej, na drugim biegunie jest T. Pikietty, który argumentuje za przywróceniem bardzo wysokich stawek podatkowych dla najwyższych dochodów. Można jednak wyodrębnić trzy cechy systemu podatkowego, których pozytywny wpływ na gospodarkę, nie budzi większych kontrowersji. Są to: neutralność systemu podatkowego w stosunku do procesów gospodarczych, przejrzystość przepisów regulujących opodatkowanie, tak żeby każdy podmiot bez większych problemów określił wielkość podatku, który musi uiścić i tani system pobierania podatków.

W UE panują duże rozbieżności w kształtowaniu przez poszczególne państwa systemu podatkowego, co nie koresponduje z prowadzoną wspólną polityką gospodarczą tych państw w zakresie swobody przemieszczania pracy i kapitału oraz handlu międzynarodowego. Jak wykazano w rozdziale drugim polski system podatkowy od momentu powstania nie przeszedł systemowych reform dostosowujących go do zmieniającego się otoczenia gospodarczego, jest natomiast na bieżąco i w sposób nieskoordynowany zmieniany w zakresie szczegółowych przepisów, przez co jest systemem niestabilnym. Wskazano też że efektywna stawka podatkowa jest stawką liniową zaczynając od najmniejszych dochodów poprzez średnie i wysokie, ale przechodzącą w regresywną przy wysokich dochodach i tworzącą barierę wejścia dla mikroprzedsiębiorstw. Opisane zostały też systemy podatkowe Danii – z bardzo niską składką na ubezpieczenia społeczne i wysokim podatkiem dochodowym, Niemiec – z wieloma różnymi podatkami, Słowacji – stosunkowo prosty i ograniczający pobieranie płatności od niskich dochodów i Wielkiej Brytanii – korzystniejszy dla samozatrudnionych niż dla pracowników.

Porównywaniem systemów podatkowych funkcjonujących w różnych krajach zajmuje się kilka międzynarodowych instytucji – m.in. OECD, Bank Światowy, Eurostat, Tax Foundation, PwC. Przeglądu stworzonych przez nich rankingów dokonano w rozdziale trzecim. Na ich podstawie można zauważyć, że Polski system podatkowy charakteryzuje się stosunkowo niskimi stawkami podatkowymi, jest jednym z systemów, który najbardziej obciąża daninami publicznymi niskie dochody i jest jednym z najbardziej skomplikowanych wśród obowiązujących w państwach OECD. Charakteryzuje się też wyższym niż w innych krajach udziałem podatków pośrednich w całości przychodów podatkowych.

Wady polskiego systemu podatkowego są szczególnie widoczne w odniesieniu do samodzielnej działalności gospodarczej osób fizycznych. Jak wykazano w rozdziale czwartym jest to jedyny system wśród analizowanych państw, który stwarza samozatrudnionym barierę przychodową powyżej, której możliwe jest dopiero legalne prowadzenie dochodowej działalności gospodarczej. Polski system stawia też samozatrudnionym bardzo wysokie wymagania pod względem ich kompetencji prawno-skarbowych oraz nie jest neutralny stwarzając różnym grupom bardzo różne warunki gospodarcze.

Na podstawie przeprowadzonego porównania nie można odrzucić hipotezy, że opodatkowanie w Polsce zbyt niskich dochodów zbyt wysokimi stawkami ma negatywny wpływ na rozwój mikroprzedsiębiorstw. Porównanie jednoznacznie wskazuje Polskę jako kraj najwyżej opodatkowujący bardzo niskie dochody. Jednocześnie badanie wskazało, że można postawić także drugą hipotezę, że stopień skomplikowania polskiego systemu podatkowego sprawia, że jest on jednym z najmniej konkurencyjnych systemów w UE dla osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Tej hipotezy też nie można odrzucić na podstawie przeprowadzonego badania. Dalsze badania nad tymi zagadnieniami wymagałyby przeprowadzenia analiz obejmujących systemy podatkowe wszystkich krajów UE i przeprowadzenia szczegółowych badań statystycznych uwzględniających wpływ konkretnych rozwiązań podatkowych na wyniki finansowe osiągnięte przez mikroprzedsiębiorstwa, odsetek mikroprzedsiębiorstw zamykanych oraz tych, które przekształcają się w małe przedsiębiorstwa.

Bibliografia

Literatura

1. *Biblia Tysiąclecia*, wydanie czwarte, red. ks. K. Dynarski, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1991.
2. Black J., *Słownik ekonomii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
3. Brzeziński B., *Wstęp do nauki prawa podatkowego*, wydanie drugie, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa. Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności "Dom Organizatora", Toruń 2003.
4. Gajl N., *Teorie podatkowe w świecie*, wydanie pierwsze, Wydawnictwo Naukowe PWN SA., Warszawa 1992.
5. Grabowski M., (red.), *Opodatkowanie a wzrost gospodarczy. Wybrane zagadnienia z transformacji gospodarczej*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 1995.
6. Grapperhaus F.H.M., *Opowieści podatkowe drugiego milenium*, [tłum.] Głuchowski J., Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa "Dom Organizatora", Toruń 2000.
7. Gwiazdowski R., *Sprawiedliwość a efektywność opodatkowania. Pomiedzy progresją a podatkiem liniowym*, Centrum im. Adama Smitha, Warszawa 2001.
8. Kiszka J., *Neutralność i stabilność opodatkowania w założeniach i praktyce na przykładzie regulacji polskich i Unii Europejskiej*, [w]: *Polski system podatkowy, Założenia i praktyka*, pod. red. A. Pomorska, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2004.
9. Kosikowski C., *Stabilność prawa podatkowego*. [w]: *Polski system podatkowy, Założenia i praktyka*, pod. red. A. Pomorska, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2004.
10. Luiten van Zanden J. et alii., *How Was Life? Global well-being since 1820*, OECD Publishing, Paris 2014, http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/how-was-life_9789264214262-en#page4, (dostęp: 9.03.2015).
11. MaCurdy T., *Work Disincentive Effects of Taxes: A Reexamination of Some Evidence*, "American Economic Association Papers and Proceedings", Maj 1992, s. 243-249, za Stiglitz J. E., *Ekonomia sektora publicznego*, wydanie pierwsze, [red.] Simbierowicz H. [tłum.] Rapacki R., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
12. Piketty T., *Kapitał XXI wieku*, wydanie pierwsze, [red.] Sutowski M., [tłum.] Bilik A., Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2015.
13. Ricardo D. *Zasady ekonomii politycznej i opodatkowania*, wydanie pierwsze, [red.] Mailiniak J. [tłum.] Drewnowski J., Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1957.
14. Rosiński R., *Polski system podatkowy. Poszukiwanie optymalnych rozwiązań.*, Difin SA, Warszawa 2010.
15. Samuelson P.A., Nordhaus W.D., *Ekonomia*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2014
16. Say J.B., *Traktat o ekonomii politycznej*, wydanie pierwsze, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1960, s. 768.
17. Skarbek F., Rys ogólny nauki finansów dla użytku uczniów Uniwersytetu Królewskiego Warszawskiego, W Drukarni Szkolney, Warszawa 1824.

18. Smith A., *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, Tom II, wydanie pierwsze, [red.] Drewnowski J., Lipiński E. [tłum.] Wolff S., Einfeld O., Sadowski Z., Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1954.
19. Stiglitz J. E., *Ekonomia sektora publicznego*, wydanie pierwsze, [red.] Simbierowicz H. [tłum.] Rapacki R., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
20. Szaban J. M., *Rynek pracy w Polsce i Unii Europejskiej*, Difin S.A., Warszawa 2013.
21. *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005.
22. *Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej*, Dz.U. 2015 poz. 584.
23. Wyrozemski Z. J., *Wstęp.*, s. VII, [w:] Ricardo D. *Zasady ekonomii politycznej i opodatkowania*, wydanie pierwsze, [red.] Mailiniak J. [tłum.] Drewnowski J., Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1957
24. Zieliński M., *Wpływ państwa na rynek pracy i decyzje zatrudnieniowe przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2008.
25. Żurawicki S., *Przedmowa*, s. XXI-XXII, [w:] Smith A., *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, Tom I, wydanie drugie, [red.] Drewnowski J., Lipiński E., [tłum.] Wolff S., Einfeld O., Sadowski Z., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

Analizy i artykuły

1. Barrett M., *Explained: Denmark's crazy car registration tax*, strony internetowe "The Local dk", Sztokholm 20.11.2015, <http://www.thelocal.dk/20151120/whats-the-deal-with-denmarks-car-registration-tax>, (dostęp: 2.05.2016).
2. Benko J., *Odvody zamestnanca a zamestnávateľa od 1.1.2016*, strony internetowe „Podnikajte.sk” 07.01.2016, <https://www.podnikajte.sk/dane-a-uctovnictvo/c/2497/category/socialne-a-zdravotne-odvody/article/odvody-zamestnanca-2016.xhtml>, (dostęp: 2.04.2016).
3. Guzik B., *Krzywe przychodów z podatków pośrednich w świetle modeli popytu konsumpcyjnego przypadek szczególny: modele z asymptotycznie zerowym popytem*, *Badania Operacyjne i Decyzje*, 2007 nr 1, s. 29-30, <http://www.ioz.pwr.wroc.pl/boid/artykuly/1-2007/art-2-guzik.pdf>, (dostęp: 2.02.2015).
4. *Informacja o podjętych działaniach przez Polskę w celu realizacji rekomendacji Rady w ramach procedury nadmiernego deficytu*, 2014, strony internetowe Ministerstwa Finansów, <http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1002171/EDP+raport+2014.04.pdf>, (dostęp: 6.04.2015).
5. *Kalkulačka na informatívny výpočet poisťného pre povinne nemocensky poistenú a povinne dôchodkovo poistenú SZČO za obdobie od 1. januára 2016*, strona internetowa Sociálna Poist'ovňa, <http://www.socpoist.sk/kalkulacky-na-vypocet-poisneho-pre-szco/55442s>, (dostęp: 2.04.2016).
6. Kociuba M., *Niemcy. Warunki życia i pracy w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, strony internetowe Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departamentu Rynku Pracy, Styczeń 2016,

- https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/niemcy/Niemcy.pdf, (dostęp: 3.05.2016).
7. Kopczyk A., *Słowacja. Warunki życia i pracy w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, strony internetowe Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departamentu Rynku Pracy, Styczeń 2016, https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/slowacja/Slowacja.pdf, (dostęp: 1.04.2016).
 8. Kubel-Grabau M., *Oplaty rejestracyjne samochodów w Danii*, strony internetowe Portalu Promocji Eksportu, Warszawa 8.10.2015, <https://denmark.trade.gov.pl/pl/analizy-rynkowe/147250,oplaty-rejestracyjne-samochodow-w-danii.html>, (dostęp: 2.05.2016).
 9. Kulawczuk P., *Paradoksalne oddziaływanie progresji podatkowej na dobrobyt społeczny i skuteczność wyborczą*, „Ekonomista”, 2006, nr 3.
 10. Kuźniacki B., *Bunty podatkowe jako historyczne przykłady unikania opodatkowania*, „EdukacjaPrawnicza.pl”, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 22.09.2009, <http://www.edukacjaprawnicza.pl/aktualnosc/a/pokaz/c/aktualnosc/art/bunty-podatkowe-jako-historyczne-przyklady-unikania-opodatkowania.html>, (dostęp: 5.02.2015).
 11. Kwaśniewski T., *Dzieci są z pracy. Brakuje nam 200 tysięcy Polaków rocznie*, „Magazyn Reporterów Duży Format” dodatek „Gazety”, 5 lutego 2015, nr 5/1116.
 12. Lewko M., *Dania. Warunki życia i pracy w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, strony internetowe Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departamentu Rynku Pracy, Styczeń 2016, https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/dania/Dania.pdf, (dostęp: 1.05.2016).
 13. Mirek I., *System podatkowy Stanów Zjednoczonych*, strony internetowe Kancelarii Sejmu Biura Studiów i Ekspertyz, Warszawa, Październik 2002, http://biurose.sejm.gov.pl/teksty_pdf/e-278.pdf, s. 9-10, (dostęp: 6.03.2015).
 14. Myck M., et alii., *VAT w wydatkach gospodarstw domowych: konsekwencje zmian systemu i zróżnicowanie obciążeń względem struktury demograficznej*, strony internetowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego - Artykuły i Opinie, Warszawa 26.02.2015, <http://www.pte.pl/pliki/2/12/ilovepdf.com%281%29.pdf>, (dostęp: 03.06.2015).
 15. Nilsson S., *Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie nadużywania statusu samozatrudnienia*, strony internetowe EUR-Lex. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej. Bruksela 21.03. 2013, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX%3A52012IE2063>, (dostęp: 6.05.2016).
 16. Paying Taxes 2015, strony internetowe PwC, <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2015-low-resolution.pdf>, (dostęp: 01 06 2015)
 17. Pomerleau K., Cole A., *International Tax Competitiveness Index 2015*, strony internetowe Tax Foundation, Waszyngton 2015, http://taxfoundation.org/sites/taxfoundation.org/files/docs/TF_ITCI_2015.pdf, (dostęp: 04.05.2016).
 18. Pomerleau K., Lundeen A., *International Tax Competitiveness Index*, strony internetowe Tax Foundation, Waszyngton 2014,

- http://taxfoundation.org/sites/taxfoundation.org/files/docs/TaxFoundation_ITCI_2014.pdf, (dostęp: 04.05.2016).
19. Pomerleau K., *Sources of Government Revenue in the OECD, 2014*, strony internetowe Tax Foundation, 12 11 2014, <http://taxfoundation.org/article/sources-government-revenue-oecd-2014>, (dostęp: 02 06 2015).
 20. *Ponad milion złotych kary dla "mleczaka" za stosowanie przypraw. "Prawo jest niejasne"*, strony internetowe Radia Gdańsk, Gdańsk 24.03. 015, <http://radiogdansk.pl/index.php/wiadomosci/item/22832-ponad-milion-zlotych-kary-dla-mleczaka-za-stosowanie-przypraw-prawo-jest-niejasne.html>, (dostęp: 4.04.2015).
 21. *Praca w UE – podatki i składki*, PwC, marzec 2015.
 22. *Projekt zatwierdzony przez Radę Ministrów w dniu 24 września 2014 r. ustawy budżetowej na rok 2015 przekazany do Sejmu RP*, strona internetowa Ministerstwa Finansów, Warszawa 29 09 2014, http://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/dzialalnosc/finanse-publiczne/budzet-panstwa/ustawy-budzetowe/2015/projekty-ustawy/-/asset_publisher/UUv1/content/projekt-zatwierdzony-przez-rade-ministrow-w-dniu-24-wrzesnia-2014-r-ustawy-budzetowej-na-rok-2015-, (dostęp: 02.06.2015).
 23. Ramsey F., *A Contribution to the Theory of Taxation*. „The Economic Journal”, 1927, nr 37, s. 47–61, <http://eml.berkeley.edu/~saez/course131/Ramsey27.pdf>, (dostęp: 27.03.2015).
 24. *Registreringsafgift for nye køretøjer – satser*, strony internetowe SKAT, Kopenhaga 2016 <https://www.skat.dk/SKAT.aspx?oId=63&vId=0>, (dostęp: 2.05.2016).
 25. Sepi M., *Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie: „Nowe tendencje w dziedzinie samozatrudnienia: konkretny przypadek samozatrudnienia ekonomicznie zależnego”*, strony internetowe EUR-Lex. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej. Bruksela 29.04.2010., http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2011.018.01.0044.01.POL&toc=OJ:C:2011:018:TOC, (dostęp: 6.05.2016).
 26. *Skarbowy cud: Zamienili lody w wodę*, strony internetowe Radia Wrocław, Wrocław 6.03.2015, <http://www.radiowroclaw.pl/articles/view/41021/Skarbowy-cud-Zamienili-lody-w-wode-i-naliczyli-przedsiębiorcy-milionowy-podatek>, (dostęp: 4.04.2015).
 27. Stiglitz J. E., *Pareto Efficient and Optimal Taxation and the New New Welfare Economics*, „National Bureau of Economic Research, Working paper 2189”, Cambridge 1987, za Kulawczuk. P., *Paradoksalne oddziaływanie progresji podatkowej na dobrobyt społeczny i skuteczność wyborczą*, „Ekonomista”, 2006, nr 3.
 28. *System podatkowy*, strona internetowa „Centrum Finansowo-Podatkowe Finanzamt.pl”, http://www.finanzamt.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=37&Itemid=86, (dostęp: 3.05.2016)
 29. *Taxation in Denmark: Self Employed*, strona internetowa „TaxinDenmark.com”, <http://www.taxindenmark.com/article.35.html>, (dostęp: 2.05.2016).

30. *Virksomhedsskatteordningen*, strona internetowa "Tax.dk" <http://tax.dk/pjecer/virksomhedsskatteordningen.htm>, (dostęp: 2.05.2016).
31. Witczak-Dądela I., *Wielka Brytania. Warunki życia i pracy w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, strona internetowa Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departamentu Rynku Pracy, Warszawa, styczeń 2016, https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/uk/WBrytania.pdf, (dostęp: 6.04.2016).

Bazy danych

1. *Better Life Index*, strony internetowe OECD Publications, Paris 2014, www.oecdbetterlifeindex.org, (dostęp: 1.05.2016).
2. *Bezrobocie rejestrowane*, strony internetowe GUS, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/bezrobocie-rejestrowane-i-iv-kwartal-2015-r-3,22.html>, (dostęp: 5.01.2016).
3. *Central government personal income tax rates and thresholds*, strony internetowe OECD 2015, http://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=TABLE_I1#, (dostęp: 6.03.2015)
4. *Compare your country. Tax Burden on Labour Income*, strony internetowe OECD 2015, <http://www.compareyourcountry.org/taxing-wages?cr=oecd&lg=en&page=0>, (dostęp: 07 10 2015).
5. *Country submissions, OECD Economic Outlook Volume 2013 (No. 94)*, strony internetowe OECD StatExtracts 2013, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EO94_INTERNET#, (dostęp: 01.06.2015).
6. *Działalność gospodarcza przedsiębiorstw o liczbie pracujących do 9 osób w 2014 r.*, strona internetowa GUS, Warszawa, 09.10.2015, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/przedsiębiorstwa-niefinansowe/dzialalnosc-gospodarcza-przedsiębiorstw-o-liczbie-pracujacych-do-9-osob-w-2014-r-1,9.html>, (dostęp: 18.05.2016).
7. *Employment. Self-employment rate*, strona internetowa OECD 2016, <https://data.oecd.org/emp/self-employment-rate.htm>, (dostęp: 5.05.2016).
8. *Glossary: Self-employed*, strona internetowa Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Self-employed>, (dostęp: 5.05.2016).
9. *Główne kierunki emigracji i imigracji w latach 1966-2014 (migracje na pobyt stały)*, strony internetowe GUS, Warszawa 2015, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-ludnosci/glowne-kierunki-emigracji-i-imigracji-w-latach-1966-2014-migracje-na-pobyt-staly,4,1.html>, (dostęp: 4.01.2016).
10. *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004 – 2014*, Strony internetowe GUS, Warszawa 2015, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-ludnosci/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-czasowej-emigracji-z-polski-w-latach-2004-2014,11,1.html>, (dostęp: 4.01.2016).
11. *Statystyki dotyczące migracji i populacji migrantów*, strony internetowe Eurostat. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/pl, (dostęp: 28.02.2016).

12. *Unemployment statistics*, strony internetowe Eurostat 2016, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics, (dostęp 8.01.2016).
13. *Unemployment. Unemployment rate*, strony internetowe OECD 2016, <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>, (dostęp: 6.05.2016).

Strony internetowe

1. *PIT. Informacje podstawowe*, strony internetowe Ministerstwa Finansów, Warszawa 2015, <http://www.finanse.mf.gov.pl/web/wp/pp/niezbednik-podatnika/pit>, (dostęp: 6.03.2015).
2. *PIT. Informacje podstawowe*, strony internetowe Ministerstwa Finansów, Warszawa 2016, <http://www.finanse.mf.gov.pl/web/wp/pp/niezbednik-podatnika/pit>, (dostęp: 6.05.2016).
3. *Składki i świadczenia*, Strony internetowe ZUS, Warszawa 2015, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=35>, (dostęp: 7.03.2015).
4. *Składki i świadczenia*, strony internetowe ZUS, Warszawa 2016, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=35>, (dostęp: 7.05.2016).
5. Strona internetowa GOV.UK, <https://www.gov.uk/>, (dostęp: 5.04.2016).

Spis tabel

Tabela 1. Optymalna progresywność systemu podatkowego według J. Grubera i E. Saeza (2000) w USA.....	22
Tabela 2. Rozkład dochodów w wybranych krajach w latach 1820-2000, Współczynnik Giniego	27
Tabela 3. Procent dochodu brutto płacony do ZUS.....	38
Tabela 4. Efektywna stopa procentowa podatku dochodowego.....	39
Tabela 5. Efektywne opodatkowanie ZUS i PIT	40
Tabela 6. Stopa procentowa podatku VAT w zależności od dochodu brutto.....	42
Tabela 7. Efektywna stopa procentowa opodatkowania ZUS, PIT i VAT.....	43
Tabela 8. Progi podatkowe w 2013 roku (w PLN kurs NBP z 27 II 2015).....	63
Tabela 9. Projekt dochodów budżetu państwa w 2015r	66
Tabela 10. Źródła przychodów podatkowych państw OECD należących do UE (%) ...	67
Tabela 11. Miejsce w rankingu Paying Taxes 2015 państw Unii Europejskiej	68
Tabela 12. Klin podatkowy w krajach OECD należących do UE (procent całkowitego kosztu wynagrodzenia ponoszonego przez pracodawcę)	70
Tabela 13. Ranking międzynarodowej konkurencji podatkowej 2015	71
Tabela 14. Zestawienie kwot wolnych od podatków i stawek podatkowych dla samozatrudnionych.....	81
Tabela 15. Zestawienie minimalnych składek na ubezpieczenie społeczne dla samozatrudnionych i udziału składek w kosztach pracy przy średnim dochodzie.....	84

Spis wykresów

Wykres 1. Stopa zwrotu z kapitału (po opodatkowaniu) i stopa wzrostu na poziomie światowym od Starożytności do 2200 roku.....	26
Wykres 2. Procent dochodu Płacony do ZUS	39
Wykres 3. Efektywna stopa procentowa podatku dochodowego	40
Wykres 4. Efektywne opodatkowanie ZUS i PIT	41
Wykres 5. Wartościowy i procentowy udział VAT w dochodzie netto gospodarstw domowych	41
Wykres 6. Stopa procentowa podatku VAT w zależności od dochodu brutto	42
Wykres 7. Efektywna stopa procentowa opodatkowania ZUS, PIT i VAT	43
Wykres 8. Stopa bezrobocia w Polsce w ujęciu kwartalnym w latach 2003-2014	60
Wykres 9. Stopa bezrobocia w państwach Unii Europejskiej w listopadzie 2015.....	60
Wykres 10. Progi podatkowe w 2013 roku (w PLN kurs NBP z 27 II 2015).....	64
Wykres 11. Odsetek samozatrudnionych a stopa bezrobocia w UE w 2014r.	78
Wykres 12. Korelacja pomiędzy samozatrudnieniem a bezrobociem.....	79